

294529748

101 Københavns kommune

46.305

KBH

MAG

RHB

FORSKØNNELSEN

ILLUSTRERET TIDSSKRIFT
UDGIVET AF FORENINGEN TIL
HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

Ⓢ II. AARGANG Ⓢ

KJØBENHAVN · MDCDXII

K
KØBENHAVNS KOMMUNES
BIBLIOTEKER
FAGSAL E
Kulturvet 2
1175 København K

bd. 2

ex. 1

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

Magasin

10497

5 70,5

40 5

1912

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side		Side
Panoptikon	1	* Kjøbenhavnske Gavle.....	37
Byggelov og Byggekunst	3	Den moderne Boligreform	43
Skiltpesten. Af mag. art. <i>Sigurd Müller</i> .	6	* Forslag til Østervolds Bevarelse. Af Ar-	
Papiret. Af <i>A. B.</i>	7	chitekterne <i>Cosmus Bræstrup</i> og <i>Alf.</i>	
Formandsskiftet	8	<i>Cock-Clausen</i>	49
Mindre Meddelelser	8	En Skole for Dansk Kunsthaandværk ...	52
Litteratur	8	Konkurrence om Udkast til københavnske	
* Kjøbenhavns Gade-Skilte	9	Gadeskilte	53
Reklameskat. Af Havearchitekt <i>E. Erstad-</i>		* Hauserplads. Et Forslag til dens For-	
<i>Jørgensen</i>	13	skønnelse, der ikke blev til Virkelighed	54
Bogen om københavnske Gravminder ..	14	* Strejftog. Kristianshavn. Af <i>Johannes</i>	
* Blade af Byens Billedbog. I.....	15	<i>Jørgensen</i>	56
Byens Renlighed. Et Forslag. Af Fru		* Træerne i Byen. Af Havearchitekt <i>E.</i>	
<i>Bertha Dorph</i>	16	<i>Erstad-Jørgensen</i>	61
* En Fuglebrønd	16	* Efterslægtens gamle Gaard. Af cand. mag.	
* Et moderne Forretningsskilt	17	<i>Vilh. Lorenzen</i>	68
Generalforsamlingen den 30 Januar 1912	18	* Bebyggelsen af det gamle Banegaards-	
Beretning om Foreningens Virksomhed		terræn	69
1911	18	Gravminder	76
Præmierede Bygninger	20	Litteratur	76
* En mærkelig Afgørelse i Sagen om Øde-		* Skønhedsværn. Af Akademisekretær, Do-	
læggelsen af Efterslægtens Gaard	21	cent <i>P. Johansen</i>	77
Bogen om københavnske Gravminder ..	25	* Et Forslag til et Grundtvig-Mindesmærke	85
* Vesterbros Torv.....	26	Indbydelse til Konkurrence om Forslag	
* Landsforening for et bedre Byggesæt paa		til smukke Forretningsskilte.....	87
Landet. Af Architect <i>Carl Brummer</i> .	29	Dansk Bygningskultur set med tyske Øjne	88
Forskønnelsesbestræbelserne i Kristiania.	31	* Skilte. Et Blad af Skiltekunstens Historie.	
* Fra Langelinje	32	Af Kontorchef <i>R. Berg</i>	89
Præmierede Bygninger	32	Kunstindustrimuseets Udstilling af Haand-	
Ødelæggelsen af »Efterslægten«s Gaard .	33	arbejder. Af Fru Admiralinde <i>Emma Gad</i>	98
* Bedre Byggesæt paa Landet. Af Architect		Vesterbros Torv	99
<i>Henning Hansen</i>	34	Tysk Stilstand og dansk Udvikling. Af	
* Moderne Forretningsskilt i Aarhus	36	<i>A. B.</i>	99

* betegner, at vedkommende Artikel er illustreret.

FORTEGNELSE OVER AFBILDNINGERNE

	Side		Side
Ægirs Apothek	9	Fra Overgaden oven Vandet. Efter Tegning af Alfred Larsen	58
Indgang til Forskønnelsesforeningens Kontor Bagerskilt	9 10	Fra Dronningensgade. Efter Tegning af samme Strandgade med Asiatic Kompagnis Bygning. Efter Tegning af samme	58 59
Forretningsejendom i Torvegade	11	Dori Dronningensgade. Efter Tegning af samme Den store Hestekastanie ved Reformert Kirke i Gothersgade	60 61
Forretningsejendom i Gothersgade	11	Eksempler paa godt placerede Træer: Ved Raadhusets Kedelanlæg i Vestervoldgade .. do.: Hjørnet af Slotsholmsgade og Kristiansgade	60 63 63
Skilt for Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse	12	»Rigsdagskastanien« i Bredgade	65
Skilt for Københavns Malerlaug	12	Vingevaldnød (<i>Pterocarya caucasica</i>) i Allégade Hus i Havnegade med Vildvin	65 65
Dekoration foran Helligaandskirkens vestlige Gavl (set fra Walkendorfsgade ned mod Amagertorv)	15	Italienske Popler ved en Gavl i Ny Vestergade Klippede Elme paa Nordre Fasanvej	66 67
Solskindsdag paa Vesterbros Passage — naar det har sneet for tre Uger siden	15	Efterslægts Gaard som den oprindelig har set ud (Rekonstruktion. J. C. Philipsen del.) Fugleperspektiv over det gamle Banegaards- terræn (»Plan 3«)	68 70
Fuglebrønd fra Gravmindeudstillingen i Stettin Et moderne Forretningsskilt	16 17	Kort over det gamle Banegaardsterræn med nærmeste Omgivelser (»Plan 3«)	71
Efterslægts Gaard paa Østergade. Efter en Tegning af Alfr. Larsen	21	do. (Den af Magistraten anbefalede »Plan 4«) Parti fra Sortedamssøen. Efter Maleri af Erik Pauelsen	73 77
Vesterbros Torv, som det kunde komme til at se ud efter Professor Nyrops Forslag ..	26	Den gamle Villa »Aggersborg« paa Østerbro Nørreport set fra Glaciet, hvor nu Nansensgade- kvarteret er anlagt	79 80
Vesterbros Torvs nuværende Udseende	26	Parti fra Strandboulevarden. Efter C. Bayers Maleri	81
Billedhugger Rasmus Harboes Udkast til en Brønd paa Vesterbros Torv	27	Udsigt over Kalkbrænderihavnen. Efter Maleri af Wolls	83
Vesterbros Torv. Kirkeportalen set fra Torvets Midtpunkt — og omvendt	28	Langelinie. Efter et Fotografi fra Halvfjerdserne	85
»Pottemagerens Hus« paa Landsudstillingen i Aarhus (»Stationsbyen«)	29	Forslag til et Grundtvig-Mindesmærke (Archi- tekterne Iver Bentsen og P. V. Jensen-Klint) Situationsplan af samme	86 86
Hus i Søborg	29	Niels Skovgaards Forslag til et Grundtvig- Mindesmærke	87
»Træskomandens Hus« paa Landsudstillingen i Aarhus	30	Klejnsmedeskilt (Vignet)	89
Bagerens Hus ved Rønnebjerg	30	Terrakottaskilt fra Pompeji	90
Et Skomagerhus paa Fyen	30	Skilt for en Murer (Tuf). Pompeji	90
Lærerbolig ved Rønne	30	Skilt for en Vinhandler (Polychromt Terra- kotta). Pompeji	90
Et Husmandshus ved Gredstedbro	30	Skilt for en Mælkehandler (Marmor). Pompeji Bødker Mahnfeldts Skilt. Nyhavn 65	91
Fra Langelinie	32	Sukkerhusskilt. Nyhavn 11	91
Skomager Jens Thommas Jensens Hus i Braa- skov	35, 36	Sejlmagerskilt. Nyhavn 41	91
Moderne Forretningsskilt i Aarhus	36	Skilt. Nyhavn 23	91
Kjøbenhavnske Gavl- Østerbrogade 37	37	Øltapperskilt. Nyhavn 51	91
Hjørnet af Aaboulevard og Jacob Danefærds- vej	37	Thehandlerskilt. Nyhavn 15	91
Højbroplads 5	38	Øltapperskilt(?) Nyhavn 16	91
Frederiksholms Kanal, Hj. af Vandkunsten Vimmelskafet 32	38 38	Bager Rubows Skilt i Vimmelskafet	92
Gronningen	39	Bogbinder Raschs Skilt paa Graabrødretorv .	92
Ørstedesvej 48	39	Den kongelige Porcellænsfabriks Skilt paa Amagertorv	93
Øster Farimagsgade 30	39	Hattemager Cornelius Ottosens Skilt i Gammel- mønt	94
Øster Farimagsgade 26	39	Smedemestrene J. P. Chr. Jensen og Sønners Skilt i Sct. Pederstræde	94
Blegdamsvej 4	40	Glarimester Carl Møllers Skilt i Nørregade ..	94
Nørresøgade mod Apostolisk Kirke	40	Udkast til Skilt for en Handskemager	95
Møllegade 8	41	Udkast til Skilt for en Klejnsmed	95
Nansensgade mod Fr. VII's Stiftelse	41	Udkast til Skilt for en Fuglehandler	95
Harsdorffsvej	42	Skiltepartiet paa Bing & Grøndahls Udsalg paa Amagertorv	96
Alhambravej, Hj. af Gl. Kongevej	42	Melhandler Giertz's Skilt i Smallegade	96
Vodroffsvej	42	Skiltet paa Tømmerkroen i Adelgade	97
Amalievej, Hj. af Ørstedesvej	42		
Blegdamsvej 124	43		
K. F. U. M.'s Bygning, set fra Nørrevoldgade Forslag til Østervolds Bevarelse. Side mod Sølvgade	43 50		
do. Plan af Voldpartiet	50		
do. Side mod Østbanegaarden	51		
Hausersplads. Forslag til dens Forskønnelse. (P. V. J. Klint)	54, 55		
Gaardparti fra Christianshavn (»Skibet« i Torve- gade). Efter Maleri af V. Magaard	56		
Fra Wilders Plads	57		
Fra Overgaden oven Vandet	57		
Fra Brogade. Efter Tegning af Alfred Larsen ..	58		

PANOPTIKON

DER er en paafaldende og stigende Interesse herhjemme for Bygningskunst. Sansen er ikke altid lige sikker. Men det hjælper efterhaanden — som Architekterne viser Vej. Og hvor man føler sig vis i Sagen, fremtræder Menings-Tilkendegivelserne med Styrke. Intet Under, at Panoptikon-Bygningen har vakt en endnu større Forbitrelse i Publikum, end Pressens Protester har givet Udtryk for.

Slem har den altid været. Ikke maaske væsenlig værre end sin Tids Bygninger, men den stammer nu en Gang fra vor Hovedstads værste Stukperiode og bærer sin Tids Præg. Saa kom den tilmed for hvert Aar mere til at ligge i den nye Bys Midte. Efter Indvielsen af Banegaarden har Panoptikon faaet en Æres-Plads, der udsætter den for almindelig Beskuelse. Nu lyder det harmfuldt fra alle Sider: Vi vil af med det Monstrum!

Fra forskellige Sider har man kort og godt foreslaaet at jævne Bygningen med Jorden. Der er noget tiltalende i denne Resoluthed. Desværre byder den visse praktiske Vanskeligheder. For det første egner den nye Jernbanestation sig ikke til at ligge frit frem mod Vesterbros Passage. Om ikke af andre Grunde, saa kræver og forudsætter Banegaardsbygningen efter sin hele Form en Bygning paa Panoptikons Plads. Naturligvis vilde det være en smuk Tanke at nedrive denne Pragt-Kaserne og opføre en smuk Bygning i Stedet. Men her kommer den anden og vægtige Indvending. Den hele Operation vilde dreje sig om Millioner. Hverken Statens eller Kommunens Budgetter har i vore smalle Tider Plads til saadan en stor Post; men hvem

ellers? En frivillig Selvbeskatning blev foreslaaet, men Tanken begravedes i Stilhed. Direktør BENNY DESSAU, der er Medlem af Foreningens raadgivende Udvalg, udka-stede Ideen til et Præmieobligations-Lotteri. Heri var øjensynlig en Mulighed, der da ogsaa strax blev optaget af Foreningens Bestyrelse, der ved et Udvalg indledede Forhandling med Stat og Kommune*). Paa Grund af Statens knappe Pengeforhold blev Planen imidlertid stillet i Bero, men der er en Mulighed for, at Forhandlingerne i en nær Fremtid vil kunne genoptages.

Senere blev den Tanke fremsat, at Staten simpelthen skulde expropriere Grunden og paa denne opføre en ny Administrations-Bygning for Statsbanerne. Men ingen tror rigtig paa det. Staten lider for Tiden ikke af *grand seigneur* Tilbøjeligheder. Og for en Fjerdedel af den Sum, Panoptikon-Bygningens Erhvervelse vilde koste, vilde man kunne lægge en Kontorbygning i Istedgade.

Der maatte da søges andre Udveje, og man lyste paany efter Forskønnelsesforeningen. Det hele Spørgsmaal har jo ogsaa for Københavns Udseende saa stor en Betydning, at Foreningen simpelthen ikke kunde komme udenom det. Men det var heller ikke egentlig nødvendigt at minde den om dens Pligt. Allerede paa et tidligere Tidspunkt, da Tanken om et Præmieobligations-Lotteri blev stillet i Bero, havde den gjort det bedst mulige for at føre Sagen ind i et nyt Spor. Paa Initiativ af et andet Medlem af Foreningens raadgivende Udvalg, Redaktør CHRISTIAN GULMANN, henvendte Bestyrelsen

*) Se Forskønnelsen I. Aargang, Hæfte 1.

sig til Panoptikon-Bygningens Ejere for i Samarbejde med dem at faa det bedst mulige ud af den grimme Kaserne.

Redaktør Gulmanns Tanke var denne: Ejerne vil næppe af egen Drift ofre de betydelige Summer, som en Ombygning koster. Imidlertid er Grunden her saa værdifuld, at en iderig Udnyttning af Arealet, ogsaa udover Byggelovens almindelige Grænser, meget vel kunde tænkes at give en rimelig Værdistigning som Erstatning for Omkostningerne. Det gælder altsaa om at finde den bedst mulige Plan for en delvis Ombygning af Panoptikon, saavel indadtil som for Façadernes Vedkommende. Lad tre—fire Førsteklasses Architekter kappes om at skabe en saadan Plan. Saa vil her være et Grundlag, paa hvilket Ejerne og Magistraten kan forhandle: til den ene Side Lempelser i Byggelovens Krav og maaske et rimeligt Tilskud, til den anden Side Ombygningens Udgifter.

Forskønnelsesforeningens Opgave var her begrændset og klar. Den kunde være uvildigt Mellemed mellem Magistrat og Ejere. Den kunde udsætte Architekt-Honorarer og skaffe den finest mulige Dommer-Komité. Og da den selv ingensomhelst pekuniær Interesse havde af Sagen (udover at give Penge til), kunde den bevæge Architekterne, for den gode Sags Skyld, til at gøre dette forberedende Arbejde saa billigt som det nu en Gang maatte gøres. Alt dette laa indenfor Rimeligheds og Muligheds Grænser: det var en Opgave, der ikke oversteg Foreningens Kræfter. Ganske vist er der fra en enkelt Side i Pressestriden bleven indvendt, at Konkurrence jo var overflødig, da der jo allerede forlaa idetmindste et præmieret Projekt (det Fischer—Nobel—Rasmussen'ske). Men dette Pro-

jekt var præmieret ud fra ganske andre Forudsætninger. Her gjaldt det netop om at skaffe den mest nyttiggivende og samtidig den billigste, æstetisk forsvarlige Ombygning. Bestyrelsen enedes derfor hurtigt om at bevillige en Sum til Honorar for tre Architekter under Forudsætning af, at Bygningens Ejere vilde betale et tilsvarende Beløb til en fjerde Architekt.

Det viste sig snart, at Ejerne var bange for Tanken: Den kunde føre dem ind i noget, hvis Konsekvenser de ikke var i Stand til at overskue. En Tid indvilligede de under Forudsætning af, at det Hele kunde gennemføres saa hurtigt, at der ikke kom Vanskeligheder med Hensyn til Salget af de fra Kommunen ny-erhvervede Grunde, hvis forestaaende Bebyggelse netop var den direkte Anledning til at gribe ind nu, inden hele Komplexet haabløst forkludredes. Ved et afsluttende Møde for nogle Dage siden mellem Bestyrelsen og Formanden for Akts. Panoptikon, Overretssagfører Victor Fischer, afsluttede denne endelig Sagen med Erklæringen om, at der nu ikke lod sig udrette noget videre i den antydede Retning. Grunden var saa godt som solgt til et pengestærkt Selskab, som allerede havde deres egen Architekt; Anerkendelsen af hans Projekt var netop Forudsætningen for Salget. Nu havde han lovet i Samarbejde med Panoptikon-Selskabets Architekt, Hr. Emil Jørgensen, at bringe den nye Bygnings og Panoptikons Façader saa vidt i Overensstemmelse, at Stadsarchitekt og Magistrat kunde give Komplexet deres Velsignelse.

Hermed ender altsaa Sagen i denne Omgang for Forskønnelsesforeningens Vedkommende. De fornødne Millioner til Panoptikon-Bygningens Køb ejer den ikke. Optimistisk nok

til at tro, at Foreningens Medlemmer eller andre skulde stille dem til Raadighed, er Bestyrelsen fornuftigvis heller ikke. Naturligvis kunde man afholde et offentligt Protestmøde. Men hvad skulde der protesteres imod? Vi kender i det Øjeblik dette skrives end ikke Navnet paa det anonyme Selskabs Architect. Vi ved ikke med Vished, hvor frie Hænder Hr. Emil Jørgensen vil faa med Hensyn til Panoptikons Ombygning. Vi kan altsaa ikke ane noget om, hvor godt eller slet Resultatet vil blive. Det vilde imidlertid ikke være noget ubilligt Krav fra Offentlighedens Side, om Tegningerne til Nybygning og Ombygning blev udstillede, inden Haandværkerne tog fat. Men der er desværre næppe Udsigt til, at dette vil ske. Alt i alt giver Situationen ringe Tilid til en anstændig Ordning.

Dette er imidlertid endnu ikke Grundlag for et Protestmøde, saa lidt som Panoptikon-Ejernes Holdning overfor Forskønnelsesforeningens Tilbud er det. Vi skal end ikke udtale nogen Dom over dette Forhold, omend der naturligvis nok var et og andet at sige om den Sag. Som Ejere af det Stykke By-Skræmsel, der ved Skæbnens Ugunst er bleven anbragt paa noget nær det

mest fremtrædende Sted i Byen, skulde man synes de maatte føle et vist Ansvar overfor deres Medborgere. Ganske vist kan man ikke fordre, at de skal optræde som By-Mæcener i stor Stil. Men Panoptikon-Bygningen er jo, takket være Forhold, som ikke skyldes Ejerne selv eller deres Virksomhed, steget enormt i Værdi. Vilde det nu være et ubilligt Krav, at de afgav en Procent-Del af deres Fortjeneste til Fordel for en rimelig Forbedring af deres egen Bygning, saa kunde man dog maaske forlange, at de var gaaet med til at undersøge, om de ikke kunde tjene ligesaa meget paa en smukkere og værdigere Maade. Det skulde jo ikke koste dem en Øre — Forsøget vilde være en Gave til dem —, og Resultatet af Konkurrencen skulde de selvsagt være med til at bedømme.

Stemningen overfor den plumpe Stukbygning, der fordringsfuldt præsenterer sin Grimhed i Byens Midte — netop der, hvor Hovedstadens Gæster fra Land og Udland træder ud i Byen —, er paa Forhaand en saadan, at vi med Forsæt har brugt de stilfærdigste Ord til Fremstilling af denne Sag. Der behøves ingen skrap Procedure. Vi overlader rolig vore Medlemmer Dommen.

BYGGELOV OG BYGGEKUNST

SOM det vil være Læserne bekendt bl. a. fra Architect Egil Fischers Artikel i dette Tidsskrifts 1. Aargang 6. Hæfte, er man for Tiden herhjemme beskæftiget med Forberedelserne til en ny Byggelov for Staden Kjøbenhavn. Forhaabentlig opnaar man et godt Resultat. Hvad man antagelig vil lægge Vægt paa, er at Myndighederne bliver sat i Stand til at øve en saa stor og omfattende kunstnerisk Indflydelse som mulig paa de private Byggeforetager. Bestræbelserne i denne Retning vil kunne gøre Krav paa Opmærksomhed og Sympati hos dem, der har Øjet aabent for,

hvad et smukt Bybillede betyder. At Bestræbelserne maa krones med Held, maa oprigtig ønskes.

Opfattelsen af, hvor stor en Betydning der ligger i en fornuftig og formaalstjenlig Byggelovgivning, er imidlertid først i de senere Aar gaaet op for det store Publikum. Det kan jo almindeligvis ikke ventes, at en privat Bygherre af sig selv skulde finde paa at tage andre Hensyn end til sit eget Hus. Det gælder for det sædvanlige Jævnmaal af Bygherrer — vi ser bort fra saadanne, der ikke sætter højere Maal end en af de almindelige Dusinbygning-

ger — mere om at gøre deres Huse saa iøjne-faldende som mulig, mindre derimod om at passe det ind i Omgivelserne, saa at det gaar ind i disse og smelter sammen til et Helheds-billede. At den nugældende Byggeslov i denne Henseende er for lemfældig, maa synes aabenbar for enhver, der har Øjne at se med. Det er jo saaledes, at man, naar blot Loven ikke overtrædes, snart sagt kan bygge omtrent, som man lyster. Om man ødelægger et kønt Nabohus ved sit Hus's Konstruktion, eller om hele Gadebilledet forvrænges ved en nøgen og hæsleg grinende Brandgavl, anses som Regel for fuldkommen betydningsløst. Det er ikke ualmindeligt at se en Privatmand hævde den Opfattelse, at det maa være Offentligheden ganske uvedkommende, hvorledes han for sine Penge opfører sit Hus, og at han ikke kan forstaa, med hvilken Ret andre blander sig i hans Affærer. Intet er jo mere fejlagtigt. Det er netop Offentlighedens Sag at paatale slige Overgreb. Thi slikt er Overgreb. Vore Torve, Pladser og Gader er jo Borgernes Ejendom i den Forstand, at de tilsammen udgør den By, som er deres. De bør derfor kunne paatale private Bygherrers Lyst til at paatvinge Byen en Architektur, der i Stedet for at gøre Byen smuk forbladiger den og gør den grim. De byggende Medborgere maa finde sig i at være underkastet visse æstetiske Love, som offentlig Velanstændighed foreskriver. Har de ikke selv Sansen for de kunstneriske Hensyn, maa de tvinges til at faa Respekt for dem ved at Offentligheden udleverer dem til Beskuelse.

I denne Henseende kunde man derfor ønske vor hjemlige Bygningskommission tillagt større Magt og Myndighed. Besad den en saadan, var der dog en Mulighed for, at de kjøbenhavnske Gader kom til at se noget anderledes ud end Tilfældet har været i en Aarrække. Vi skal imidlertid paa Sagens nuværende Standpunkt afholde os fra at komme ind paa en nærmere Drøftelse af dette Spørgsmaal. Vi har imidlertid ønsket at undersøge, under hvilke Vilkaar Bygningsvirksomheden foregaar andre Steder, for derigennem at undersøge Muligheden af, om der andetstedsfra kunde hentes Impulser, der kunde være til Gavn for Affattelsen af den nye Byggeslovs Bestemmelser vedrørende Opførelsen af Huse, i hvilken Henseende vi dog ganske lader alle Spørgsmaal af juridisk og teknisk Art ude af Betragtning og kun holder os til den æstetiske Side af Sagen.

Med Hensyn til Interessen for Bygning og Byanlæg er det jo saaledes, at vi herhjemme snarest er kommet lovlig sent med. I England og Tyskland har Interessen i nævnte Henseende derimod været meget tidlig vakt, og ikke mindst hos Tyskerne er Sansen for Bykultur saa organiseret og veldisciplineret, som det nu engang ligger til dette Folkeslag. Denne Disciplin kan være en Svaghed, men den kan — anvendt paa rette Steder — sandelig ogsaa være en Styrke.

Pladsen tillader ikke at gaa for stærkt i Detailler med Hensyn til Undersøgelsen af, hvorledes Byggevirksomheden er reguleret i andre Lande, vi maa indskrænke os til i Flæng at fremdrage et Par Eksempler paa, hvorledes

Sagen i saa Henseende er grebet an i Tyskland.

I Bremen findes saaledes to Institutioner for Byggesager, dels et 8 Aar gammelt Byggevejledningskontor (en Afdeling af »Verein für niedersächsisches Volkstum«), et privat Foretagende, som overalt, hvor dets Hjælp paa kaldes, stiller sig frivillig til Raadighed, og hvis Virksomhedsomraade — blot i større Stil — meget minder om den af Akademisk Arkitektforening oprettede »Tegnehjælp«, dels et af Bremer-Senatet for 2 $\frac{1}{2}$ Aar siden nedsat Udvalg af Sagkyndige (Sachverständigenkommission), som har den Opgave i Kraft af den særlige Lov om Kunstbeskyttelse at være det offentlige Raadgiver i alle Byggesager.

Byggevejledningskontoret deler sig i forskellige Arbejdsgrupper, af hvilke den, der særlig beskæftiger sig med den tekniske og arkitektoniske Behandling af Bygninger, er den omfangsrigeste. Kontoret lægger særlig Vægt paa en systematisk Oplysning af det store Publikum. For at opnaa dette udsender Kontoret Flyveskrifter, der hovedsagelig uddeles i Skolerne.

Senatsudvalget bestaar af 8 Medlemmer, dels Privatarkitekter, dels de af Senatet ansatte Sagkyndige. Der afholdes Møder engang ugentlig (ofte 2 Gange), ved hvilke de til Bygningskommissionen indsendte Planer og Tegninger prøves. Over disse afgives et Skøn, der enten kommer til at gaa ud paa, at en forelagt Tegning er god og derfor indstilles til Antagelse uden videre, eller paa at der ved Tegningen hæfter visse Mangler, i hvilke Tilfælde der, saafremt Tegningen da ikke er komplet umulig, paapeges, hvad der bør rettes, inden Tegningen kan godkendes, medens den i andre Tilfælde, naar Tegningen er uhjælpelig daarlig, absolut forkastes. Selv i saadanne Tilfælde anser man imidlertid ikke sin Opgave for afsluttet; er det et større Byggeforetagende, det drejer sig om, anbefaler man den vedkommende Bygherre at henvende sig til en anden Arkitekt, medens man, saafremt det kun drejer sig om et mindre Byggeforetagende og det kan skønnes, at Bygherren kun raader over begrænsede Pengemidler, gratis fremstiller nye Tegninger.

Ved Bedømmelsen tages ikke mindst Hensyn til, hvorledes Bygningen vil komme til at gaa ind i Gadebilledet og til Tilpasningen med Nabohus og ligeledes til, at disse ikke ødelægges af et for paastrængende Naboskab. Udvalget har udgivet en Fortegnelse over alle gamle Huse, der af arkitektoniske eller andre Grunde maa ønskes bevarede for Efterverdenen. Naar disse Huse skal undergaa en Forandring, sættes Udvalget straks i Kundskab derom, og afgiver sin Betænkning over de Ændringer, der ønskes foretagne i Forslagene til Ombygningen. Kan Huset ikke bevares, men maa nedrives, foretages først en nøjagtig Opmaaling, som i Forbindelse med Fotografier af Husets enkelte Detaljer giver et paalideligt Billede af Huset. Hele Façader, gamle Gavipartier, som bliver fri, købes og opbevares til Anvendelse ved en senere Lejlighed. Saaledes er f. Ex. den nye Raadhuskafé, som bestaar af 3 sammenbyggede Huse af Størrelse som almindelige Borgerhuse i

Bremens gamle Bydel, sammenkomponeret af lutter gamle Bygningsrester; selv de indvendige Rum er tildels fremstillede deraf; saaledes har man anvendt nogle gamle pragtfuldt udskaarne Bjælker fra et berømt gammelt Hus, der ikke kunde reddes fra Nedrivning. Officielt er Udvalget kun raadgivende og kan ikke direkte give Forskrifter, denne Ret tilkommer alene Bygningskommissionen, men da denne i de allerfleste Tilfælde følger Udvalgets Indstillinger, naar man jo Maalet alligevel. Gadeanlæg, Brobygninger, Regulering af Torve, Pladser og Parker opnaar paa denne Maade en Beskyttelse, som i mange Tilfælde ogsaa udstrækkes til enkeltstaaende gamle Træer. Da det har vist sig, at mange grimme Udkast fremkommer ved uklare og elastiske Bestemmelser i Byggeloven, har man i Bremen forsøgt at affatte nye Forslag til en forstandig Byggelov. At de private Bygherrer ikke er glade for saaledes at vide sig kontrollerede, er lige saa sikkert, som at Byens Borgere med fuld Fortrøstning kan overlade den Bremer-Bygningskommission Afgørelsen af, hvorledes deres Bys arkitektoniske Udvikling foregaar.

I Stuttgart er Forholdet ordnet paa en noget lignende Maade som i Bremen, dog at den derværende Institution (Die königliche Beratungsstelle für Baugewerbe) foruden sin censurerende Virksomhed tillige virker som en Slags Lærestanstalt for Bygningshaandværk. Konsultationen sker enten mundtlig, og er da gratis, eller skriftlig, i hvilke Tilfælde Kontoret kun beregner sig sine direkte Omkostninger dækkede. Institutionen tages i udstrakt Maalestok med paa Raad ved Restaurering af ældre Bygninger. Virksomheden som Lærestanstalt praktiseres paa følgende Maade: I Tegnesalen udføres Tegninger, Skitser, Overslag m. m., alt under sagkyndig Vejledning, der ogsaa udstrækkes til at omfatte Prøvelse af indsendte Tegninger og Overslag. Fremdeles findes et Gipsmodeller-Værksted, paa hvilket der til Brug ved Anskuelsesundervisning i de forskellige Haandværksskoler forfærdiges Modeller af Bygninger og Bygningsdele. Institutionen udgiver et Tidsskrift »Für Bauplatz und Werkstatt«, der udkommer engang om Maanedene i et Oplag af 8000 Eksp., og som foruden Artikler om Bygningskunst og dermed i Forbindelse staaende Emner bringer en Rubrik »Fra den gode gamle Tid« med Billedgengivelser af bemærkelsesværdige Bygninger og Bypartier. I Løbet af Aaret afholdes Konkurrencer om Bygnings-Tegninger, der præmieres med Pengebeløb eller Diplomer.

De her omtalte Institutioner virker med den Autoritet, som deres officielle Tilknytning til Stat eller Kommune giver dem. Om trent som vi her har skitseret deres Forretningsgang virker Størstedelen af de øvrige »Bauberatungsstellen« i Tyskland, naturligvis med større eller mindre Indskrænkninger i deres Myndighedsomraade. Saadanne Institutioner underlagt de respektive Bygningskommissioner findes i Barmen, Crefeld, Düsseldorf, Elberfeld, Essen, München-Gladbach, Rheydt, Rixdorf og Wetzlar. Mere raadgivende

end egentlig censur-udøvende »Bauberatungsstellen« findes i Bitburg, Coblenz, Erkelenz, Ottweiler, Saarburg, Solingen o. a. Byer.

Det vil være indlysende, at man selvfølgelig ikke — og heller ikke i Tyskland — har været istand til at gennemføre Kravene om en i kunstnerisk Henseende forøget Myndighed hos de stedlige Bygningskommissioner. Vejen hertil maa i de fleste Tilfælde gaa gennem det private Initiativ. Det er da heldigt, at Sansen for Bykultur er saa vaagen og udviklet, at man, hvor Stat og Kommune endnu ikke har taget Sagen i sin Haand, har stiftet private Selskaber, der virker for Højnelse af god By-Architektur.

Saadanne private Selskaber findes i:

- Berlin (Ausschuss für das Bauwesen in Stadt u. Land des Architektenvereins).
- Bremen (Verein für niedersächsisches Volkstum), se ovenfor.
- Dresden (Sächsischer Heimatschutzverein).
- Düsseldorf (Rheinischer Verein für Kleinwohnungswesen).
- Erfurt (Bund Heimatschutz).
- Königsberg (Verband ostpreussischer Baugenossenschaften).
- München (Bayerischer Landesverein zur Förderung des Wohnungswesen).
do. (Verein für Volkskunst u. Volkskunde).
- Münster (Westphälischer Verein für Kleinwohnungswesen).
- Saarbrücken (Saar-Mosel-Verein).

Vi skal anføre et Par Eksempler paa disse Selskabers Virksomheds-Omraade.

Sächsischer Heimatschutzverein. Bestræbelserne for at øve kunstnerisk Indflydelse paa private Byggeforetagender i By og paa Land begyndte i Sachsen allerede i 1897 med Stiftelsen af »Verein für sächsische Volkskunde«, af hvilken i 1903 udskiltes en Arbejdsgruppe, bestaaende af Medlemmer dels af Moderforeningen, dels af den sachsiske Ingeniør- og Arkitektforening. Gruppen kaldtes »Ausschuss zur Pflege heimatlicher Kunst und Bauweise in Sachsen und Thüringen« og tog sig strax af Omsorgen for den overlevede landlige og borgerlige Byggemaade, gav Raad i Byggesager og Anlæg af enhver Art samt traf saavidt det stod i dens Magt Forholdsregler mod Ødelæggelse af By og Land. Foreningen er forsaavidt anerkendt af den stedlige Bygningskommission, som den fra denne modtager kunstnerisk utilfredsstillende Tegninger og Planer til Bedømmelse og eventuel Samarbejdelse. Alle Forbedringer bliver dog kun skitserede og maa derfor omtagnes af vedkommende Architect, der derved faar et Begreb om den hjemlige Byggekunst og lærer at forstaa og anvende den. Kun undtagelsesvis foretager Foreningen selv Udførelsen af Planerne. Ved Siden af denne raadgivende Virksomhed udøver Foreningen en meget omfattende Propaganda og et stort Oplysningsarbejde. Til Pressen bliver regelmæssigt udsendt belærende Artikler, og der udgives med tvang-

fri Mellemlum illustrerede Smaaskrifter. Endvidere afholdes Lysbilledforedrag og Udstillinger samt Konkurrencer, og fremragende Ydelser i det hjemlige Byggehaandværk belønnes med Æresdiplomer.

Rheinischer Verein für Kleinwohnungswesen udfører Skitser og Planer saavel til enkelte Bygninger som til samlede Bebyggelser. Arbejdet bestaar dog mest i Samarbejde med Arkitekterne. Til Trods for Begrænsningen til blot Medarbejderskab er det lykkedes Foreningen at øve en ikke ubetydelig Indflydelse paa en stor Mængde af de forskellige Planer, navnlig Bebyggelsesplanerne, hvad der næppe havde været muligt, dersom Foreningen i de enkelte Tilfælde havde overtaget Udarbejdelsen af hele Projektet. Ogsaa denne Forening nyder en i det mindste officios Anerkendelse, idet enkelte af Provinsens Amtsforstandere ved Spørgsmaal om større samlet Bebyggelse direkte giver Anvisning paa Samarbejde med Foreningen. For-

eningsens Organ er »Spiegel Rheinischer Bauart«, der indeholder talrige oplysende Artikler med Exempler og Modexempler osv. —

Som et følgeværdigt Exempel paa de Midler, som bringes i Anvendelse for at vække Interessen for kunstnerisk præget Byarkitektur, skal sluttelig nævnes et Foretagende, som Byen Erkelenz satte i Værk i 1910 og som nu paa det nærmeste er bragt til Ende. For at vise et godt Exempel paa en Restaurering af gamle Bygninger blev i Landsbyen Schwandenberg c. 60 Beboelseshuse (saavel Bindingsværks- som Stenhuse) fra det 17., 18. og 19. Aarhundrede restaurerede efter Forslag og under Ledelse af Erkelenzer-»Bauberatungsstelle«. Omkostningerne ved dette Foretagende bares beredvilligt for største Delen af Beboerne selv, som ogsaa paa anden Maade har vist deres Tilfredshsd, og hvor vedkommende Ejere ikke saa sig istand til at yde pekuniær Støtte, traadte »Rheinischer Verein für Denkmalpflege und Heimatschutz« hjælpende til.

SKILTPESTEN

FRA Amerika er Pesten kommet til vore Landemærker. Nordamerika, rimeligvis via Hamburg.

Jeg husker saa godt den Forargelse, det vakte i vor lille Kreds, da et københavnsk Blad for et Par Snese Aar siden fortalte om, hvorledes driftige Forretningsmænd havde oversmurt Klippevæggene i Niagarafaldets nærmeste Omegn med Reklamer; med alenhøje Bogstaver søgtes det fastslaaet, at Verden ikke kendte noget Afføringsmiddel, der i sikker og elegant Virkning kom Dr. Brandreths Piller nær. »Naa«, sagde Fru Jerichau, »det er endda godt, at de Avertissementer ikke er illustrerede.« Man fandt Kunstnerindens Tanke burlesk, rent ud absurd. I alt Fald benyttede man Lejligheden til at rette en beskeden Tak til Forsynet, at vi Danske ikke var som disse Toldassistenter; for vilde vi da faste to Gange om Ugen og give Tiende af alle vore Nettoindtægter end gaa med til sligt. Og Indignationssubbrudene sekunderedes af det overlegne Kultur menneskes Haanlatter.

Nu er der gaaet Ild i Spotterens Hus. Nu har vi Skandalen. I hvilket Omfang — ja derom kan hver den faa Oplysning, der giver sig ud paa en Rundvandring i København og Omegn eller paa Skovtur ad en Banelinie. Overalt, hvor en Byggeplads ligger ledig, eller en Husgavl staar frit, griner, skogrer, hujer Reklameskiltene ham i Møde. Frække, anmassende, ublu, hæsleige, raa.

De fleste af dem er selvfølgelig Bogstavindskrifter; i andre er det udelukkende eller dog væsentligst ved »Billedkunsten«s Hjælp, Virkningen søges opnaaet. De sidste er de mest ondartede. Ikke, at jo ogsaa de ikke illustrerede Reklamer kan være vederstyggelige nok; ved Bogstavernes mere eller mindre sjofle Form og ved hele Arrangementet staar de gennemgaaende som en Haan mod al god Smag og sund Sans, for ikke at tale om den Kraft, hvormed deres fuldkomne Mangel paa Hensyn til Omgivelserne stoder og fornærmer. Men, som sagt, Billederne er dog de værste, blandt andet, fordi de er de mest pretentiose. Nævne, beskrive, domme

en større Mængde af dem er der ingen Grund til; hvert enkelt er typisk og dommer sig selv, saa det kan være tilstrækkeligt at anføre et Par Eksempler.

Først de Illumske Pragtstykker, der mest er malede med voldsomme Farver paa fritstaaende Trætavler, opstillede rundt omkring paa de stærkest befærdede Veje, dels Landskaber, Mariner og Gadepartier, dels historiske Kompositioner; den uciviliserede Smører, som det store Handelsfirma har lejet til at forrette Arbejdet, gaar ikke af Vejen for noget. Yderlig slet er det altsammen, formløst brutalt — i Forhold til Malerkunsten omtrent det samme, som Carit Etlars samvittighedsløseste Efterlignere er i Forhold til Litteraturen. Helt talentløs er Billedernes Ophavsmand imidlertid ikke — og det gør Ulykken værre. Han har nogen Evne til at arrangere, skære et Motiv til, opstille Figurer og faa dem til at agere til Klang af Messingtrompet, Lirekasse og Stortromme. Samtidig altsaa med, at Billederne virker pinligt paa de mere modne, bestikker de de umyndige, forrykker Børns Begreber, ødelægger de Spirer til Skønhedssans, de kan have i sig fra Fødselen, giver Skævhed i deres Syn baade paa Natur og paa Kunst, hindrer deres sunde Udvikling. Sligt bør ikke undervurderes*). Men Sagen har ogsaa en anden Side. De spektakuløse Skilte er med rigtig Sans for det praktiske i Regelen opstillede paa de smukkeste Steder. Eksempel fra Hovedstaden selv: Den prægtige Udsigt fra Strandboulevarde over mod Kastelsvolden og det nærliggende Terrain er skaaret i Stumper og Stykker, i Bund og Grund ødelagt af en Række Skilderiskærme. Og langs Kystbanen! Og ved Holte Banegaard! o. s. v., o. s. v. Hvad er der blevet af de dejlige Kig, man før havde ud ad Kupévinduerne! Den Fornøjelse er gaaet ad — Illum til.

*) Tror man det ikke, saa hør en lille Oplevelse. Jeg viste en ung Dame Frelchs Komposition med Rolf og hans Kæmper, der springer gennem Ilden. Hun saa interesseret paa den og udbød: »Aa, den kender jeg! Det er det Billede, som er paa et af Illums Skilte.« — Sat sapient!

Meget mere kunde der være at sige i denne Sag, saaledes om de Billeder, der optager hele Gavflader rundt om i Byen; det maa være nok at pege paa et enkelt Monstrum, der synes i særlig Grad udæskende, det, hvormed Phonix-Fabrikkerne reklamerer for deres Rugbrød. De to perverse Unger, der her optræder i gigantisk Maalestok, er direkte Afføddinger af de amerikanske »Humoresker« — Led i Rækken fra den mere slebne og ferniserede Buster Brown til den ganske uvaskede »Knold og Tot« —, hvormed kærlige Forældre i vore Dage forrykker Ungdommens Begreber om Forholdet mellem det komiske og det hæsle. Skal denne Sag nu yderligere fremmes ved Gaderekame, vil snart det Tidspunkt være naaet, da kun de færreste tvivler om, at alt stygt bliver »komisk« eller endog »humoristisk« i samme Grad, som Stygheden drives ud i Karrikatur.

Hvad der her er skrevet, skal nu ingenlunde staa som Angreb paa noget enkelt af de reklamerende Firmaer; ingen har Ret til af dem at kræve Smag eller Takt; de har Lov til at lade Hensynene til Pengefordelen være det afgørende. Men det er der andre, der ikke har: de Myndigheder, som staa bag ved Afskylighederne — de Autoriteter, uden hvis Indvilligelse disse ikke vilde være mulige.

Hvem det er? Ja, derom er jeg ikke i Stand til at sige noget udtømmende. Men det kan dog vel regnes for givet, at i alt Fald en stor Del af Ansvaret for, at vore Gader, Veje og Pladser bliver usømmelig tilgrisede, vore værdifuldeste Udsigter mishandlede, hviler paa Statsbanernes Direktion, en ikke mindre paa Københavns Kommunalbestyrelse. For at kunne sætte kolossale Skilte op paa offentlig Vej inden for Byens Grænser maa man dog nok have Vævrighedens Tilladelse og være underkastet en vis Censur; i almindelig Forstand uhøviske Billeder faar man vel saaledes ikke Lov at reklamere med. Og for Statsbaneterritoriernes Vedkommende gælder utvivlsomt det samme, rimeligvis dog under Trafikministeriets Overkontrol. Forretningsgangen

maa da for de her omtalte Forholds Vedkommende være den, at Firmaet, der ønsker Skilteplads, indgiver en Ansøgning og faar denne bevilliget imod at udrede en Afgift.

En Afgift — ja, der har vi nok et af Sagens afgørende Knudepunkter. Helt smaa Summer er det vel ikke, det i hvert enkelt Tilfælde drejer sig om, og tilsammen løber det op til noget, der kan have Betydning. De Penge vil man nødigt undvære. »Tidene« er jo saadanne, at man har Grund til at tage alting med. Naturligvis saaledes, at man ikke i bogstavelig Forstand krænker den offentlige Blufærdighed! Bevares! Men ellers har man jo et klassisk Citat at støtte sig til, Kejser Vespasians berømte Ord om det Sølv, der kom ind ved den af ham udskrevne W. C.-Skat: »Non olent«, det er udlagt: »Sølv mønt lugter altid godt«. Med andre Ord: »De Penge har vi virkelig ikke Raad at sige Nej til«.

Jo, det er netop det, man har ellers bør skaffe sig. Derimod har man ikke »Raad« til for nogle Tusinde Kroners aarlig Indtægt at give Slip paa eller dog føleligt forringe Værdier, som er af stor Betydning for Folkets aandelige Udvikling. Ikke Raad til uden tvingende Grunde at tilføje sagesløse Vejfarende i Tusindvis unødvendige Lidelser. Allermindst Raad til ved sin Handel med Indrømmelser til enkelte at gøre den opvoksende Slægt Fortræd: sløve og brutalisere dens medfødte Anlæg til at se sundt og kærligt paa Natur og Kunst og derved afskære den fra eller dog vanskeliggøre dens Nyden af det skønne Livet igennem.

Hermed da en indtrængende Opfordring til vedkommende Myndigheder om at tage den her berørte Sag under Overvejelse — at betænke, om der ikke kan være Grund til fremtidig at optræde noget anderledes, end det hidtil er sket, over for den Billedkunst eller Bøllekunst, der søges paatunget Byens og dens Omegns Befolkning. Anledning til Indskrænkning i Brugen af Billedskiltning og til virksom, kunstkyndig, skrap Censur.

SIGURD MÜLLER.

PAPIRET

LIGESOM en pragtfuld men snavset Klædning for Øjet er mindre tiltalende end en simpel men ren, saaledes ogsaa med Byen. Det er derfor en blandet Fornøjelse at smykke Byen, saalænge den ikke er renere, end den nu er.

Papiret paa Gaderne bidrager i en meget væsentlig Grad til at forøge Byens usoignerede Udseende. I Stedet for at skænde over den hensynsløse Henkassen af Papir, burde man hellere forsøge at tage mere aktivt fat paa denne Ulempe.

I Skolerne belæres Børnene om, at de ikke maa kaste Papir paa Gaden. Paa de fleste Børn vilde det virke langt bedre, om man i Stedet for idelig at belære dem om, hvad de ikke maa gøre, opfordrede dem til at udrette noget positivt nyttigt, nemlig at samle Papiret op.

I denne Sammenhæng kan følgende Forsøg maa ske have nogen Interesse.

Jeg bor paa en Villavej, hvor ikke blot Vejen men ogsaa Haverne er oversvømmet med Papir fra Firmærkestørrelse op til hele Aviser. Jeg udstedte da følgende Bekendtgørelse til min syvaarige Søn: »Hver Dag, hvor jeg ved min Hjemkomst ikke opdager noget Papir paa Vejen udenfor Huset eller i

Opgangen til samme, vil jeg lægge 2 Øre i hosstaaende Bøsse. Finder jeg derimod den mindste Smule Papir, vil jeg tage 2 Øre af Bossen. Naar Bossens Beholdning har naaet en Størrelse af 10 Øre, er det dig tilladt at tømme den«.

Han tog straks fat. De første Dage var Resultatet ikke opmuntrende, da det, trods hans ihærdige Bestræbelser, stadig lykkedes mig at paavise Papirstumper. Men efterhaanden har han faaet et Falkeblik for Papir, og det er nu meget sjældent nødvendigt at tage af Bossen.

I vaadt Vejr er det en ubehagelig Pligt. Hvis Pligten medførte Nødvendigheden af en ekstra Tvætelse, var Sagen naturligvis uigennemførlig, men heldigvis er det jo altid nødvendigt, at en hjemvendende Skoledreng vasker Hænder, hvad enten han har samlet Papir eller ej. Er Pligten ubehagelig, saa bærer en opfyldt Pligt dog altid en Løn i sig selv i Form af en ubevidst Tilfredshedsfølelse.

Alle er jo enige om, at en Dreng bør have Pligter, og denne Pligt bærer andet godt i sig. Den udvikler Ordenssansen. En Ven af Familien meddeler, at han ved et tilfældigt Besøg i Skolen har set Drengen ivrigt beskæftiget med at rense Skolepladsen for

Papir, og forleden Aften viste det sig ved Afklædningen, at han havde Lommerne fulde af Papir. Grunden var den: »at Frøkenen kan ikke lide, at der flyder Papir i Klassen, saa samler jeg det, men jeg maa ikke gaa ud med det, saa putter jeg det i Lommen!«

Jeg tror, at det er en Idé at prøve at interessere Drengene for Papirspørgsmaalet. Lad os rette Opfordring til dem om at holde Orden, hver ud for sit

Hus, og lad os se, om det ikke tilsidst bliver en Æres-sag for dem. Det er ikke noget stort Arbejde at tage lidt Papir op og lægge det i Skarnbøtten, inden de gaar ind, og den Dreng, som én Gang har lært at tage et Stykke Papir op, vil næppe senere forfalde til at kaste Papir fra sig, hverken ud for eget eller andres Hus. — Ikke uden Rødmen tilføjer jeg: »Det er heldigst at faa Drengene til at paatage sig denne Pligt uden Betaling«.

A. B.

PAA Foreningens forestaaende Generalforsamling agter Formanden, Hr. Grosserer CHRISTIAN HOLM, at trække sig tilbage fra Formandspladsen.

Da Bestyrelsen for to Aar siden var i det Tilfælde at skulle søge en ny Formand efter Hr. MØLLER-JENSEN, havde den gærne set denne vigtige Post i Hænderne paa en kendt og dygtig Kunstner.

Det viste sig imidlertid den Gang ugørligt, og man besluttede da at henvende sig til en anset Borger i Staden, om hvem man vidste, at han nærede Interesse for Forenin-

gen og dens Opgaver, for at bede ham overtage Formandsskabet. Valget faldt paa Grosserer Christian Holm, der ogsaa efter nogen Betænkning stillede sig imødekommende til Bestyrelsens Ønske — dog under den Forudsætning: at maatte trække sig tilbage, naar det viste sig muligt at formaa en betydende Kunstner til at træde til.

Dette er nu sket, idet Architekt THORVALD JØRGENSEN har paataget sig at lede Foreningen fra førstkommande Generalforsamling. Grosserer Christian Holm bevarer dog vedblivende sin Plads i Bestyrelsen.

MINDRE MEDDELELSER

OGSAA EN Udstilling. I Amsterdam har man for at retlede Smagen aabnet en Udstilling af alle moderne-tarvelige og kunstnerisk mislykkede Frembringelser, daarligt komponerede Malerier, Møbler med Konstruktionsfejl og Misforhold, smaglese »Kunstgenstande« o. l. Alle Genstande er vedhæftet Plakater med sagkyndig Forklaring af Fejlene. Udstillingen skal være et sandt Rædselskabinet. Men Ideen er god. — Naar den nu blot vilde bære Frugt.

Overretsassessor ECKERTS Artikel i sidste Hæfte om Børns Ødelæggelseslyst er omsendt til de københavnske Skoler, saavel de private som de offentlige.

Indsamlingen til et Gravmæle over Architekt LEU-NING BORCH slutter i den nærmeste Fremtid.

De ikke præmierede Tegninger til Gravmindekurrencen bedes afhentede snarest muligt paa Foreningens Kontor, Aaboulevard 5 (9—11 Fm.)

LITTERATUR

Albert Repholtz: Thorvaldsen og Nysø. Med Uddrag af Lensbaronesse Christine Stampes efterladte Papirer og 96 Afbildninger. (Tilsendt af H. Hagerups Forlag).

Det er et betydeligt og i kunsthistorisk Henseende meget interessant Arbejde, der her fremlægges for den kunstinteresserede Læseverden om Danmarks største Billedhugger. Det er ubetinget en af Aarets bedste Bøger, lige pragtfuld ved sin Rigdom paa udmærkede Billedgengivelser og det smukke typografiske Udstyr, som Forlaget har ofret paa den, og som viser, at dansk Bogkunst trods de senere Aars Tilbøjelighed for billige Bøger forstaar at hævde sit høje Standpunkt.

Naar Skriftet er blevet til et Standardværk blandt

Aarets Boghøst, skyldes det dog ikke alene Billedmaterialet, men fuldt saa meget Forfatterens aandfulde Redegørelse for Resultatet af Thorvaldsens Arbejde under hans Ophold paa Nysø, særlig i de sidste Aar af hans Liv.

Vi maa desværre paa dette Sted give Afkald paa at fremkomme med en indgaende Anmeldelse af det smukke Værk og skal her kun fremhæve, at Billederne for største Delen er nye, hidtil ikke reproducerede Skitser og Modeller fra den omfattende og vanskeligt tilgængelige Samling paa Nysø. Der findes mellem Gengivelserne fortryllende Ting, især blandt Brændtler-Skitserne, men ogsaa af de fine Blyants- og Penneudkast faar man et levende Indtryk af den Formens Mesterskab, hvormed Thorvaldsen forstod at udfylde en Flade.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

Ægirs-Apothek paa Nørrebrogade.

KJØBENHAVNS GADE-SKILTE

DEN i Efteraaret af »Foreningen til Hovedstadens Forskønning« afholdte Udstilling af Konkurrence-Tegninger til Gravminder har naturligvis indenfor Byens Haandværkerstand vakt en ikke ringe Opmærksomhed og hos denne fremkaldt Ønsker for, om man ikke paa andre Omraader — og ved det samme Middel — kunde fremskaffe ligesaa udmærkede Resultater som dem, der skabtes ved denne Fremvisning, og er der noget Felt, paa hvilket der tiltrænges en Forandring, saa er det sikkert paa Gadeskiltenes.

At vore Kirkegaarde faar en Udsmykning mere stilfuld og mere

kunstnerisk smagfuld end hidtil, er kun noget, vi alle kan være glade og taknemlige for, — men Kirkegaardene er nu alligevel ikke det Sted, hvor den største Del af Byens Befolkning daglig færdes, — det er ikke Kirkegaardene, som den Fremmede, der kommer til Byen, først faar for Øje, det er Byens Gader og Torve, og naar man ser, hvorledes Smagløsheden dér breder sig, ser, hvorledes Publikum ved Hjælp af Malerne overbyder hverandre med Skilte i skrigende Farver og hæsleg, stilløs Skrift, saa er det kun rimeligt, at de Haandværkere i Malerfaget, som har Sans for og Øn-

9

Indgang til Forskønnelsesforenings Kontor.

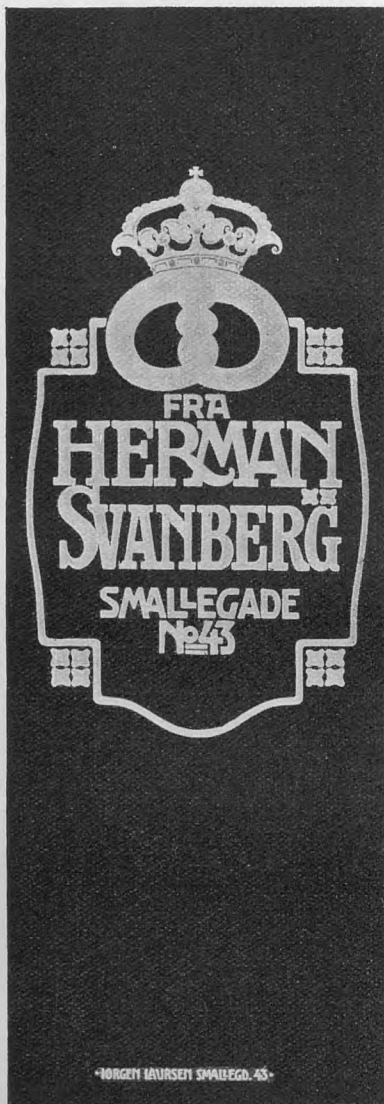
sket om en Forandring til det bedre, ser hen til »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse« som den, hvorfra Hjælpen maa komme.

Det kan vel siges, at har Byens Malerstand Øje for, at en Forbedring af Forholdene i den antydede Retning er paakrævet, saa maa de selv tage fat og gaa frem ad andre Veje; men lige saa lidt som Byens Stenhuggermestre eller Gravmonuments-Fabrikanter har evnet at skabe noget nyt og smagfuldt, i lige saa ringe Grad maa det antages, at det vil lykkes for Malermestrene eller Skiltefabrikanterne. Smagen er paa dette Omraade i den Grad ødelagt, at Publikum ikke tager ringeste Hensyn. Der tales ikke om, hvorvidt dette eller hint er smagfuldt eller ikke, det gælder kun om at gøre saa markeds-krigende Reklame som muligt, snart sagt jo værre jo bedre; om der derigennem ødelægger en smuk, stilfuld Façade eller Plads, er komplet ligegyldig, alle andre Hensyn maa vige for dette ene: »opsigtsvækkende Reklame«.

Det skulde dog paa Forhaand ikke anses for udelukket, at der maatte kunne skabes smukke og harmoniske Skilte paa Hus-Façaderne uden derfor at ødelægge hele Byningens Ud-

seende, men skal man naa frem, saa tror jeg, at Begyndelsen maa gøres med en Konkurrence og dermed følgende Udstilling, for derved at vise Publikum, hvorledes Skiltene i Kjøbenhavn burde være, og hvorledes de kunde blive. Men her er det ikke tilstrækkeligt kun at tage den Del af Opgaven op, som er lettest at løse, nemlig Udhængsskilte, disse er og vil i Fremtiden kun blive i Minoritet blandt Byens Skilte — det er vore Façadeskilte — deres Form, Farve, Skrift og Plads, der maa stilles som Opgave for en Konkurrence.

CLAUS J. OLSEN

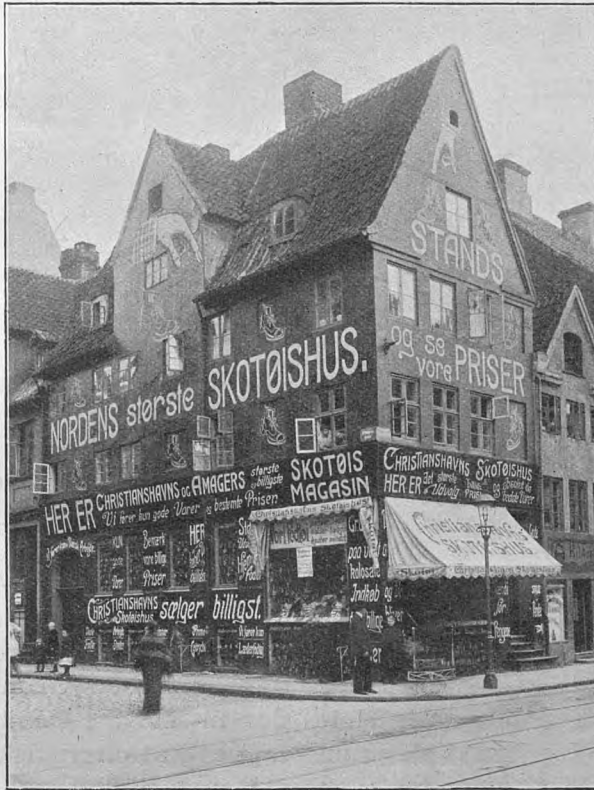
Tegnet af Jørgen Laursen.

I foranstaaende Artikel har Olderranden for Kjøbenhavns Malerlaug motiveret en Henvendelse til Foreningen om at tage sig af de kjøbenhavnske Gadeskilte.

Foreningens Bestyrelse har allerede i længere Tid været klar over, at her laa en Opgave, som den burde tage op, og som det vilde være en fortjenstfuld Gerning at føre ind i et sundt Spor. Thi at den nu almindeligt anvendte Skiltemaade er barbarisk, vil vist uden Modsigelse erkendes af alle Mennesker med blot den ringeste Grad af æstetisk Smag.

Maaden, hvorpaa Sagen bedst skal

Forretningsejendom i Torvegade.

Forretningsejendom i Gothersgade.

gribes an, er under Overvejelse indenfor Bestyrelsen, og der vil med det første fremkomme nærmere Meddelelser om den foreliggende Opgave.

Forinden dette sker, har vi ønsket gennem nogle Eksempler at vise Prøver af god og daarlig Skiltning, og navnlig ønsket at vise et Par Eksempler paa, hvorledes

en Façade-Skiltning kan bygges op, saaledes at den enten danner en Helhed (se Permins af Tegneren Valdemar Andersen tegnede Skiltefaçade), eller virker sammen med Husets Architektur (se Architect Klint's Skiltedekora-

Tegnet af Mogens Clemmensen.

tioner paa Ægirs Apothek. At Helheden her er slaaet uhjælpelig i Stykker ved Anbringelsen af de kommunale Gade-Navne-Skilte, er jo ikke Klints Skyld).

Betragt saa til en Sammenligning Husdekorationerne fra Torvegade. Her har man med forholdsvis ringe Midler, væsentlig ved en skrigende rød Kulør, der

danner Husets Grundfarve fra Kælder til Kvist, i Bund og Grund ødelagt et karakteristisk gammelt Hus.

Denne Skiltemaade udgør paa sin Vis ganske vist ogsaa en Helhed, men Resultatet er unægtelig bestialsk.

Tegnet af Jørgen Laursen.

REKLAMESKAT

»FORSKØNNELSEN« har i de sidste Numre bragt Indlæg fra forskellig Side om Reklamens mispnydende Virkninger i en By. Hr. Ingeniør Alex. Foss skrev i Oktoberheftet om »Lysreklamer« og i Januarheftet skriver Hr. Rektor Sigurd Müller om »Skiltpesten«, medens et Pseudonym A. B. tager sig af »Papiret«, og vel i første Række tænker paa de Reklamer, der flyder overalt.

Reklamer i visse Former kan selvfølgelig ikke undværes, og der er vel ingen Tvivl om, at Reklame er i stadig Fremgang og vil tage til Aar for Aar, hvis der ikke gribes ind. Det er uhyre Summer, et moderne Samfund ofrer paa Reklame, og for en stor Del er det Penge, Samfundet uden Skade kunde spare.

Sagen er jo den, at de kæmpemæssige Bogstaver, de skingrende Farver og de blinkende Lysreklamer meget sjældent er nødvendige for Læsningen. Hvis en Mand fik Lov at anbringe en lille beskeden Plakat foran Rytterstatuen paa Amalienborg, er der ingen Tvivl om, at den nok skulde blive læst af alle forbi-passerende — fordi den var alene om sin Reklame; og naar i gamle Dage en Glarmester hængte den brogede Rude op udenfor sit Værksted, blev den øjeblikkelig set af alle i Gaden og var hurtig kendt af hele Byen. Den var stor nok til at blive set, og den gjorde sig let gældende mellem Bagerens Kringle, Buntmagerens Pels og Farverens sorte Fane.

Nu om Stunder virker et Glarmesterskilt ikke opsigtsvækkende — naar Politiet holder sig nevtralt —, og alle de gamle Lavsskilte falder ganske igennem i Kappelstriden med de lyseblaa Husgavle, Billeder af »perverse Unger« i »gigantisk Maalestok« o. s. v. o. s. v. Det vil med andre Ord sige, at en Reklame for at gøre sig gældende paa en eller anden Maade maa kunne overtrumfe de andre. Det gælder om at raabe højere end Konkurrenterne. Naar Konkurrenterne hvisker, er almindelig Tale tilstrækkelig, taler de andre højt, maa man raabe; og hvor alle brøler i Munden paa hverandre, kan kun et øredøvende Brøl trænge igennem.

Den gamle Glarmester henledte beskeden og med dæmpet Stemme Opmærksomheden paa sin Forretning, senere blev der flere og flere, de talte højere og højere, og nu genlyder hele Byen af høje Brøl. Selvfølgelig værner man sig til det efterhaanden, man er jo vaksineret fra lille, og almindelige Mennesker gaar vist ikke omkring i en stadig Lidelse paa

Grund af de hæslige Skilte, der møder Øjet overalt; men der er dog ingen Tvivl om, at Byen vilde vinde umaadeligt i Skønhed, hvis Skiltenes Størrelse kunde indskrænkes til f. Eks. det halve, og hvis de Midler, Skiltene anvendte for at tiltrække sig Opmærksomhed, istedet for skærende Disharmonier og daarligere Vittigheder var smukke Farvesammensætninger, karakteristiske Bogstaver og gode Tegninger.

Kunde man altsaa lægge en kraftig Dæmper paa hele Koret — en ganske jævnt fordelt Dæmper, vilde de Reklamerende i Realiteten naa det samme. Den, der nu brøler højest og virkelig trænger igennem Spektaklet, hans Stemme vilde ogsaa gøre sig gældende i Pianissimoet, det næsthøjeste Brøl blev stadig Nummer to og saa fremdeles; de Averterende opnaaede det samme som tidligere, der blev sparet det halve til Skiltemalere, og vi andre fik en smukkere, renligere og værdigere By at leve i.

En Reklameskat vilde være en saadan Dæmper, og egentlig er det højest mærkværdigt, at der ikke allerede er lagt Skat paa Reklame, da der dog ellers ikke er meget andet, som er gaet Ram forbi. Naar enkelte Mennesker ønsker at faa Tilladelse til noget, der paa en eller anden Maade gaar ud over andre, foreligger der for det meste et godt Skatteobjekt. Det er rimeligt, at en Hundeejer maa betale det Offentlige (os andre) noget, fordi vi skal gaa og træde i de Resultater, hans Hundehold foraarsager; men vilde det ikke være ligesaa rimeligt, at de Forretninger, der ved Juletid lader Tusinder af Reklamesedler uddele paa offentlig Gade, kom til at betale den Ekstraulejlighed det Offentlige har med at opsamle alle disse Lapper, og yderligere kom til at betale noget, fordi vi andre skal gaa og ærgre os over det Griseri, det afstedkommer.

Og naar en Forretningsmand vil have Lov til at skæmme en Del af Byen med store, grimme Skilte, vil det saa være mere end rimeligt, at han betalte derfor, og derved lettede Skattebyrden for dem, det gaar ud over? En Reklameskat vilde være yderst let at opkræve, da der af gode Grunde altid er Navn paa Skilte og Reklamer, saa man let kan se, hvor Regningen skal præsenteres, og endelig vilde en Reklameskat være den ideale Regulator derved, at det for det meste er Bekostningen, der bestemmer Omfanget af den Reklame, hver enkelt Forretning gør. Der ofres netop saa meget paa Reklame, som Forretningen

mener at staa sig ved og ikke mere. En Forretning, der under de nuværende Forhold offer 10000 Kr. aarlig paa Skiltning; vilde efter en Reklameskats Indførelse rimeligvis ofre hverken mer eller mindre paa denne Konto, selv om de tre af de ti tusind gik med til Skatten, og han vilde for de 7000 Kr., der blev tilbage, opnaa den samme Virkning af sine Skilte, da al anden Skiltning blev indskrænket i samme Grad. Byen naaede altsaa paa en Gang en Indtægt af 3000 Kr. og blev af med en Del af de største Skilte.

Skatten paa Skiltene skulde antagelig betales pr. m², og hvis Afgiftens Størrelse, efter nærmere udarbejdede Regler, rettede sig dels efter det Sted, Skiltet blev anbragt, og dels efter dets større eller mindre Hæslighed, vilde der ogsaa derigennem kunne fremtvinges en vis Hensyntagen til Byens Udseende. Antagelig skulde der først betales ved Skiltets Opsætning og senere en Afgift for hvert Aar, det blev bibeholdt.

Hr. Ingeniør Foss fremsatte allerede i sin Artikel i Oktoberheftet af »Forskønnelsen« Tanken om en Skat paa Lysreklamer, og der var sikkert heller ingen Grund til at lade denne

Form for Skiltning gaa fri, navnlig da de fleste Stilladser til Lysreklamer, mønjemalede, med Stiger og Løbebroer, er anbragt paa en saadan Maade, at de om Dagen er i høj Grad skæmmende. Hvor de anbringes lidt dækket fra Bagsiden, saa de ikke ses om Dagen, synes jeg derimod nærmest de virker oplivende i Gadebilledet, naar de røde og hvide Lys spejler sig i vaade Tage og lyser som store Stjernebilleder mod en mørk Himmel. Desuden betaler disse Reklamer allerede ved Elektricitetsforbruget en betydelig Afgift.

Langt værre end alle Lysreklamer er dog de Skilte, der ses om Dagen, dem der anbringes langs Jernbaner og alle Steder, hvor Folk staar stille for at glæde sig over de Smaabitter, der endnu er tilbage af Natur ved en stor By, og de Skilte, der som en vis snavset Flip giver et helt Kvarter af Byen et sjofelt Udseende. En Reklameskat maatte kunne skaffe os af med de værste Eksemplarer af denne Race, maatte kunne fremhjelpe en stilfuld og smuk Reklamerings, og samtidig give Byen en haardt tiltrængt Indtægt, der ikke følte af dem, der betalte den — mange Fluer med et Smæk.

E. ERSTAD-JØRGENSEN.

BOGEN OM KJØBENHAVNSKE GRAVMINDER

SOM det vil erindres, nedsatte Foreningen i sin Tid et Udvalg bestaaende af D'Hrr. Maler N.V. Dorph, Museumsinspektør Th. Oppermann, Architekt Gotfred Tvede og Overretssagfører J. Werner til at forbedre Udgivelsen af et Billedværk over Gravminderne paa de kjøbenhavnske Kirkegaarde. Fra dette Udvalg har Bestyrelsen i disse Dage faaet Meddelelse om, at det har endt sit Arbejde. Værket gaar nu i Trykken og vil udkomme om c. 6 Uger.

Ejendommeligt er det at se, hvorledes der er kommen Liv i denne Gravmindedag. Siden ovennævnte Udvalg blev nedsat, har i Tyskland det ene illustrerede Værk om Gravminder set Lyset efter det andet. Vi tror nu at kunne sige, at Foreningens Værk ikke vil staa tilbage hverken i Udstyrelse eller Indhold

for noget af disse. Men Bekostningen har ogsaa vist sig langt større end oprindelig paatænkt, ja, hvis ikke en Kreds af Foreningens Venner og Velyndere havde hjulpet Foreningen med Tilskud, havde Bestyrelsen maattet opgive Sagen som overskridende Foreningens økonomiske Evner.

Værket vil komme til at indeholde c. 180 Afbildninger. Det vil navnlig fremstille Monumenterne fra Gravmindernes Guldalder — Tiden omkring Aar 1800 — og fra den seneste Tid. Det vil medtage ikke blot de monumentale Familiegrave, men ogsaa saadanne Gravsten, som det vil være overkommeligt for alle at anskaffe.

Angaaende Prisen for Værket er der endnu ikke taget Bestemmelse, men ogsaa i denne Henseende haaber vi at kunne bringe vore Medlemmer en for dem behagelig Overraskelse.

BLADE AF BYENS BILLED-BOG. I.

Dekoration foran Helligaandskirkens vestlige Gavl (set fra Walkendorfsgade ned mod Amagerterv).

Solskindsdag paa Vesterbros Passage — naar det har sneet for 3 Uger siden.

BYENS RENLIGHED

ET FORSLAG

VED at se den Tilstand, hvori Byens Gader for Tiden befinder sig — en Tilstand af Snavs og Søle, som enhver anden Hovedstad med Respekt for sig selv vist vilde skamme sig ved — fik jeg den Tanke: hvad om man satte den af Københavns Styrelse forsømte Renholdelse i Forbindelse med den af Byens Borgere iværksatte Godgørenhed, etablerede en Vekselvirkning mellem disse to, til Gavn for Renheden og til Højnelse af Godgørenheden. Der er baade for den Givende og for den Modtagende noget utiltalende i den Form for Hjælp, der udelukkende er Almisse. Mange af de Stakler, der i den kolde Tid søger til Samaritanerne, er uforskyldt arbejdsløse — Mænd, der ufrivilligt er prisgivne Lediggang, og som kun med Bitterhed modtager den aldeles ubetingede Hjælp, som Samaritanerne yder dem. Dem vilde det sikkert kun være kært, om de ved at arbejde kunde fortjene Hjælpen. Og de andre, de dovne og de professionelle Tiggere, vilde derved bringes til en rimelig Selvvirksomhed som Gengæld for den gratis Mad — hvis de da kom for at tage den!

I hundredevis søger i denne Tid arbejdsløse Mænd til Samaritanens Bord, og det er godt, at de kan det, men var det ikke langt bedre, om disse Mennesker havde arbejdet for denne Mad, saaledes at de paa en helt anden Maa-

de havde Ret til den, havde fortjent den? At arbejde er en Livsværdi, og det er i alle Tilfælde nedbrydende for Menneskers Respekt for sig selv kun at tage.

Kunde der ikke skabes et Samarbejde mellem Samaritanernes Ledelse og f. Ex. Københavns Grundejerforening (hvis Kommunen da ikke kan tænke sig selv at tage Affære?), saaledes at Samaritanerne henviste alle raske mandlige Gæster til Foreningen, der saa satte dem i Arbejde paa Gader og Torve og betalte dem med Spisebilletter — et Maaltid for to Timers Arbejde f. Ex.

Selv om Husejerne, der saa vidt jeg ved har Renholdelsespligt foran deres Ejendomme, gennem deres Organisation betalte et beskedent Bidrag i Penge til denne store Hjælpehær af Mænd med Koste og Skovle, vilde det sikkert staa sig derved; det samme vilde Byen som Helhed og de Arbejdende selv, der med god Samvittighed kunde tage deres Maaltid Mad og en Extraskilling som Tak for ydet Hjælp.

Maaske lader Sagen sig ikke ordne helt paa denne løseligt angivne Maade, men jeg mener, der er noget sundt og godt i Tanken, og min Hensigt med disse Linier har kun været at henlede rette Vedkommendes Opmærksomhed paa den.

BERTHA DORPH.

EN FUGLEBRØND

RUNDT om i Tyskland søger man at drage Fuglelivet til Byernes Parker og Kirkegaarde ved i disse at opstille »Fuglebrønde« — smaa Stenbassiner eller Stenkummer med svagt rindende Vand, som Fuglene kan plaske i og drikke af. Spørgsmaalet var fornylig oppe i Gentofte Sogneraad, hvor den i Kirkegaardssagen stærkt interesserede Gartner Brandt havde stillet Forslag om en saadan Brønd paa Sognets Kirkegaard. Af økonomiske Grunde blev Sagen udsat til bedre Tider. Var det imidlertid ikke en Sag at tage op her i København, navnlig da vi midt i Byens Hjerte har en Plads, der egner sig aldeles fortrinlig dertil, — jeg tænker paa Pladsen om Helligaandskirken ud mod Amager-torv, hvor der, som det vil være enhver Københavner bekendt, allerede rører sig et ret enestaaende Fugleliv?

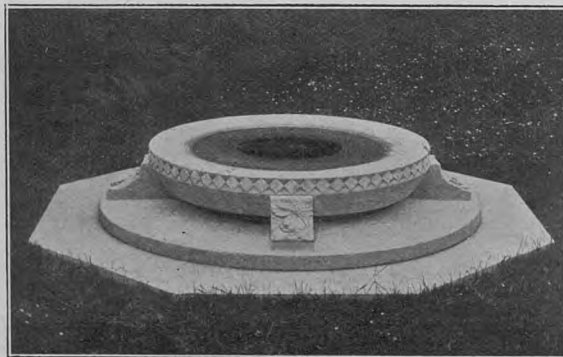
Bekostningerne til en saadan »Fuglebrønd« turde være forholdsvis smaa, selvom denne selvfølgelig skulde gøres dekorativ, saaat den

ogsaa i sig selv kunde blive til en Pryd for Stedet.

ET MEDLEM.

Det ærede Medlems Tanke er ikke ny for Foreningens Bestyrelse, og vi ved, at Kirkens Værge interesserer sig for Sagen. Bestyrelsen vil ogsaa meget gerne prøve paa gennem en Konkurrence blandt vore Kunstnere at fremskaffe et smukt Projekt, idet den ikke er i Tvivl om, at en saadan »Fuglebrønd« ikke blot vil være til Glæde for Fuglene men ogsaa for de mange Tusinder, der daglig passerer Amager-torv. Der er imidlertid lagt stærkt Beslag paa Foreningens beskedne Midler, og kun, for saavidt en eller flere Venner af Fuglene og af vor Forening vil støtte den med det 1000 Kroner, som kræves til Sagens Realisation, kan Bestyrelsen sætte »Fuglebrønden« og maaske nogle dertil sig sluttende »Foderkasser« paa sit Program i Aar.

Tør vi herved appellere til disse Venner?

Fuglebrønd fra Gravmindeustillingen i Stettin.

ET MODERNE FORRETNINGSSKILT

FRA Pianoforte-Firmaet Larsen & Petersen modtog Foreningens Bestyrelse ifjor Anmodning om at være det behjælpelig med Fremskaffelsen af et smukt Skilteparti til Firmaets herværende forskellige Udsalg. Bestyrelsen udskrev i den Anledning en lille bunden Konkurrence mellem 5 Kunstnere, af hvilke den sejrende blev Architect HENNING HANSEN.

Det første af disse Skilte — paa Firmaets Filial Nørrebrogade 49 — er i disse Dage anbragt paa Plads.

Medaillonon med den fløjtespillende Pan er modelleret af Billedhugger THOMAS HANSEN og udført hos Hof-Broncestøber Laur. Rasmussen.

Skiltepartiet er udført af Kjøbenhavns Skiltefabrik.

GENERALFORSAMLINGEN

DEN 30. JANUAR 1912

EFTER at Overretssagfører Cold var valgt til Dirigent, aflagde Formanden Grosserer Christian Holm Beretning om Foreningens Virksomhed i det forløbne Aar. I Tilslutning til Aarsberetningen, der findes gengivet andetsteds i nærværende Nummer, udtalte Formanden efter at have rettet en Tak til Pressen for god Bistand, til Direktør A. Berg for den Interesse, han havde vist Foreningens Arbejde i Gravmindesagen og til Architekterne Niels Rosenkjær og E. Madvig for deres Arbejde med Ophængningen af de mange Tegninger i Helligaandshuset, derpaa følgende i Anledning af, at Hr. Maler Jens Møller-Jensen af Hensyn til sit private Arbejde havde ønsket at udtræde af Bestyrelsen:

»Det er med oprigtig Beklagelse, at vi ser Hr. Møller-Jensen gøre Alvor af det Skridt, som han alt længe har truet med. Bestyrelsen berøves derved en Personlighed, hvis rige Erfaring og store Arbejdskraft i flere Aar har været os til uvurderlig Nytte. Den stadige Fremgang i Medlemstal, som Foreningen har haft siden 1902, da Hr. Møller-Jensen kom ind i Bestyrelsen, skyldes for en meget væsentlig Del hans aldrig svækkede Interesse for Foreningens Sager og aldrig trættede Iver, hvor det gjaldt om at gøre en Indsats for Hovedstadens Forskønnelse. Foreningen staar i dyb Gæld til ham, og jeg tror at være i Overensstemmelse med Forsamlingen, naar jeg i dennes Navn bringer Hr. Møller-Jensen Foreningens Tak for hans Virke i de forløbne Aar.«

Til disse Udtalelser, til hvilke Forsamlingen sluttede sig ved at rejse sig, knyttede Formanden nogle Bemærkninger med Hensyn til det forestaaende Formandsskifte, idet han udtalte:

»Da jeg for 2 Aar siden paatog mig Stillingen som Foreningens Formand, var det med mange Betæneligheder, som jeg kun til Dels overvandt. Da man imidlertid fra den da siddende Bestyrelse saa stærkt insisterede derpaa, paatog jeg mig Hvervet under den Forudsætning, at jeg, naar Lejligheden frembød sig, atter maatte nedlægge det til Fordel for en Kunstner, i hvis Hænder Ledelsen af en Forening som denne bedst og naturligest hviler.

Denne Situation foreligger nu, idet Hr. Architect Thorvald Jørgensen, der er Medlem af Bestyrelsen, har erklæret sig villig at over-

tage Foreningens Ledelse, og jeg har tilbage da kun at takke for den Tillid, man har vist mig, og den Velvilje jeg har mødt i de forløbne 2 Aar.«

Efter at Dirigenten paa Forsamlingens Vegne og med dens Tilslutning havde rettet en Tak til den afgaaende Formand, fremlagde Sekretæren Regnskabet, for hvilket gaves Decharge.

Der foretoges derefter Valg til Bestyrelsen, der herefter bestaar af

Billedhugger Kai Nielsen	} fratræder efter Tur 1913.
Overretssagfører Stefan Hetsch	
Grosserer Christian Holm	} fratræder efter Tur 1914.
Sagfører L. F. Kock	
Architekt Ulrik Plesner	} fratræder efter Tur 1915.
Arch., kgl. Bygningsinspektør Thorv. Jørgensen	
Kunstmaler N. V. Dorph	} fratræder efter Tur 1915.
Architekt Gotfred Tvede	
Ingeniør, cand. polyt. Svend Koch	

Til Medlemmer af det raadgivende Udvalg valgtes

Boghandler Aug. Bang
Billedhugger, Professor Wilhelm Bissen
Billedhugger A. Bundgaard
Redaktør Kristian Dahl
Direktør Benny Dessau
Havearchitekt E. Erstad-Jørgensen
Ingeniør, cand. polyt. Alex. Foss
Redaktør Christian Gulmann
Etatsraad Gustav Hansen
Etatsraad Jacob Hegel
Architekt, Professor Hans J. Holm
Architekt, kgl. Bygningsinspektør
Magdahl-Nielsen
Billedhugger Carl Mortensen
Hofdekoremaler H. C. Nielsen
Architekt, Professor Martin Nyrop
Konsul P. Nørregaard
Sporvejsdirektør Kai Nørregaard
Professor, Dr. jur. Carl Torp
Overretssagfører J. Werner
Overretssagfører F. Wolff

Til Revisorer og Revisorsuppleanter genvalgtes henholdsvis

Fuldmægtig i Overretten, cand. jur. E. Bissen
Bankfuldmægtig, cand. jur. O. Møhl og
Ekspeditionsskr., cand. jur. V. Hempel
Grosserer R. Wasmann.

BERETNING OM FORENINGENS VIRKSOMHED 1911

AFLAGT PAA DEN ORD. GENERALFORSAMLING 30. JANUAR 1912

FORENINGENS Virksomhed har i det forløbne Aar — ligesom i Aaret 1910 — væsentligt været af agitatorisk Art. Foreningens Midler er ikke rige nok til, at vi af dem kan afholde større Udgifter til Anbringelse af dekorative Genstande. Det skal jo forsaavidt ej heller virke opmuntrende, at Fore-

ningen, naar den som i Tilfældet Vesterbros Torv tilbyder Kommunen at opstille Billedhugger Rasmus Harboes Brønd — den lille Dreng med Snogene, der spyr Vand —, end ikke har modtaget saa meget som et Svar paa den Skrivelse, hvori Tilbudet fremsættes.

Ad den Vej naar vi altsaa ikke synderlig langt frem, og skal der være nogen Mening i vor Existens, hvis vi altsaa ikke skal indskrænke os til at sætte vore Penge i Sparekassen og med Aars Mellemrum tilbyde Byen Gaver, maa vi se os om efter andre Veje, ad hvilke vi kan skaffe Ørenlyd for Ønskerne fra det store Borgerskab, som Foreningen tæller blandt sine Medlemmer, og som netop i Foreningen ser den Institution, gennem hvilken de æsthetiske Krav naturligt fremsættes.

Der er flere saadanne Veje at gaa. Den enes Vejmærke hedder Agitation. Denne Vej har Foreningen ofte — men oftest tvunget dertil af de foreliggende Omstændigheder — maattet slaa ind paa. Det er ikke altid lige behageligt at skulle virke saa agitatorisk. Vi vilde jo egentlig allerhelst leve i Fred og Fordragelighed med dem, der regerer Byen, men naar alle andre Midler har været forsøgt, og det har vist sig, at der ikke paa anden Maade har kunnet opnaas noget, er det, at vi tvunget af den haarde Nødvendighed maa gribe til Agitationens Vaaben. Den anden Vej, Foreningen i det forløbne Aar er slaaet ind paa, er ny og uprøvet: dens Vejmærke hedder »Forskønnelsen«, Foreningens illustrerede Tidsskrift. At de to Veje undertiden har krydset hinanden i den Forstand, at vi undertiden ogsaa har benyttet Tidsskriftet i Agitationens Tjeneste, kan ikke undre, naar man vil betænke, hvilke betydningsfulde Sager, der i Aarets Løb har ligget for. Men Tidsskriftets Opgave ligger ikke udelukkende paa det agitatoriske Omraade. Dets Maal skulde — foruden at paapege Fejl og Forsømmelser, hvor saadanne allerede foreligger — ogsaa gerne være at anvise Vejen til i Tide at undgaa dem. Og endelig er det dets Opgave fra Tid til anden at bringe Artikler af byforskønnelsesmæssig Art, Artikler der kunde vække Interessen for vor Bys Udseende og drøfte Mulighederne for at gøre Byen saa smuk og tiltalende, som det efter Omstændighederne er gør ligt. —

Blandt de Sager, som Bestyrelsen har behandlet i det forløbne Aar, skal nævnes Frihedsstøtten og dens Omgivelser, derunder Panoptikon. Af Artikler i »Forskønnelsen« vil Forsamlingen være klar over, hvad der her er udrettet. Det er ikke undgaaet Opmærksomheden, at man i Kommunalbestyrelsen — og da navnlig indenfor Magistraten — har set med alt andet end venlige Øjne paa Foreningens Virksomhed i denne Sag, og at man navnlig har følt sig ilde berørt af den Skrivelse, hvori den samlede Bestyrelse, umiddelbart forinden den vigtige Beslutning om Frihedsstøttens Placering blev taget i Borgerrepræsentationen, paa det indstændigste lagde Kommunalbestyrelsen paa Sinde, hvad der stod paa Spil. Forsamlingen vil sikkert ligeledes erindre den Medfart, Borgermesteren for 4de Afdeling gav den af sine Embedsmænd, der havde forsvaret en Regulering af Vesterbros Passage paa Grundlag af det i Konkurrencen om Bebyggelsesplanen med 1ste Præmie belønnede Projekt, og De vil sikkert heller ikke have glemt Borgermesterens venlige Udtalelser om Foreningen, som han »gav over Næbbet«, naar den saadan kom og blandede sig i hans Sager. Den nævnte Skrivelse var jo imidlertid, som vist ogsaa alle forstod, skrevet ud fra de rene Motiver. Mere end at lægge Sagen klar for Borgernes Repræsentanter og paa det varmeste bede dem tage Hensyn til Borgernes Ønsker, evner Foreningen nu engang ikke. At den ved sin Handlemaade er kommen paa Kant med Magistraten, maa selvfølgelig oprigtigt beklages, men slige Hensyn maa vi se bort fra, det er Borgerskabets, ikke Magistratens Interesser vi skal varetage.

For Panoptikonens Vedkommende er Sagen endnu i saa frisk Minde, at en nærmere Redegørelse formentlig vil være overflødig. Da Sagen strandede paa Grund af Panoptikon-Selskabets Afslag paa Foreningens Tilbud, efter at det i et halvt Aar havde holdt Bestyrelsen hen med løse Udtalelser, har man søgt endnu et Middel til at faa en anstændig Løsning paa Spørgsmaalet, idet man ved Architekterne Thorvald Jørgensen og Ulrik Plesner har henvendt sig til Borgermester Jensen, i hvis Haand Afgørelsen ligger, og bedt ham gøre sin Indflydelse gældende i videst mulig Udstrækning. Dette kan ske ved, at Magistraten, der som bekendt selv skal betale de Ændringer i den nuværende Panoptikontomts Façader, som den forlanger udført, og som derved paa Forhaand maa kunne forudsættes tilbøjelig til at acceptere en Façadeplan for Tilbygningen, der kræver den mindst mulige Forandring i de bestaaende Façader, for en Gangs Skyld vilde se saa stort paa Tingene, at der aabnedes en Mulighed for, at Panoptikonkomplekset kunde faa et til sin fremtrædende Beliggenhed svarende værdigt Udseende.

Der er dernæst en Sag, som Foreningen i det forløbne Aar har helliget stor Opmærksomhed — det er Gravmindesagen. At denne Sag er kommet i Gang og har faaet et saa glansfuldt Forløb, skyldes i ganske særlig Grad en enkelt Mands Initiativ, nemlig Overretssagfører Werner, der er Medlem af Foreningens raadgivende Udvalg, og som i denne Sag har udrettet et stort og fortjenstfuldt Arbejde, som Bestyrelsen maa vide ham Tak for. Hans Foredrag i Paladshotellet om vore Gravminder vakte straks en betydelig Interesse for Sagen, og Bestyrelsen forfulgte den saaledes vakte Stemning ved at udskrive en Konkurrence om billige Gravmæler. Af Udstillingen i Helligaandshuset har Størsteparten af de tilstedeværende sikkert faaet det Indtryk, at Ideen har slaaet an, og at et Stykke dansk Industri, der længe ikke havde ævnet at give sig Udtryk i andet end de bekendte hæslige sort polerede Monumenter, er blevet vakt tillive paany.

En anden Sag, som Foreningen ogsaa har beskæftiget sig endel med, er Skiltene. Som det vil erindres, aabnede Politiet et hidstigt Felttog mod Udhængsskiltene, at sige de smukke af dem. De smagløse saakaldte Historiemalerier ved vore Banegaarde og de monstrose Skiltekulisser ved Svanelleviadukten lod man derimod desværre i Fred. Heller ikke de omvandrende Karnevalsfigurer og Bi-ba-bu-Mænd, som entreprenante Forretningsfolk i de senere Aar har belemret Byens Gader med, synes at have været Genstand for Opmærksomhed fra Politiets Side, omend det vist dog maa antages, at de nævnte Attraper er til noget større Hinder for Færdslen end et smukt Udhængsskilt. Bestyrelsen, der jo for nogle Aar siden udskrev en Konkurrence om smukke Udhængsskilte, og som derfor maatte føle sin Samvittighed brødbetyngt ved at vide sig meddelagtig i Anbringelsen af i hvert Fald nogle af de nævnte smukke Skilte, henvendte sig i denne Anledning til Justitsministeren, der ogsaa lovede at tage sig af Sagen. Denne synes imidlertid at trække i Langdrag. Bestyrelsens Samtale med Justitsministeren fandt Sted i Juli Maaned ifjor, men endnu er den kongelige Porcelænsfabriks smukke Skilt ikke kommet paa Plads. Vi haaber, at dette inden ret længe maa ske. Og vi haaber, at den paagældende § i Politivedtægten maa faa en saadan Affattelse, at smukke Udhængsskilte fremtidig uhindret maa kunne anbringes, og at det i hvert Fald ikke maa blive Politiet, men en sagkyndig Kommission der skal afgøre, hvorvidt et Udhængsskilt bør tillades eller ei.

Af de øvrige Sager, som har beskæftiget Bestyrelsen, skal nævnes Grønttorvet. Da en Aktion paa Sagens nuværende Standpunkt ikke kan gavne, er Sagen foreløbig stillet i Bero, idet vi dog stadig har Opmærksomheden henvendt paa den. Der kan, saasnart Øjeblikket anses belejligt, fremlægges en fuldt gennemtænkt Plan til Torvets Regulering. Planen udarbejdes af Architect A. Clemmensen.

Om Byggeloven og navnlig om Muligheden af at faa udført en udvidet kunstnerisk Censur af Façadetegninger har Bestyrelsen ligeledes plejet Forhandlinger.

Om Bevaringen af Christianshavns Vold er der nedsat et Fællesudvalg bestaaende af Medlemmer af Bestyrelsen for Forskønnelsesforeningen og Christianshavns Grundejerforening. Der er iøvrigt ikke i denne Sag foregaaet noget, der kræver særlig Omtale. Udvalget har imidlertid sin Opmærksomhed henvendt paa, at der i Tide kan blive skredet ind, dersom der skulde fremkomme Planer om Voldens Sløjfning, ligesom det vil prøve paa at fremskaffe en Plan om en Forskønnelse af Volden ved delvis Beplantning og Anlæg af Gange og Besaaing med Græs paa Skraaningen.

I Palægade, hvor de afmonterede Gaslygte-Oppstandere længe havde frembudt et alt andet end pynteligt Skue, har Foreningen med Bistand af de paagældende Husejere ladet anbringe Smedejærnskurve med Blomster. For Tiden er det Fyr og Epheu, til Sommer vil det blive Vildvin og slyngende Pergaronier.

Blandt de Opgaver, som Bestyrelsen har taget sig af paa Opfordring fra Foreningens Medlemmer skal nævnes Træerne paa vore Gader. Træet i Bredgade ved Rigsdagsbygningen er forlængst udbedret og plomberet, og vil forhaabentlig derved kunne bevares i en lang Aarrække. For Bevaringen af de smukke Lindetræer paa Pladsen ved Helligaandskirken har vi ogsaa lagt et godt Ord ind overfor Kirkens Patronat, Kjøbenhavns Magistrat. Endnu er der ganske vist ikke rørt ved Træerne, men vi

kan ikke godt tro andet, end at der med det første vil blive taget fat.

Paa Opfordring af Beboerne ved Dosseringen skrev vi til Magistraten og henstillede, at den lod Flagmasterne paa Dronning Louises Bro male og forsyne med Vimpler paa de Dage, da der ikke flagedes. Magistraten svarede hertil, at Flagstængerne vilde blive foranledigede vadskede og senere malede ved Vej- og Kloakvæsenets Foranstaltning, hvorimod de af Magistraten med Hensyn til Vimplerne indhøstede Erfaringer ikke tilskyndede til at anstille nye Forsøg i saa Henseende. Det sidste lyder lidt dunkelt. Man skulde synes, at en Vimpels Bestemmelse netop var at skulle sidde paa en Flagstang, naar denne ikke bar Flagdugen. Og Bekostningen vil formentlig ikke kunne tynge paa Budgettet.

Endvidere har Bestyrelsen paa Foranledning af nogle Medlemmer tilskrevet Ministeriet for offentlige Arbejder og henstillet, at Musikpavillonen i Rosenborg Have afløstes af en mere monumental Bygning. Ministeriet sendte Sagen til Høring hos Magistraten, og denne sidste har ganske vist indrømmet, at en anselig og monumental Bygning vilde være meget ønskelig til Afløsning af den nuværende Musiktribune, men tilføjer samtidig, at denne ved fornøden Maling og anden Istandsættelse meget vel vil kunne anvendes en Tid lang endnu. Den bedste Motivering for Tribunens Bevarelse i sin nuværende Skikkelse søger Magistraten dog deri, at »den er i Besiddelse af visse akustiske Fordele, som det stundom er vanskeligt nok at sikre sig«. Magistraten paaberaaber sig i denne Henseende en Udtalelse af afdøde Kapelmester Joachim Andersen, efter hvis nærmere Anvisning Tribunen skal være indrettet. Man skulde efter dette synes, at Tribunen maa anses for Verdens ottende Vidunder, siden der med en saa nænsom Ærbødighed vaages over, at de akustiske Forhold ikke tager Skade. Men hvorom alting er, maa vi altsaa regne med, at den nævnte Tribune endnu en rum Tid præsenterer sig i sin nuværende Skikkelse.

PRÆMIEREDE BYGNINGER

KOMITEEN for Præmiering af Byggeforetagender paa Frederiksberg har foreslaaet Frederiksberg Kommunalbestyrelse at præmiere Murermester J. V. Larsens Ejendom ved Vodrofflund, Hjørnet af Bernstorffsvej og Herluf Trollesvej, samt den kgl. Porcelænsfabriks Direktørbolig paa Steen

Blichersvej. Begge Ejendomme er opførte i 1909. Arkitekterne er for Murermester Larsens Ejendom Arkitekterne Ulrik Plesner og Aage Mathiesen, for Direktørboligen Professor Rosen.

Af de i 1910 opførte Nybygninger finder Komiteen ingen værdige til Præmiering.

GRAVMINDEKONKURRENCEN. Der henligger endnu en Del Tegninger paa Foreningens Kontor, Aaboulevard 5 (aabent 9—11 Fm.), hvor de bedes afhentede snarest muligt.

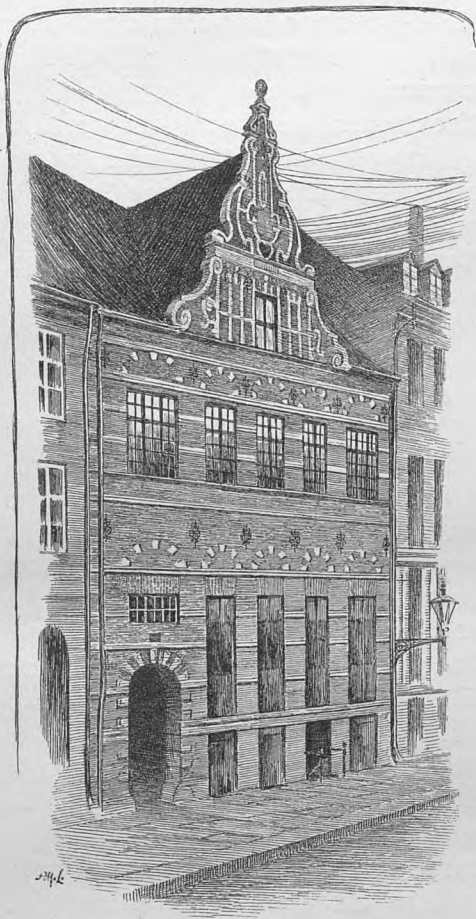
Ethvert Medlem kan skaffe et nyt Medlem!

Send et Brevkort til Foreningens Kontor, Aaboulevard 5, eller ring til Nora 1362 (9—11 Fm.).

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

EN MÆRkelig AFGØRELSE I SAGEN OM ØDELÆGGELSEN AF EFTERSLÆGTENS GAARD

DET vakte, som man erindrer, stor Harme, eller — som Kontorchef Schovelin sagde i Borgerrepræsentationen — der rejste sig en Bølge af Indignation i hele Byen, da det rygtedes, at Direktionen for det ærværdige gamle »Selskab for Efterslægten«, et Selskab, hvis Opgave er at sprede Kultur, at virke for Efterslægstens Opdragelse, havde solgt Selskabets gamle historiske Gaard til Naboen, Grosserer A. C. Illum, uden at tage fornødent Forbehold med Hensyn til Bygningens Bevarelse.

Marts 1912

Der fremkom da i Oktober og November 1908 en Række Artikler i Dagbladet »København«, der lagde Selskabets Love paa Bordet og klart paaviste, at Direktionen (det var Generalmajor LOUIS LE MAIRE, Overretssagfører CHR. HEDE, Direktør i »Statistisk Bureau« MICH. KOEFOED og nu afdøde Konferensraad H. N. HANSEN) ingen Ret havde til at sælge hverken Skolen eller Bygningen, men at det tilkom Borgerrepræsentationen at træffe en saadan Afgørelse. Da Direktionen gav afvisende Svar herpaa, gik Bladet videre, og gennem en Række Interviews med Borgerrepræsentanter af alle Grupper og fremragende Jurister tvang det Direktionen til at give efter, og til at sætte Sagen paa Skrue ved i en Skrivelse af 16. Februar 1909 at anmode Borgerrepræsentationen om at vælge to af sine Medlemmer til at tiltræde Direktionen, der efter at have skaffet sig af med Skolen, Bygningen, 10,000 Kr. i Gave og 60,000 Kr. i Laan til »De forenede Skoler«, og sin gamle, veltjente Bestyrer, endnu ejede c. 300,000 Kr. + 200 lasede Bind, den kaldte »Bogsamlingen«; nu skulde der virkes for »Bogsamlingen« og for billig Undervisning for Borgersønner i »De forenede Skoler«.

Samtidig dermed indgik nærværende Forening og »Foreningen for gamle Bygningers Bevarelse«, der tidligere begge i Bladene havde protesteret mod Salget af Skønheds- og historiske Hensyn, med en Anmodning til Borgerrepræsentationen om, at den vilde skride ind for at bevare Efterslægstens Gaard.

Det blev Overretssagfører Anders Hvass, der i Mødet d. 1. Marts 1909 i Tilslutning til de før nævnte Artikler hævdede Borgerrepræsentationens Ret og Pligt til at skride ind i dette Forhold; han brugte stærke Ord imod Direktionen og foreslog at nedsætte et Udvalg med det tredobbelte Hverv: 1) at undersøge, om det havde været rigtigt at sælge Ejendommen, efter at Skolen nu var gaaet over til »De forenede Skoler«, 2) om Direktionen i hvert Fald ikke burde have sørget for, at Forhusets arkitektonisk skønne, historisk kendte Façade bevaredes, 3) om den fremtidige Bestyrelse af de tilbageblevne Kapitaler ikke med Rette tilkom Borgerrepræsentationen. Til dette Forslag sluttede alle i Salen sig, idet navnlig Overretssagfører Becker pegede paa, at Udvalgets første og væsentligste Opgave maatte blive at komme paa det rene med, om Selskabets Direktion overhovedet havde været berettiget til at optræde og handle, som sket var, baade i Henseende til Skolens Overdragelse og Ejendommens Salg.

Man nedsatte da i samme Møde et Udvalg, bestaaende af Overretssagførerne Hvass og Becker, d'Hrr. C. Christiansen, Rump og Carl Møller; Udvalget konstituerede sig med C. Christiansen som Formand, og Arbejdet begyndte; men allerede d. 12. Marts gik Borgerrepræsentationen af, og ved de nye Valg stillede Hvass sig ikke, hvorefter Udvalget suppleredes med Schovelin; dette skete d. 26. April 1909. Disse fem Herrer har nu i tre lange Aar undersøgt Sagen; thi først d. 4. Marts i Aar — ved et mærkeligt Træf paa Selskabets 126aarige Stiftelsesdag — kom Sagen atter for i Borgerrepræsentationen, atter denne Gang i et Møde, der var det sidste inden Forsamlingens Opløsning.

Man kan nu med en vis Ret spørge, om det virkelig har været nødvendigt at forhale Sagen saa længe. Var der handlet hurtigere, kunde meget have været anderledes. Man kunde maaske have hindret A. C. Illum i at ødelægge Façaden, som sket er, og man kunde af den nu afdøde Konferensraad Hansen, der var den af Direktionen, der bedst kendte Love- ne, have faaet Oplysninger, der nu fattes. Ansvar for denne Forhaling falder derfor tungt paa Udvalgets Formand, Snedkermester C. Christiansen.

Man havde nemlig ikke behøvet at stikke Næsen ret langt ned i Papirerne, før man havde opdaget, at det stod besynderligt til.

Den første Besynderlighed var den, at Direktionen, da Sagen førtes frem for en større Offentlighed, slet ikke havde solgt Gaarden til Hr. Illum. Denne havde ved den besynderligste Kontrakt paa denne Jord faaet Gaarden paa Haanden i 2 Aar for en Købesum af 700,000 Kr., saaledes at han senest den 2. Januar 1911 — Kontrakten oprettedes den 14. December 1908 — skulde give Accept paa Købet, og Kontraktens Besynderlighed forringes ikke ved den Omstændighed, at Hr. Illum endvidere lejede Forhuset for 4 Aar for 14,000 Kr. om Aaret. Han vilde altsaa de to sidste Aar kunde opnaa at se sig selv som Lejer i sin egen Ejendom!

Men det allermærkeligste i denne paa saa mange Mærkeligheder rige Sag er det dog, at Direktionen netop samme Dag — 16. Februar 1909 — som den sendte sin Skrivelse af til Borgerrepræsentationen, afsluttede det endelige Salg med Illum. Det er et Faktum, som straks burde have sat Udvalget i Bevægelse; men her har været en — som det synes os — udefra kom-

mende Paavirkning, der har standset Sagen.

Dette er ubegribeligt, lige saa ubegribeligt, som at det hverken af Udvalgets Betænkning eller af Ordførers Tale fremgaar, at det er faldet nogen ind at spørge Hr. Hede, hvori dette besynderlige Arrangement, hidtil uset i Danmark, maa søge sin Aarsag. Man havde end ikke udbudt Bygningen til Salg.

Udvalget indskrænker sig til at sige, at det slaar fast, at Ansvaret for de Forsyndelser imod den gamle historiske Ejendoms Architektur, som her er begaaede, med hele sin Vægt falder paa d'Hrr. Direktionsmedlemmer.

Vi tror ikke, dette er rigtigt; Borgerrepræsentationens Udvalg kommer til at bære sin — omend forholdsviis ringe — Del af Ansvaret, om ikke alt dette kan ændres, og Salget annulleres. Vi skal siden vise hvorledes.

Den næste Mærkelighed er, at Direktionen, da Efterslægtsselskabet for overhovedet at have Ret til at raade over noget, skal bevare en af sine oprindelige Opgaver, og da alt det øvrige er sat over Styr, nu nævner, at Selskabet vil bevare sin Bogsamling.

Udvalget kunde blot have spurgt Overretssagfører A. Hvass om, hvad det var for en Bogsamling. Han havde nemlig i den korte Tid, han fungerede, ved Selvsyn overbevist sig om, at der faktisk ingen Bogsamling var. Man kan jo ikke godt bevare, hvad der ikke er (200 Laser var til Rest af et Lejebibliotek, der ikke havde haft Tilskud til Fornyelse siden 1878!). Men medens Direktionens Interesse for at »bevare« ikke strakte sig til en Bagatel som den gamle Façade, fattede den en ubegribelig Kærlighed til disse 200 La-

ser. Men efter at Hr. Hvass havde aflagt det generende Besøg, fik Direktionen dog ogsaa her Skrupler, og med en lignende Hurtighed som den, hvormed Salgskontrakten med Illum kom i Stand, anvendte man 2000 Kr. af et Skolen tilfaldende Legats Midler til at forøge Samlingen, saa at den dog saa nogenlunde acceptabel ud til at blive hængende paa.

Selv om nu Udvalget ganske vist ikke er hoppet paa denne Limpind, men har ment, at den ikke var Basis nok for Direktionen til at blive siddende, hvorfor Udvalget jo nu foreslaar, at Borgerrepræsentationen selv skal bestyre Midlerne i Fremtiden, foreligger der ikke i Betænkningen et Ord om, at man paa nogen Maade har draget Direktionen til Ansvar for, at den her har søgt at føre Forsamlingen bag Lyset.

Alt dette kunde Udvalget have set straks. Og saa var Ulykken maaske ikke sket; men den var i alle Tilfælde ikke sket, hvis Udvalget ikke blindt havde stolet paa alt, hvad de fire Direktionsmedlemmer skrev under paa; havde det sammenlignet Dokumenterne med Direktionens Skrivelses Indhold, vilde det have set en Ting, som det slet ikke er blevet opmærksom paa, thi dels staar der ikke et Ord om den Sag i Betænkningen, dels maatte der i saa Fald være handlet ud fra helt andre Forudsætninger, end sket er, og det er navnlig paa denne Omstændighed, vi her vil gøre opmærksom. Det var jo da muligt, at Borgerrepræsentationen paa den ene eller anden Maade kunde føle sig som rette Sagvolder, hvad den jo i Øjeblikket ikke tror at være. Og sker det, maa Bygningen endnu kunne reddes.

I Direktionens Skrivelse af 16. Fe-

bruar 1909 staar der: »I Løbet af Aarét 1908 er nu den væsentlige Forandring foregaaet med Skolen, at denne er traadt ind under »De forenede Skoler« i København.«*) Efter at Udvalget har læst disse Ord, har det set efter paa Overdragelseskontrakten med »De forenede Skoler«, og uden at læse Kontraktens Ordlyd igennem, har det set Datoen og sagt: »Ja, det er rigtigt, det skete d. 17. Oktober 1908«. At det er gaaet saaledes til, fremgaar tydeligt af Betænkningens Ord S. 13: »Herefter kan der ikke længere være nogen Tvivl om, at, da der nu forlængst er gaaet det i § 4 omtalte hele Aar, efter at Selskabets Virksomhed er nedlagt — idet der den 17. Oktober 1909 var gaaet et Aar efter Skolens Overdragelse til »De forenede Skoler — o. s. v.«

Men havde Udvalget læst Kontrakten helt igennem, vilde det have opdaget, at det paa en snedig Maade er blevet vildledet af Direktionen. I Kontrakten staar nemlig, at »De forenede Skoler« fra 1. August 1909 overtager Efterslægtsselskabets Skole, hvilket ogsaa indlyser af Selskabets Regnskaber, som Udvalget altsaa næppe heller er gaaet kritisk igennem; thi Gagerne til Skolens Lærere og Embedsmænd udbetaltes lige til 1. August 1909 af Efterslægtsselskabets Kasse. Da Direktionen d. 16. Februar 1909 skrev, at Skolen i 1908 var gaaet over til »De forenede Skoler«, gjorde den sig altsaa skyldig i en vitterlig Usandhed, beregnet paa at berolige Borgerrepræsentationens Udvalg, for at dette ikke skulde fremskynde Sagens Undersøgelse, saa at Afgørelsen kunde foreligge inden 1. August, hvorved mulig saavel denne Kontrakt som Kontrakten om Salget af Bygningen

kunde kendes ugyldig. Knebet lykkedes. Borgerrepræsentationen lod sig blænde.

Direktionen kunde jo nemlig ikke — som ved Salget af Gaarden — lave en endelig Kontrakt samme Dag som Sagen gik ind, den kunde heller ikke — som ved Bogsamlingen — i Huj og Hast faa Fingre i et lille Legat til at ordne det hele med, — hvad der stod i Kontrakten med »De forenede Skoler«, stod der; saa var der ikke andet for, naar nu den forbistrede Presse tvang Sagen til Borgerrepræsentationen, end at se at slippe udenom ved denne lille — lad os sige Unøjagtighed, som lykkedes saa fortræffeligt.

Udvalget gik paa Datoerne med en utvivlsomt endnu større bona fides, end den, det saa omhyggeligt i sin Betænkning tillægger Direktionen.

Kortelig gaar Betænkningen altsaa ud paa, at skønt Borgerrepræsentationens juridiske Konsulent ved nøje Gennemgang af Selskabets Love og Direktionens Handlemaade føler sig overbevist om, at Direktionen eklatant og egenmægtigt har brudt disse Love (hvorledes, ligger udenfor det her foreliggende Emne at komme ind paa), og fra det Øjeblik, det skete, ikke har haft Ret til at sælge Gaarden eller overdrage Skolen, mener Borgerrepræsentationen sig dog ikke at være rette Sagvolder til at søge disse Transaktioner omstødte — det maatte være et eller andet endnu levende Medlem af Selskabet; derimod fratager man — efter i stærke Ord, meget stærke allerede i det skriftlige, betydelig kraftigere i Ordførerens Foredrag, at have bebrejdet Direktionen dens uforsvarlige Handlemaade — denne den fremtidige Ledelse af Kapitalen og ned sætter et Udvalg paa 3 af Borgerrepræsentationen og to af Direktio-

*) Alle Udhævelser er af os.

nen valgte Medlemmer til, inden et Aar er gaaet, at have undersøgt Forholdene og ordnet Overgangen.

Men dermed redder vi jo ikke Bygningen. Vi rejser derfor Sagen paa ny, idet vi gør opmærksom paa, at vi i høj Grad — og alle gode Borgere sikkert med os — maa forundre os over og beklage, at Byens betroede Mænd i en for dens Velfærd saa vigtig Sag som denne, skønt de har anvendt den ubegribelig lange Tid af 3 Aar paa at sætte sig ind i Sagen, ikke har gjort det grundigere, end at de ikke har opdaget den skæbnesvangre Urigtighed, hvormed mulig hele Sagen kunde være reddet.

Vi maa dernæst spørge: Er der intet Ansvar, man kan gøre gældende overfor Personer, der, naar de har Forpligtelse til at forsyne Borgerrepræsentationen med Oplysninger, som kun de sidder inde med, op-

giver fejle Data, det være sig bona eller mala fide?

Vi skulde tro det! Og er dette rigtigt, maa Borgerrepræsentationen dog vel være rette Sagvolder i dette Tilfælde. Det bliver, synes os, derfor den nyvalgte Borgerrepræsentations Pligt at forlange og foranledige Sagen offentlig undersøgt og rette Vedkommende draget til Ansvar; derved vil de øvrige Forhold ogsaa komme for deres rette Forum, og det er ved denne Mulighed vi hæfter vort Haab om, at Efterslægtens historiske gamle Gaard endnu maa kunne reddes fra Undergang. Intet lovligt Middel synes os for kostbart til, at dette Maal kan naas, selv om en saadan Undersøgelse og Udøvelsen af et saadant Ansvar kan synes nok saa pinagtig.

Ret skal være Ret, og Ret skal have sin Gang!

BOGEN OM DANSKE GRAVMINDER

INDEN vi udsender næste Hæfte af »For-skønnelsen«, vil antagelig Foreningens Billedværk om Gravminder fra de københavnske Kirkegaarde være udkommet. Det fremkommer saavel i en dansk som i en tysk Udgave, idet en større tysk Forlægger ved at se Forarbejderne til dette har overtaget Forlaget for Tyskland. Ved Hjælp af flere af Foreningens Velyndere vil den danske Bogladepris kunne sættes til den i Forhold til Værkets Udstyr uforholdsmæssig billige Pris af 5 Kroner pr. Ekspl. Men hvad der navnlig glæder os at kunne meddele her, er, at en Ven af vor Forening, for at vise sin Paaskønnelse af den Virksomhed, som Foreningen har udvist i Gravmindesagen herhjemme, har sat os i

Stand til at kunne sende samtlige vore Medlemmer Værket som Gave. Dette gælder ogsaa for de nye Medlemmers Vedkommende. Vi forventer, at mange vil benytte sig heraf, saa at Foreningen herved vil faa en betydelig Forøgelse af sit Medlemstal.

Vi havde haabet i dette Hæfte at kunne bringe Meddelelse om, fra hvilken Dag Bogen kunde udleveres fra vort Kontor, og vi har bl. a. i den Anledning holdt Udsendelsen af dette Hæfte tilbage, men paa Grund af Besværligheder ved Trykningen af det store, anselige Billedværk vil Tidspunktet ikke endnu kunne fastsættes. Vi mener dog at kunne love, at Værket vil kunne udleveres i Løbet af første Halvdel af Maj Maaned.

Vesterbros Torv,
som det kunde komme til at se ud efter Professor Nyrops Forslag.

VESTERBROS TORV

SAGEN om Vesterbros Torv er nu traadt ind i en ny Fase, idet Forningens Tilbud om at opstille Brønden med den lille Dreng og de vand-

spyende Slanger (Billedhugger Rasmus Harboes Udkast) af Magistraten har været forelagt Borgerrepræsentationen. Borgermester Marstrand fo-

Vesterbros Torvs nuværende Udseende.

reslog, at Kommunalbestyrelsen skulde afvise Foreningens Tilbud. Forsamlingen delte dog ikke Borgermesterens Opfattelse, men henviste efter en kort

kunne enes om en Løsning af Spørgsmaalet Vesterbros Torvs Regulering.

Hvad enten Kommunalbestyrelsen modtager Foreningens Gave eller ej,

Billedhugger Rasmus Harboes Udkast til en Brønd paa Vesterbros Torv,

Diskussion Sagen til Behandling i et Udvalg.

Vi har i Forskønnelsens 1ste Hæfte for 1911 gjort udførligt Rede for denne Sags Forløb og skal ikke her komme ind paa de ret mærkelige Enkeltheder, Sagen frembyder, men blot udtale Ønsket om, at man snart maa

bør Torvet bringes i en anstændig Forfatning. Det gaar ikke an at lade denne paa en af Byens stærkest trafikerede Strækninger beliggende Plads Aar efter Aar henligge i en Tilstand, der med et meget mildt Ord maa betegnes som uanstændig.

Det er fra Magistratens Side blevet

Kirkeportalen set fra Torvets Midtpunkt

— og omvendt.

anført, at en Regulering af Torvet vilde koste fra 50—100,000 Kr., en Udgift, som der for Tiden ikke var Raad til at afholde.

Dette kan være rigtigt, og det er kun et Vidnesbyrd om forstandig Økonomi, saafremt Udgiften skulde bæres af Stadens Kapitalformue, men det er saa heldigt, at Kommunen har et særligt »kunstnerisk Fond«, der aarligt forøges, og som saavidt vides i Øjeblikket er paa ca. 100,000 Kr.

Det er ikke saa længe siden, at man gennem Dagspressen blev gjort bekendt med en af Billedhugger Kai Nielsen og Architect Ivar Bentsen udkastet Plan til en Regulering af Blaagaardsplads paa Nørrebro, en Plan der gik ud paa en kunstnerisk Udsmykning af Pladsen, der særligt tænktes anvendt som Folkefestplads. Udgifterne til denne Plans Gennemførelse vilde efter et løseligt Overslag andrage ca. 70,000 Kr., et Beløb, som efter hvad mans samtidigt bragte i Erfaring, vilde kunne udredes af Kommunens førnævnte kunstneriske Fond, idet Magistraten, der allerede underhaanden havde gjort sig bekendt med Planen, ligeledes underhaanden hav-

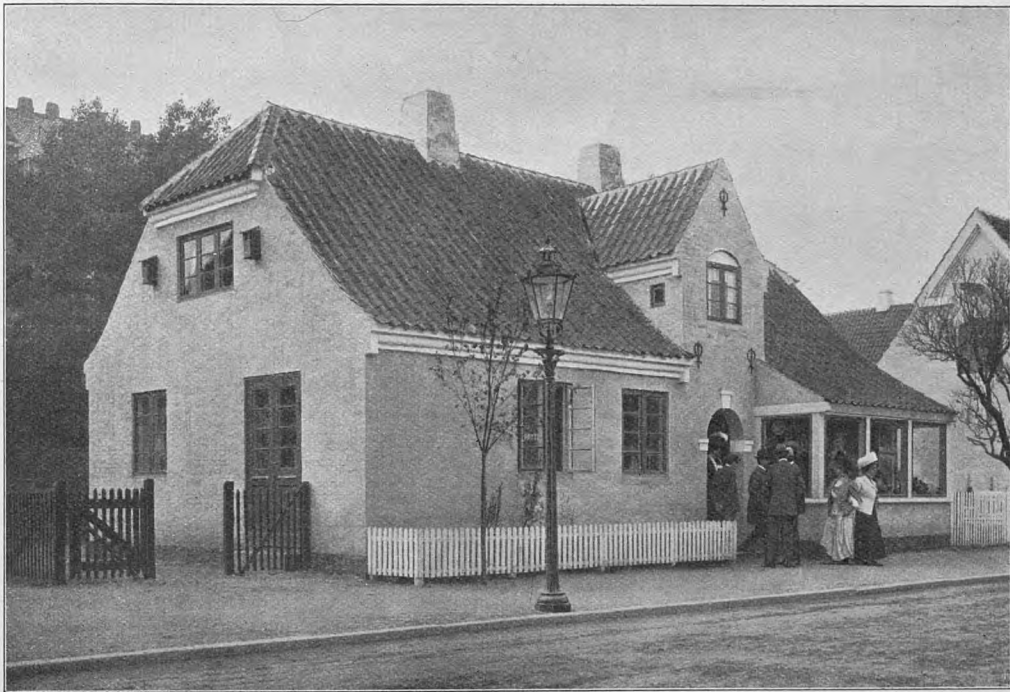
de stillet sig velvillig til Planens Realisation.

Ingen kunde med større Glæde end Foreningentil Hovedstadens Forskønnelse se en saadan Plan blive ført ud i Livet til Glæde for de paagældende Beboere og til Forskønnelse for Byen, men det kan ikke nægtes, at Byen sikkert med endnu større Glæde vilde have set Vesterbros Torv taget under Behandling før Blaagaardsplads, al den Stund denne sidste Plads Beliggenhed dog maa siges at være noget mere afsides end Vesterbros Torv, ligesom Blaagaardsplads fremtræder med ordnede Træplantninger og med en i al Beskedenhed pyntelig Blomsterplæne i Midten, medens derimod Vesterbros Torv ser ud som — — ja vi kan jo mest passende nøjes med at henvise til hostaende Billeder.

Imidlertid, der haves altsaa Penge; de kunde da passende komme det længe forsømte Vesterbros Torv til Gode. Saa kunde Blaagaards Plads komme i næste Omgang. Planen om Reguleringen af Vesterbros Torv er jo af langt ældre Dato. Og en vis Rimelighed bør der dog være i alting.

»Pottemagerens Hus« paa Landsudstillingen i Aarhus (»Stationsbyen«).

LANDSFORENING FOR ET BEDRE BYGGESÆT PAA LANDET

PAA Foranledning af Arkitekt Robert Schmidt fra Kolding afholdtes fornylig et Møde paa Charlottenborg med det Formaal at danne en Landsforening, der skulde fremme et bedre Byggesæt paa Landet.

Allerede i flere Aar har Akademisk Arkitektforening taget denne Opgave op, ved for en ringe eller ingen Betaling at tegne billige Boliger til ubemidlede Folk paa Landet; og ikke faa, smaa, kønne Huse er ved denne Forenings Hjælp bleven rejste rundt om i Landet.

Se paa Billederne af Huset i Søborg, Bagerens Hus ved Rønnebjerg, det fynske Skomagerhus, Husmandshuset ved Gredstedbro og Lærerboligen ved Rønne, hvortil Tegningerne alle er udførte af »Tegnehjælpen«.

Det er et glædeligt Tidens Tegn, at denne betydningsfulde Opgave ogsaa finder Støtte fra andre end Arkitekternes Kred.

Fra forskellige Egne af Landet var der mødt Folk — Folk i de forskellige Livsstillin-

ger —, som med levende Interesse deltog i Diskussionen og lovede af al Magt at arbejde paa denne vigtige Sags Fremme.

Det synes efterhaanden at gaa op for en større Del af Landets Befolkning, at dette Spørgsmaal drejer sig om intet mindre end Bevarelsen af Danmarks landskabelige Skønhed.

I de sidste 20—30 Aar er mange Skønhedsværdier uhjælpelig gaaet tabt, og Ødelæggelsen fortsættes for hver Dag, der gaar, for hvert hæslikt Hus, der bygges — og hæslikt er de næsten alle —, sker der en Forringelse af vort

Lands Skønhed; derfor gælder det om, at der i alle Egne af Landet arbejdes energisk for ikke alene, at det nye, der bygges, bliver smukkere, men tillige for at bevare det, der endnu er tilbage af godt og karakteristisk, og ikke uden tvingende Nødvendighed fjerne det.

Det er denne Opgave, den ny Landsforening skal tage op; det er en stor og, det kunde synes, uoverkommelig

Hus i Søborg.

»Træskomandens Hus« paa Landsudstillingen i Aarhus.

Opgave; men Jordbunden er ikke længere gold, rundt om begynder man at faa Forstaaelse af hvilke Værdier, der staar paa Spil.

Udtalelse af Architect ROBERT SCHMIDT i Ugebladet »Verden og Vi« et Fingerpeg:

»Uden at ville foregribe Udvalget i dets Ar-

Bagerens Hus ved Rønnebjerg.

Det Udvalg, der er dannet, skal nu lægge Planen for de Veje, der skal følges for hurtigst og sikrest at naa Maalet.

CARL BRUMMER.

Et Skomagerhus paa Fyn.

bejde, tør jeg nok antyde, at Foreningen formentlig vil komme til at virke gennem et Tidsskrift, hvori Spørgsmaalet vil blive belyst gennem passende Billedstof og Tekst i folkelig

Lærerbolig ved Rønne.

Om Maaden, paa hvilken Udvalget er til Sinds at gribe Sagen an, giver nedenstaaende

Et Husmandshus ved Gredstedbro.

Form. Endvidere vil der sandsynligvis blive søgt Samarbejde med tekniske Skoler og Høj-

skoler og virket ved Henstillinger til Stat og Kommuner m. m.

Det vilde være glædeligt, om disse Bestræbelser maatte blive mødt med Forstaaelse og Velvilje af hele Folket, saaledes at der ad Aare kunde opnaas mange gode og synlige Resultater rundt omkring i vort smukke lille Land.

Det planløse Byggeri efter tyske Godtkøbs-tegninger maa have en Ende. Det gælder om

at lære Befolkningen, at Bebyggelsen maa og skal være dansk, og at de enkelte Huse derfor bør være lyse og venlige, praktiske og sunde, tilfredsstillende alle moderne Krav.

Hver Hytte maa bygges med en vis Hensyntagen til Omgivelserne, om den ikke skal sætte en falsk Tone ind i Harmonien. Intet er vissere, end at det i Længden er billigst at bygge godt.«

FORSKØNNELSESBESTRÆBELSERNE I KRISTIANIA

KRISTIANIA har faaet sig en Forskønnelsesforening, der imidlertid — saaledes synes det da i hvert Fald — arbejder under adskillig gunstigere Vilkaar end vor. Thi medens vor Forening er en privat Forening, der ikke altid er velkommen, hvor den møder med sine Ønsker om lidt større Skønhed, er den Kristiania-Forening en halvt kommunal Forening, idet den bestaar af 6 Medlemmer fra Magistraten (Ordføreren, første Borgermester, Stadsarchitekten, Bygningschefen, Reguleringschefen og Vejvæsenets Overingeniør) samt 8 andre paa 3 Aar valgte Medlemmer (for Tiden tre Architekter, en Maler, en Billedhugger, en Kunsthistoriker, en Redaktør og en Forlagsboghandler). Foreningen, hvis officielle Navn er »Tilsynsraadet for Byens Udseende«, traadte første Gang sammen den 14. Juni 1910 og har for nylig til de kommunale Autoriteter i Kristiania oversendt sin første Aarsberetning for 1910—1911. Rigtignok har en Del af de Sager, der er arbejdet for, ikke kunnet gennemføres (ligesaa hos os!), men Indberetningen viser ligefuldt, at Interessen for Byens Udseende er i glædelig Vækst, og at der er givet Impulser, der sikkert vil sætte Frugt i Fremtiden.

Ligesom Forskønnelsesforeningen i Kjøbenhavn for nogle Aar siden fremførte et Forslag til en ny Strandvej (efter Ingeniørerne Alex. Foss og O. K. Nobels Plan) har Tilsynsraadets første Opgave været at træde i Brechen for en Strandpromenade, som ikke skulde forkludres af en projekteret Jærnbanelinje, og det er Tilsynsraadets Fortjeneste, at der om ikke længe vil blive udskrevet en Konkurrence om Spørgsmaalets endelige Løsning.

Det meste af Beretningen har selvfølgelig kun lokal Interesse. Vi vil dog ikke nægte os Fornøjelsen at aftrykke følgende Udtalelse:

»Under sin enaarige Virksomhed er det blevet mere og mere klart, hvor magtesløst i mange Retninger Raadet staar, naar det gælder at hævde de Interesser, man er sat til at varetage. Man har da paa forskellig Maade søgt at finde Midler til at søge denne Interesse vakt. Man har saaledes for næste Aar planlagt en Del Foredrag om vore Parker, om moderne Byregulering o. s. v., ligeledes har man søgt et Samarbejde med »Selskabet for Kristiania Bys Vel«, hvorved dette gamle Selskab atter vil optage sin Virksomhed for Byens Forskønnelse, som det i tidligere Tid ogsaa havde paa sit Program . . .«

Dette at en kommunal Institution søger Samarbejde med en privat Forskønnelsesforening, er et Skridt, der her hjemme er vel egnet til at vække Opmærksomhed, fordi det vidner om en Forstaaelse af Forskønnelsesbestræbelserne, som vi herhjemme ikke er forvænnet med. Ganske vist er det fra kommunal Side (paa Tomandshaand!) med Henblik paa Foreningen for Hovedstadens Forskønnelse udtalt, at Magistraten i Erkendelse af, at der ikke blandt sammes Embedsmænd findes nogle, der i særlig Grad repræsenterede de kunstneriske Interesser, betragtede det som noget værdifuldt, at der fandtes en Kreds af Mennesker, der dannede en frivillig Kunsts Garder. Men dette er dog kun Theori. Praksis ser som bekendt ganske anderledes ud.

FRA LANGELINIE

Langs den smukke Promenade paa Langelinje-Molen staar en Række Lygteopstandere, hvis Bestemmelse formentlig skulde være at tændes, naar Mørket faldt paa. Saavidt vi har bragt i Erfaring, har disse Lygter aldrig nogensinde været tændt, og deres Bestemmelse er i Tidens Løb reduceret til at afgive Bolig for en Del Graaspurve. Der er ikke en Lygte, der har hele Glas, og hvad der er tilbage, er sort af mange Aars Støv og Smuds. Vi undergærne Fuglene de forholdsvis komfortable Hjem, de her har skabt sig, men rent umiddelbart maa det indrømmes: pynte i Landskabet, det gør de ikke.

PRÆMIEREDE BYGNINGER

FOR Aaret 1910 har det af Københavns Kommunalbestyrelse nedsatte Udvalg til Præmieuddeling for gode og smukke Nybygninger uddelt følgende Præmier à 1000 Kr.

Klasse I: For en Beboelsesejendom med større Lejligheder: Administrationsbygningen ved Statens Seruminstitut, Amagerboulevard (Architekt: A. Clemmensen).

Klasse II: For en Beboelsesejendom med mindre — højst 3 Værelser — Lejligheder: Manufakturhandlerforeningens Stiftelse i Bragesgade (Architekter: V. og B. Ingemann).

Klasse III: For en Forretningsejendom: Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforenings Bygning i Vestervoldgade (Architekt: Axel Berg) og Studenterforeningen ved Vestre Boulevard (Architekter: Ulrik Plesner og Aage Mathiesen).

Klasse IV: For en Gruppe Arbejderboliger: Intet Arbejde indsendt.

Man bør vide Kommunalbestyrelsen Tak for den Interesse, hvormed den omfatter denne Sag. Det er nu snart en anelig Række Nybygninger, der i Løbet af de sidste Aar er bleven præmierede. Om man nu blot kunne komme saa vidt, at det ved Lov blev forbudt at bygge grimt!

Ethvert Medlem kan skaffe ét nyt Medlem!

Vi beder indtrængende vore Medlemmer agitere for Tilgang. Foreningen tæller i Øjeblikket ca. 1500 Medlemmer. Ved Udsendelsen af sidste Medlemsfortegnelse (1910) talte den 1254 Medlemmer. Det er som det vil ses en jevn Fremgang, men det er for lidt. Skal Foreningen kunne løse de mange Opgaver, der stilles den, er det nødvendigt, at der skaffes en forøget Tilgang af Medlemmer. Maalet er at tælle saa mange Medlemmer, at den alene

i Kraft af disses Antal kan vente at blive respekteret paa rette Sted. Og dette Maal kan naas uden større Anstrængelser, dersom vore Medlemmer vil hjælpe os.

Det vil ikke være vanskeligt blandt Deres Bekendtskabskreds at finde blot eet Menneske, der ligesom De selv interesserer sig for sin Bys Udseende. Han er da selvskreven til at være Medlem af Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse.

Send et Brevkort til Foreningens Kontor, Aaboulevard 5, eller ring til
Nora 1362 (9—11 Fm.).

Grundet paa forskellige sammenstødende Omstændigheder er dette Hæfte blevet en Del forsinket, hvilket vi beder vore Medlemmer undskylde.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

ØDELÆGGELSEN AF »EFTERSLÆGTEN«S GAARD

I den Artikel, som vi i sidste Hæfte bragte om den befrygtede Ødelæggelse af »Efterslægten«s gamle Gaard, er der paa et væsentligt Punkt indløbet en højst beklagelig Misforstaaelse, som vi herved berigtiger.

Det er i nævnte Artikel udtalt, at Direktionen for Efterslægtsselskabet ved i sin Skrivelse af 16. Febr. 1909 til Borgerrepræsentationen at skrive, at Skolen i 1908 er gaaet over til »De forenede Skoler«, har gjort sig skyldig i en vitterlig Usandhed, beregnet paa at føre Borgerrepræsentationen bag Lyset. Vi beklager levende, at vi er fremkommet med denne og andre dermed i Forbindelse staaende Udtalelser, som nævnte Direktion med Rette har maattet anse for ærefornærmende for sig. At vi overhovedet har kunnet fremsætte den citerede Udtalelse, beror som alt bemærket paa en Misforstaaelse, for hvilken der imidlertid kan søges en Undskyldning i, at vi har støttet os til de Udtalelser, som Kontorchef Schovelin, Ordføreren for det Udvalg, der var nedsat af Borgerrepræsentationen vedrørende Efterslægtsselskabet, var fremkommen med ved Sagens Behandling. Hr. Schovelin udtalte nemlig i Borgerrepræsentationens Møde d. 4. Marts d. A. ifølge det stenografiske Referat af Forhandlingerne (S. 3028) følgende: »Dernæst staar der i den nævnte Skrivelse, at i Løbet af Aaret 1908 er nu den væsentlige Forandring foregaaet med Skolen, at denne er traadt ind under »De forenede Skoler« i Kjøbenhavn. Men heller ikke dette er rigtigt. Ifølge den Kontrakt, der var afsluttet med »De forenede Skoler«, skulde disse overtage den fra 1. August

1909*). Med andre Ord, dengang Borgerrepræsentationen fik denne Sag i sin Haand, den 16. Febr. 1909, var Kontrakten endnu ikke fyldestgjort*), der var endnu Tidsrummet indtil 1. August s. A. tilbage, hvori Stillingen muligen endnu kunde have været forandret. I Stedet for maatte Borgerrepræsentationen ved at læse denne Skrivelse faa — og har faaet — det Indtryk, at den her stod overfor et fait accompli, saaledes at der intet var at forandre«.

Denne Ordførerens Opfattelse af det omhandlede Punkt blev ikke berigtiget, hverken i det nævnte Møde eller — saavidt det da er kommet til offentlig Kundskab — senere, uagtet der i vedkommende Udvalg, paa hvis Vegne Ordføreren talte, bl. a. sad en anset Jurist, og Redaktionen er derved ganske naturligt blevet bestyrket i sin Opfattelse af, at der paa dette Punkt forelaa en Ukorrekthed i Direktionens nævnte Skrivelse. Redaktionen er nu bagefter bleven gjort bekendt med, at der ikke i Direktionens Skrivelse er nogen Modsigelse tilstede, idet det kun var den faktiske Overtagelse, der først fandt Sted ³/₄ Aar efter Datoen for Overdragelsen. Naar det i Borgerrepræsentationens Udvalgs-Betænkning hedder, at Skolens Virksomhed ophørte 17. Oktbr. 1908**), maa denne Bemærkning derfor siges at være mindre korrekt, al den Stund Virksomheden jo netop fortsattes ind-

*) Udhævelserne af Borgerrepræsentationen.

**) S. 13 (jfr. Forhandlingerne S. 3016): »Herefter kan der ikke længere være nogen Tvivl om, at der nu forlængst er gaaet det i § 4 omtalte hele Aar efter at Selskabets Virksomhed er ophørt, idet der d. 17. Oktober 1909 var gaaet et Aar efter Skolens Overdragelse til »De forenede Skoler«...«

til Udgangen af Juli 1909 for Selskabets Regning.

* * *

Naar Foreningen overhovedet har taget Spørgsmaalet om Ødelæggelsen af »Efterslægten«s Gaard op til Behandling, er det, fordi vi og med os Byens Borgere med Sorg vilde se den smukke gamle Bygning viet til en ufortjent og altfor tidlig Undergang. Faa er de rigtig gode gamle Borgerhuse, der lykkelig er undgaaet tidligere Tidens Ødelæggelse ved Ildebrand og Fjendehaand. Saa faa er disse Huse, der taler til os med Mindernes Sprog, at vi ikke har Raad til at miste et eneste af dem.

Den Dom, som Borgerrepræsentationen i denne Sag har fældet over de Forsyndelser, der her er begaaet mod Bygningens Architektur, kan Forskønnelsesforeningen i Følge hele sin Stilling som saadan kun helt og udelt tiltræde, men vi erkender, at vi i vor Argumentation imod Direktionens Handlemaade er gaaet videre end forsvarligt, og vi maa derfor, hvor meget vi end selvfølgelig stadig er imod den reelle Afgørelse, der er truffen af Direktionen med Hensyn til Salget af den gamle historiske Bygning, beklage, at vi i vore Bestræbelser for at værne denne har fremsat de førnævnte Udtalelser, som vi herved uden Forbehold tager tilbage.

BEDRE BYGGESÆT PAA LANDET

AKADEMISK ARCHITEKTFORENINGEN »TEGNEHJÆLP«

Fra Lederen af Akademisk Arkitektforenings »Tegnehjælp«, Architect Henning Hansen, har vi modtaget følgende:

SOM virksomt Led i Bestræbelserne for at fremme bedre Byggemaade paa Landet har Tegnehjælpen virket siden 1908. Rammen for dens Virksomhed og Virkemaade blev dengang nøjere bestemt saaledes: 1) Skaffe Smaakaarsfolk Tegninger til billige og dog særlig brugbare og sunde Huse, der passer for den Enkeltes Ønsker og Midler, saa at det kan blive renlige og hyggelige Hjem. 2) Rette Tegninger, der i Forvejen er udført. 3) Yde Vejledning ved uden Vederlag at besvare alle Forespørgsler.

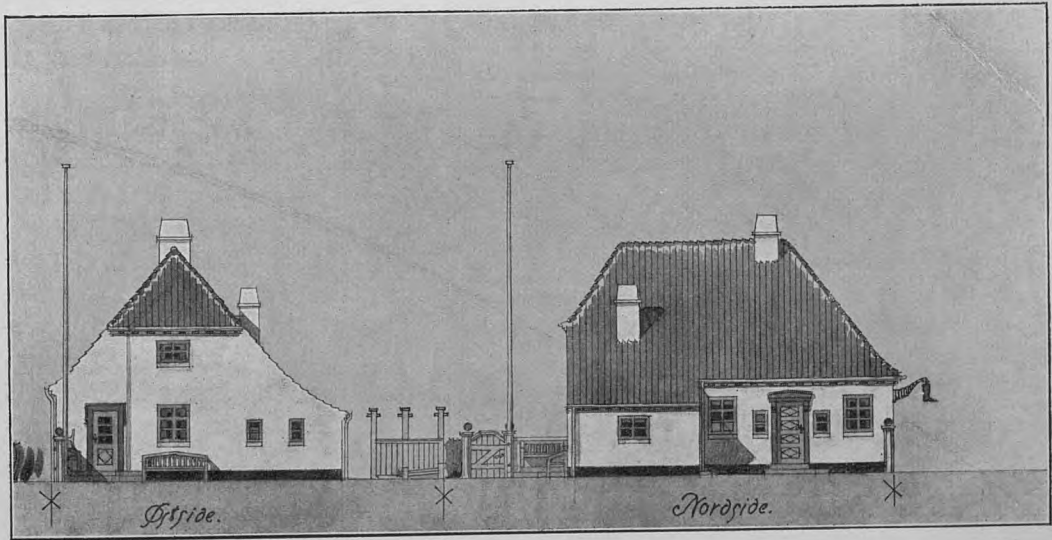
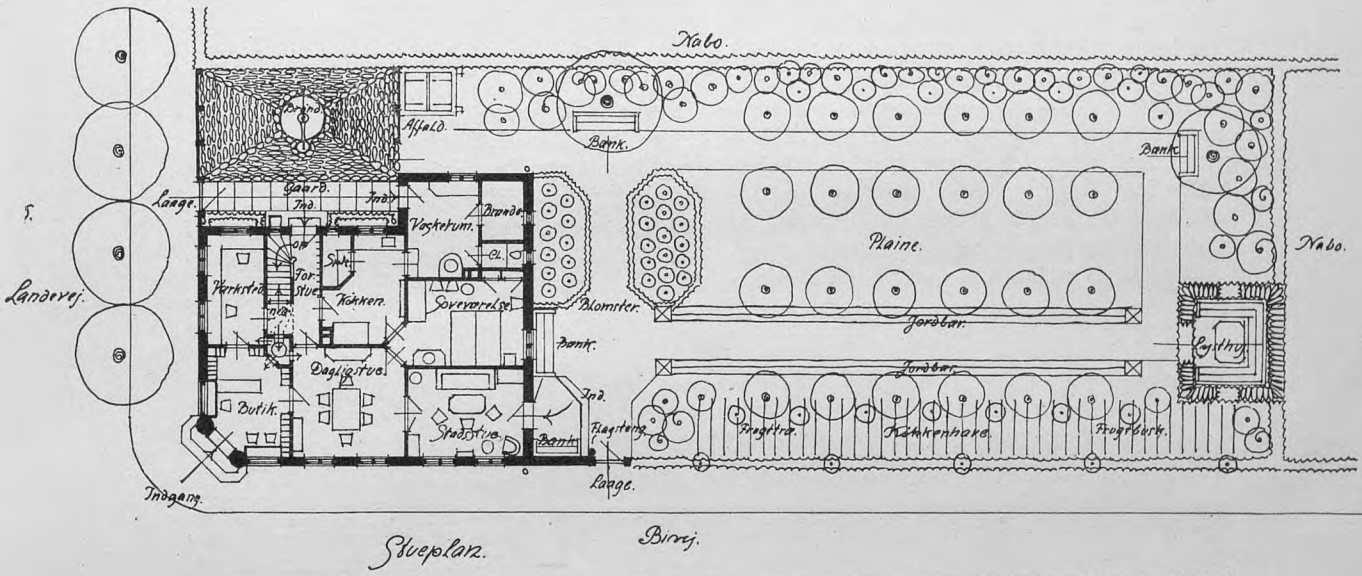
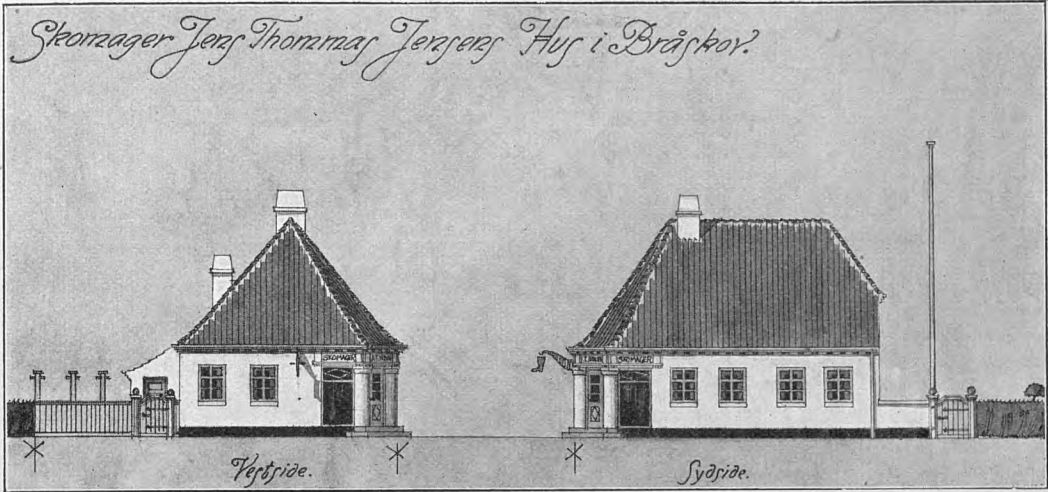
Samtidig med at dette blev offentliggjort ved en Rundskrivelse, blev der i »Architekten« gjort opmærksom paa, at det ikke var Meningen med Tegnehjælpen at ville modarbejde Haandværksmestrenes Virksomhed, hvis de plejede at udarbejde Bygningstegninger, men at man tværtimod vilde opfordre til Samarbejde idet man henviste til Skrivelsens Punkt 2: Rette Tegninger, der i Forvejen var indsendte.

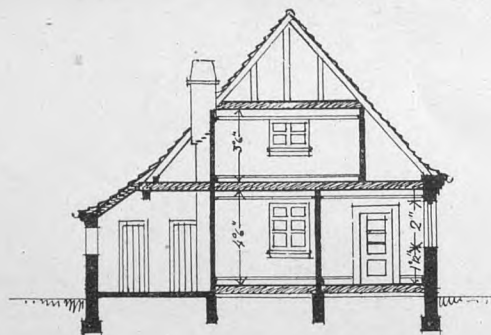
Hvor Bestræbelserne for bedre Byggesæt omtales, peges der i Reglen kun paa Hu-

sets Ydre og sjældent paa, at der ved den indre Ordning af Huset netop i Forhold til sin bestemte Byggegrund, ved at skaffe godt Lys til Værelserne, der alle maa kunne naaes af Solen i Dagens Løb, samt ved Ordningen af Haven, Gaardspladsen og Husets øvrige nærmeste Omgivelser paa egen Grund, kan gøres meget med smaa Midler for at skabe et venligt og hyggeligt Hjem for Beboerne, altsammen Ting, man i ældre Tid har haft en fin udviklet Sans for, og som nu i Reglen overlades til det blinde Tilfælde, naar ikke en kyndig Mand kan faa Lov at gribe ind i rette Tid.

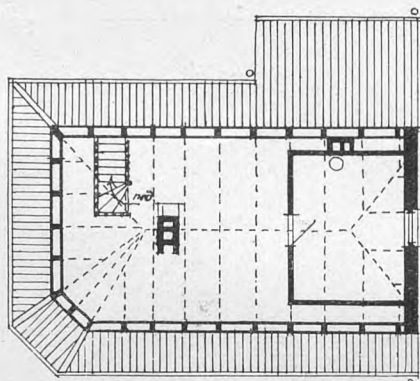
Jeg skal her fremdrage et Tilfælde fra Tegnehjælpens Virksomhed. Det er en Bolig for en Skomager ved en lille Stationsby i Jylland. Huset ligger paa Hjørnet af Landevejen og en Bivej. Butikken er lagt med Indgang fra Hjørnet, en Ting som Skomageren ansaa for meget vigtig af forretningsmæssige Grunde. Beboelsen ligger mod Øst og Syd og mod Nord findes kun Brænderum, Vaskehus, Køk-

Snit A:A

Løftsplan.

ken, Spisekammer og Forstue. Mellem Huset og Naboen mod Nord er Gaardspladsen med Brønden, og Øst for Huset ligger Haven anlagt i nøje Forbindelse med Huset, hvis egentlige Adgang er fra Nordsiden.

Gaar man ind ad Havelaagen, er der til venstre 2 Trin op, udenfor Stadsstuen, en Siddeplads med Bænk og en lav Mur mod Vejen, herfra kan Flaget sættes, videre frem en Udvidelse af Gangen, hvor Børnene kan lege, og endelig sluttet Gangen med et større enkelt Træ.

Desuden har Haven to Gange efter Længde-

retningen, den ene lige ud for Sovekammervinduet og afsluttet med Lysthus, den anden langs Skellet med Udgang til Gaarden.

Huset ligger saaledes, at det straks fra Opførelsen giver Læ mod Vestenvinden, noget et Hus altid yder bedre end Læplantning, der først skal have Tid at vokse op. Bygningen er udvendig pudset og hvidtet og dækket med almindelig rød Tegl, det hele ligefrem og naturlig gjort. Tegningen er udført af et af Akademisk Architectforenings yngste Medlemmer paa Tegnehjælpens Vegne.

MODERNE FORRETNINGSSKILT I AARHUS

DET er glædeligt at se, at Interessen for kunstnerisk udførte Forretningsskilte ikke er knyttet til Kjøbenhavn alene.

Fra et Besøg i Aarhus har et af Foreningens Medlemmer sendt os et Fotografi af det særdeles smukke Vinhandlerskilt, vi herved bringer.

Skiltet, der er af Smedejern, delvis forgyldt, er tegnet af Architect THORKEL MØLLER, Aarhus, og er udført af Smedemester SEEST, sammesteds.

KJØBENHAVNSKE GAVLE

Østerbrogade 37.

MEDENS det i gamle Dage var de i en Gade værende Huse, der gav Gaden dens Præg — disse morsomme, krummede Gader, hvor Frontspicer og Bislag, Udbygninger og brede Stentrapper bidrog til at give Gadebilledet Liv og Afveksling for Øjet — er det nu tildags de tusinde, mere eller mindre grimme, som oftest ligefrem hæslige Gavlstumper, der stærkest dominerer Gadebilledet. Ogsaa i gamle Dage kunde man vel finde slige Gavlstumper, men de paatrængte sig i langt mindre Grad, fordi Øjet fangedes af de mange Enkeltheder, som Husrækken frembrød. Anderledes i vor Tid. Nu er et Gadebillede kun et langt trøstesløs kedeligt Perspektiv, hvor alle Linjer: Vinduernes Saalbænke, Tagrender og Hustage løber sammen i ét Punkt (se Billedet fra

Aalborggade i dette Tidsskrifts Oktoberhæfte 1911). Var der derfor noget Sted, hvor en æstetisk Byggelovgivning var paa sin Plads, var det ved Fastsættelsen af Bestemmelser om, hvorledes et nyt Hus skulde passes ind i sine Omgivelser. Til disse tages der efter den nugældende Byggelov overhovedet intet Hensyn, et Forhold, der vel tør betragtes som Lovens største Brist. Ser man paa Husene i en moderne Gade, faar man mere Indtrykket af en Række Byggeklodser, planløst anbragt Side om Side, end af et naturligt arkitektonisk Symbol for Byens Vækst. Det er slemt nok at betragte en Gade med lutter høje sammenhængende Huse og der at se, hvor lidt Hensyn der almindeligvis vises Naboejen-

En daarlig Gavl og en god. Hjørnet af Aaboulevard og Jacob Danefærdsvej.

Højbroplads 5.

Frederiksholms Kanal, Hj. af Vandkunsten.

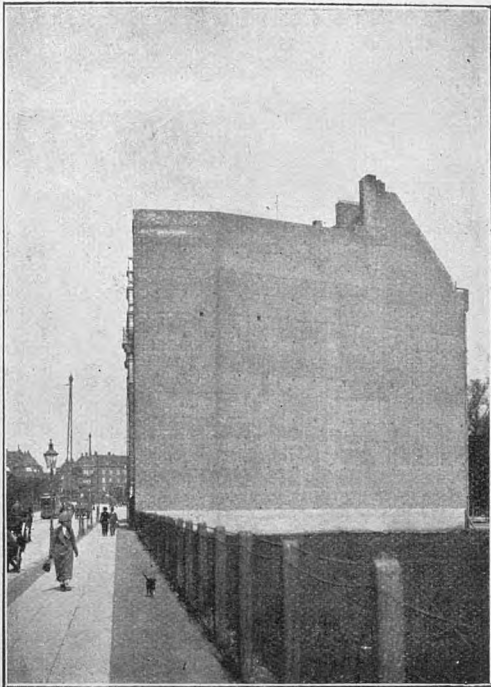
dommen, men værre er det at se en Gade med enkeltstaaende høje Huse. I første Tilfælde er det de smaa Stumper raa og upudse- de Gavle, der stikker i Vejret og giver Billedet sit Præg, og kun yderst faa Eksempler har vi fundet paa, at der ved et Hus' Opførelse er regnet med, at ogsaa Gavlen er et ikke uvæ- sentligt Led i Husets Archi- tektur. Vi men- ner dog at bur- de fremhæve, at Skylden for de mange grim- me Gavle, der findes hos Stør- 38

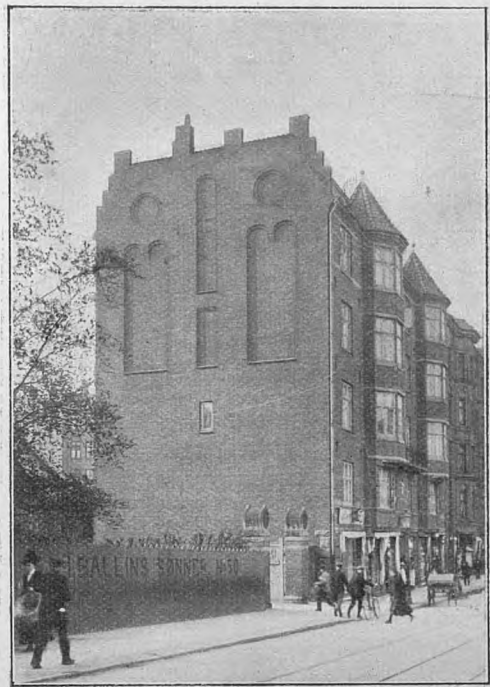
Vimmelskaftet 32.

steparten af de moderne Huse, ikke bør lægges paa vedkommende Kunst- ner, der sikkert i mange Tilfælde maa kæmpe enhaard og i endnu flere Tilfælde en for- gæves Kamp med sin Byg- herre, der at dømme efter Kendsgernin- gerne ikke men- ner at behøve at have slige Anfægtelser.

Som Eksem- pler paa kunst- nerisk udførte Gavle bringer vi her Billeder af Ejendomme- ne Vimmelskaf- tet 32, Højbro- plads 5 og Hjør- neejendommen paa Vandkun-

Grønningen.

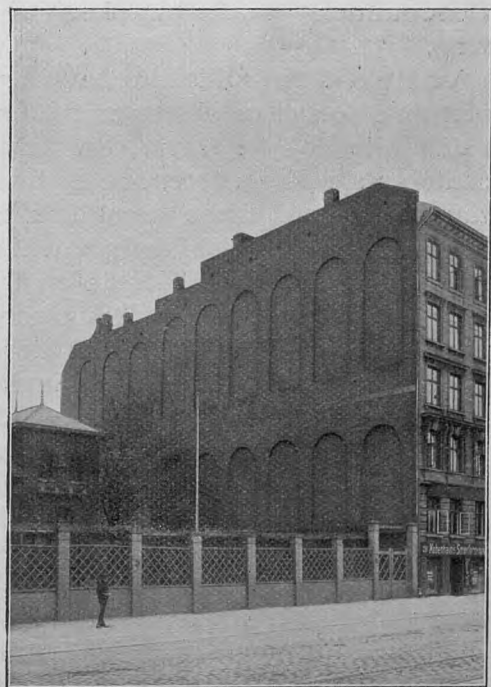

Ørstedvej 48.

Eksempel og Modeksempel paa Gavle mod ubebygget Plads.

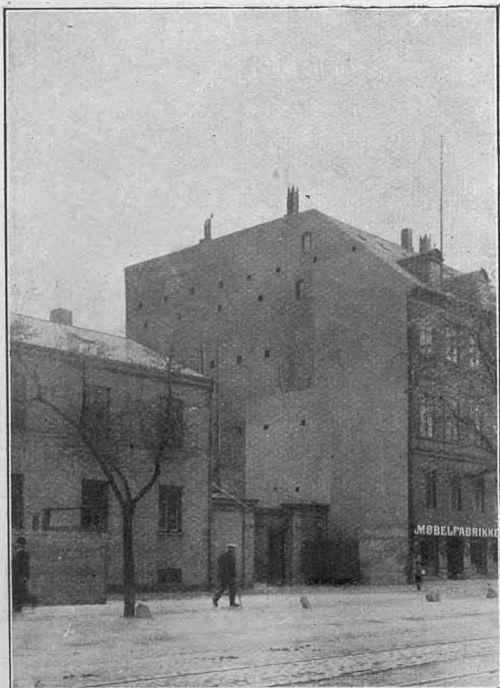

Øster Farimagsgade 30.

Øster Farimagsgade 26.

Eksempel og Modeksempel paa Gavle mod en Villaejendom i almindelig Gade.

Blegdamsvej 4.

Nørresøgade mod Apostolisk Kirke.

Eksempler paa Gavle, der afslutter en Husrække, som ikke vil kunne fortsættes.

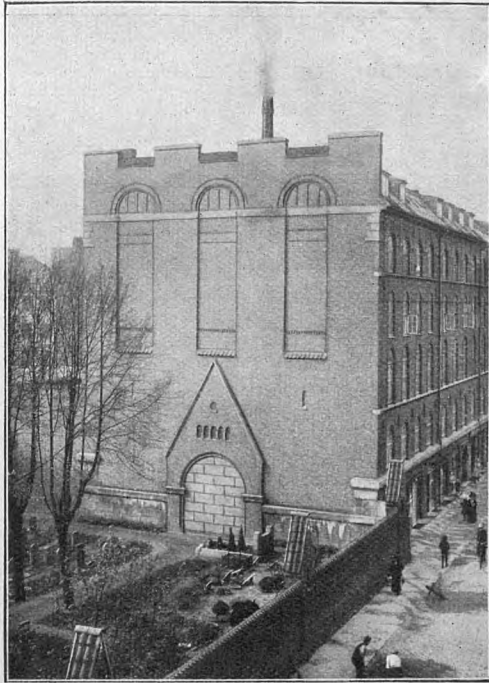
sten, hvis Trappegavle mod Nabo-
ejendommene er af udmærket Virk-
ning.

Værre end de ufuldendte Gavlfrag-
menter i de sammenhængende Hus-
rækker er dog de Gavle, der præ-
senterer sig i hele deres raa og brutale
Nøgenhed. Disse fremkommer
ganske naturligt i Ly af den gældende
Byggelovgivning i en Tid, da en By
er i en saa hastig Udvikling som
Kjøbenhavn i de senere Aar. Store
Karréer udlægges til Byggegrunde,
men bebygges ikke paa samme Tid,
Smaahuse og Villaer nedrives for at
give Plads for høje Huse med mange
Beboelseslag, der bedre forrenter
Grundens stigende Værdi. Her viser
den før paapegede Mangel i vor Byg-
gelov sig i sin grelleste Form. Vi
har i »Grønningen« (paa den gamle
Husarkasernes Grund) de mest haar-
rejsende Prøver paa Brandgavle af
værste Art; og som de ligger der og

allerede har ligget i flere Aar, kan
de vist faa Lov at ligge i en Aar-
række.

Vi har som Modsætning hertil øn-
sket at vise nogle Eksempler paa, at
Gavle ikke behøver at være saa brutale
i deres Virkning. Blot dette, at
de udføres i samme Sten som Hus-
sets Facade, bevirker, at det ufær-
dige Indtryk forsvinder, og ofres der
lidt paa Udførelsen af en saadan
Gavl, kan der med smaa Midler op-
naas en ofte endog udmærket Virk-
ning. Sammenligner man Gavlen paa
Ørstedesvej Nr. 48 med Gavlen fra
Grønningen, er man ikke i Tvivl om,
hvilken Gavl man helst vil se paa,
og hvilken man, hvis man kunde,
vilde lukke Øjnene for, naar man
kommer forbi. Villaen i Østerfari-
magsgade Nr. 28 ligger indeklemt
mellem to langstrakte Gavle, af
hvilke den paa Ejendommen Nr. 26
er udført paa en saadan Maade, at

Møllegade 8.

Nansensgade mod Fr. VII's Stiftelse.

Modeksempler paa Gavle, der afslutter en Husrække, som ikke vil kunne fortsættes.

den ikke gør det frastødende Indtryk som Gavlen paa Ejendommen Nr. 30. Billederne af Gavlene paa Ejendommene Blegdamsvej Nr. 4 og Møllegade Nr. 8 taler ogsaa for sig selv. Her har man yderligere et Eksempel paa det Hensyn, der burde tages eller vel endogsaa kræves, hvor det drejer sig om Ejendomme, om hvilke man paa Forhaand ved, at der for en meget lang Aarrække ikke kan blive Tale om en Fortsættelse af Husrækken. Det ene Hus støder op til det gamle Thinghus, det andet til mosaisk Kirkegaard. Sidstnævnte Gavl er udført med en endogsaa særdeles bemærkelsesværdig Hensyn-tagen til Naboen, medens den førstnævnte Gavl og iøvrigt ogsaa Gavlen paa den anden Side Thinghuset viser en stor, raa, ufuldført Gavlflade i al sin Hæslighed. Gavlene fra Nansensgade mod Frederik VII's Stiftelse og fra Nørresøgade mod Apostolisk

Kirke er ogsaa gode Eksempler, den første viser med enkle Midler en Afslutning af Husrækken, som Gavlen mod Kirken i enhver Henseende er blottet for. De to Billeder fra Harsdorffsvej og Østerbrogade er typiske for den Maade, hvorpaa Ejerne af gamle Villaer saa at sige tvinges til at give op, fordi Murkolosserne truer med at træde dem sønder.

De to Billeder fra Amalievej og Vodroffsvej viser en god og en daarlig Løsning af Spørgsmaalet: Tilbage-rykning i Husrækken. Førstnævnte Billede viser tillige en god Trappegavl mellem de to forreste Ejendomme.

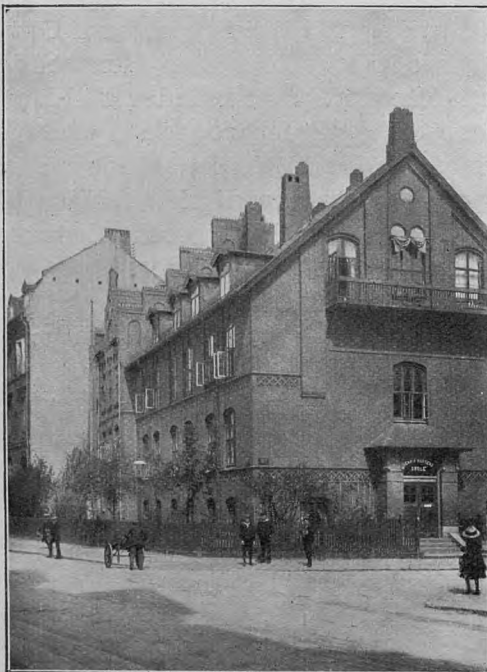
Endelig vil vi bede vore Læsere betragte Billedet af K. F. U. M.'s Bygning, set fra Nørrevoldgade, og sammenligne det med Billedet af Nybygningen paa Blegdamsvej og saa sige, hvilken af Gavlene de synes bedst om.

Harsdorffsvej.
 Eksempel og Modeksempel paa Gavle mod en Villaejendom paa Villavej.

Alhambravej, Hj. af Gl. Kongevej.

Vodroffsvej.

Amalievej, Hj. af Ørstedsvvej.

Eksempel og Modeksempel paa Udførelsen af Gavle ved Tilbagerykning fra Gadelinjen.

Blegdamsvej 124.

K. F. U. M.'s Bygning, set fra Nørrevoldgade.

Eksempel og Modeksempel paa Gavle over lavere liggende Huse.

Som Forholdene nu er, tør man vel neppe vente, at ret mange Husejere skulde tage Lære af de her viste Eksempler paa, hvorledes man ved en smukt udført Gavl — det være sig en Gavlstump over Nabo-ejendommens Tag eller en Gavl i fuld Figur — kan bidrage væsentlig til en Forskønnelse af de skiftende Gadebilleder, der for det samlede Indtryk af en By har den mest af-

gørende Betydning og altsaa i lige Grad burde interessere alle vor Hovedstads Borgere.

Det var særdeles ønskeligt, om der ved den nye Byggelov ogsaa toges Sigte paa det her paa pegede Forhold — ikke mindst ved at anvise Veje til en skrapere Kontrol med det private Byggeris Spekulation i Udnyttelsen af de uhyre Gavlflader til Skiltning og Bemaling.

DEN MODERNE BOLIGREFORM

Den 10. Maj holdt Sekretæren i det engelske „National Housing & Town Planning Council“ Mr. ALDRIDGE et Foredrag i Akademisk Architectforening og Dansk Ingeniørforening om Boligreformerne. Da Foredraget indeholder mange sunde Tanker og dertil mange interessante og gode Vink for en moderne Reform af vore Boligforhold, har vi ment, at det vilde interessere vore Læsere, der allerede gennem Mægister VILH. LORENZENS Artikel om engelske Havebyer („Forskønnelsen“'s Decemberhæfte) sikkert vil have faaet Interesse for dette Spørgsmaal, at stifte Bekendtskab med Mr. Aldridges Foredrag, som vi bringer i Uddrag paa Grundlag af et os af Dansk Ingeniørforening velvilligt overladt trykt Referat.

DAARLIGE Beboelsesforhold medfører baade direkte og indirekte Udgifter for Samfundet. Direkte 1) i Tilfælde af, at Borgerne skal betale Skatter og Afgifter for at afhjælpe Følgerne af de

daarlige Beboelsesforhold, og 2) ved Forgrovlsen af Nationen som Følge af den usunde Livsførelse, og 3) idet den daarlige Bebyggelse lader en almindelig Demoralisation vokse op.

Indirekte medfører de daarlige Beboelsesforhold Udgifter, naar Arbejderne maa bruge deres Løn til Lægemedler mod Sygdomme, der skyldes de daarlige Forhold, hvorunder de lever, i Stedet for at kunne købe Mad, Klæder og gode Fornojelser derfor.

I England giver vi aarlig 7 Millioner Pund til Politiet, og De giver sikkert her i Landet en Sum, der staar i Forhold dertil. Alle vi, der er her til Stede, betaler meget til Opretholdelsen af et Politiet og mærker kun lidt til det, hvorimod mange andre Medlemmer af Samfundet betaler meget mindre og mærker meget mere til Politiet, end de ønsker.

Daarlige Opholdssteder og snavsede Gader er ikke alene et Onde i sig selv; de fremkalder flere andre Onder. Hidtil har vi baaret os mindre godt ad, idet vi straffede Forbryderen, naar han havde begaaet en Forbrydelse, nu er vi derimod slaaget ind paa en bedre Vej ved tillige at søge at forbedre Forbryderen, i Fremtiden burde vi forhaabentlig gaa den Vej at fjerne Husene, hvori Forbryderne fødes, og beskæftige Ungdommen, saa at den ikke vokser op til Forbrydere, idet de moralske Sumpe i Byerne drænes.

I England og Wales gives aarlig mindst 1,500,000 Pund til Bygning, Udstyr og Vedligeholdelse af HOSPITALER for smitsomme Sygdomme. Dette er i hvert Fald Udgifter ikke til Forebyggelse af Sygdom, men til Helbredelse deraf.

Selvfolgelig tjener Isoleringen af Patienterne til at hindre Sygdommens Udbredelse; men en Undersøgelse af Sygdommens Arnesteder viser tydeligt, at hvor Mænd, Kvinder og Børn lever tæt sammenpakkede under daarlige hygiejniske Forhold, er Smittefarene meget betydelig forøget.

Dette har Grundlæggeren af Havebyen »Port Sunlight«, Sir W. R. Lever, tydeligt udtalt i følgende Ord:

»Et Blik paa Dødeligheds-Listerne viser, at Dødeligheden overalt uden en eneste Undtagelse er langt større i Huse, der er saa stærkt befolkede som muligt paa et givet Areal, end i Haveforstæder. Hvor meget større den er, afhænger af Overbefolkningsgraden, men den er i det mindste det dobbelte og i mange Tilfælde to eller tre Gange saa stor som under de gunstigste Forhold i Haveforstæder. Dette er ikke alene et Tab for de Paarørende af dem, der kaldes bort ved en tidlig Død, men ogsaa et alvorligt Tab for Nationen. Enhver Borger har kostet Nationen et vist Beløb i Uddannelse og paa mange andre Maader, inden han naar den fulde Modenhed, og hvis hans virkelige Arbejdstid forkortes, lider Nationen et tilsvarende føleligt Tab.«

I England anvender vi mindst 1,000,000 Pund aarlig til Oprettelsen af Tuberkulosesanatorier. Enhver humant tænkende Mand vil glæde sig over Udsigten til at redde Mennesker fra Lidelserne ved denne Sygdom, men jeg haaber, at De vil forstaa mig, naar jeg henleder Deres Opmærksomhed paa det ironiske ved den forhaandenværende Situation. En Arbejder, som lever i et usselt Hus, angribes af Tuberkulose. Han kommer i 6 Maaneder paa et Sanatorium, og som Følge af den friske Luft, Sollyset og bedre Livsbetingelser kommer han sig. Hvad sker saa? Ganske simpelt, at han kommer hjem igen og igen under de uheldige Forhold, som for gjorde ham syg. Her finder jeg, at vi har den afgørende og paatrængende Grund, set fra et kommunalt Synspunkt, til en gennemgribende Boligreform.

Lad mig tilføje, at hvis det kan betale sig for en Nation at ofre en Million Pund aarlig paa at oprette

og vedligeholde Sanatorier for at helbrede Mennesker for en Sygdom, der direkte kommer af Mangel paa Solskin og frisk Luft, er det saa ikke mere værd for Kommunerne at fjerne ethvert usselt Hus og forbedre usunde Arealer og at kontrollere Byernes Udvikling og Bebyggelse af alle nye Arealer med Henblik paa deres Forsyning med Sollys og frisk Luft.

En Ting er ganske øjensynlig, nemlig at medens en Krig dræber i dusinvis, dræber usunde Boliger i tusindvis. Er det for meget at haabe, at man i Fremtiden vil naa til en bedre Forstaaelse af Værdien af Menneskeliv og derfor anvender den Iver og Energi, der nu ofres paa Krigen, ikke til en Kamp, der myrder, men til en Kamp for at bevare Livet, et længere, sundere og renere Liv selv for de fattigste Medlemmer af Samfundet.

* * *

For at forstaa Udstrækningen og Karakteren af det moderne Boligspørgsmaal vil det formentlig være godt at dele Spørgsmaalet i 3 mere eller mindre adskilte Problemer.

1. Gruppe.

Boligvilkaarene for de aller fattigste.

Der er for denne Klasses Vedkommende kun én tilfredsstillende Boligreform, nemlig at Kommunerne enten direkte ved egen Indgriben eller ved Tilskud til velgørende Selskaber byggede nye Logihuse eller ombyggede gamle og forsynede dem med ny Montering.

Der findes i London to saadanne udmærkede Institutioner af denne Art, et under Londons Kommunalbestyrelse, Bruce House, og et under Rowton Lodging House Company, et filantropisk Selskab.

For en Betaling af c. 50 Øre pr. Nat eller c. 3 Kr. pr. Uge kan der benyttes varmt og koldt Vand i Vaskerummene og tages Fodbade uden Ekstrabetaling, og for c. 8 Øre faas et Karbad med Sæbe og Haandklæde. Enhver kan selv vaske sit Tøj, hvis han har Lyst dertil. Han kan benytte Læse-, Ryge- og Skrivelokalerne og indrette sig, som han selv har Lyst. Endskont Rowton House har en fuldstændig Restaurant, hvor al Mad kan faas til saa billige Priser som noget Sted i London, er ingen Beboer tvunget til at benytte sig deraf. De kan købe, hvad de vil, uden for Bygningen, medens de inde i denne vil finde de nødvendige Kogeapparater, Knive, Potter etc. Der findes kogende Vand og gode Ildsteder. Endvidere er der et særligt Opvaskelokale, udstyret med hvide, glasserede Vaske og varmt og koldt Vand.

Selskabet betaler en fast Dividende paa 4 pCt. af en Kapital paa omtrent en halv Million Pund.

Jeg mener ikke, at enhver lille By skal have en saa stor Bygning som disse, men jeg ønsker at understrege, at saa længe vi ikke indretter i det smaa, hvad disse Bygninger er i det store, nemlig Steder, hvor de Fattigste kan finde en ren Seng og et Bad samt Lejlighed til at købe god Kost til billigst Pris, saa længe har vi ikke løst Boligspørgsmaalet for Logihusbeboerne.

Det vil blive indvendt, at det vil koste en Mængde Penge at gaa frem paa denne Maade. Rowton House's Sukces viser tydeligt, at indrettet paa rigtig Maade kan det virkelig betale sig.

I September 1902 viste en Undersøgelse Gade for Gade i Liverpool, at der fandtes 9943 usanitære Huse, omendskont Kommunalbestyrelsen hidtil havde ladet nedrive omtrent 8000 Huse, og omtrent 4000 andre var revne ned af Ejerne for at skaffe nye

Byggegrunde. Og i 1905 var der af de 9943 endnu 8600 tilbage.

Dødelighedsprocenten paa Arealet er i Gennemsnit 60 ⁰/₁₀₀ aarlig. Dette giver en Forestilling om de meget usanitære Forhold, der hersker der, skønt jeg ikke kan sige, at hele den store Dødelighed skyldtes Ejendommenes daarlige Tilstand; Beboernes Urenlighed, Vaner og Fattigdom bidrog ogsaa i høj Gradertil.

Det stod Liverpool Kommunalbestyrelse fuldstændig klart, at den eneste Vej til at løse dette Spørgsmaal var en direkte Indgriben fra dens Side, og man vedtog derfor tilsidst:

- a) at erhverve og nedbryde de usanitære Boliger,
- b) at omlægge disse Grunde og
- c) at bygge nye Boliger — mest to og tre Etages Huse — paa de derved fremkomne Byggegrunde.

I disse nye Huse er der indlagt Gas i hver Lejlighed, og Forsyningen sker, hvis det ønskes, gennem Automatmaalere. Til hver Lejlighed hører et særligt Opvaskerum og W. C. Afgifter og Skatter betales af Kommunen. En stor Legeplads med Tilflugtsskur er indrettet.

I en Beretning om Beboerne i disse Huse siger Mr. Fletcher, der er Kommunens Inspektør:

»Den eneste Fordring, der stilles til Beboerne, naar de flytter ind i de nye Boliger, er, at de opfører sig ordentligt og betaler deres Leje, og det er tilfredsstillende at kunne sige, at disse Fordringer ikke har voldt nogen Vanskelighed«.

»Det er meget interessant at se, hvor Beboerne er kommen sig i disse nye Boliger. Boligerne holdes meget renere. Selv deres Navneplader paa Døren og Dørhaandtag holdes fint pudse. De begynder efterhaanden at faa Rullegardiner og Forhæng for Vinduerne, og selv Dyrkning af Potteplanter faar de Lyst til. Endelig maa man lægge Mærke til, at Beboerne begynder Stykke for Stykke at anskaffe sig bedre Bohave og Sengetøj«.

Gruppe 2.

Boligspørgsmaalet for de ikke faglærte Arbejdere.

Antallet af Mennesker af denne Klasse varierer fra Land til Land; men med Kvinder og Børn udgør de mindst 20 pCt. af hele Industribefolkningen i de fleste Lande i Europa, og deres Boligspørgsmaal har derfor en meget stor Betydning.

Deres Boligforhold er meget utilfredsstillende. I London bor de i de gamle Dele af de inderste Forstæder i lange Gader med toetages Huse. Hjemmene bestaar af to eller højest tre Værelser. I de store Industribyer har de noget større Bekvemmeligheder; men deres Hjem er haveløse og lider under de trøstesløse Omgivelser. I de store Byer paa Fastlandet er Forholdene tilsyneladende bedre, idet det i mange Tilfælde er muligt at naa Parker og Legepladser, der ligger i umiddelbar Nærhed; men det er ogsaa kun tilsyneladende, at det er bedre. F. Eks. i Berlin bor Arbejderne i Baghuse, og naar man gaar ind fra de brede Gader med deres blomstersmykkede Balkoner og er kommen over Gaardene, finder man, at Boligerne maaske er fuldt saa daarlige som de engelske — idet de giver Børnene mindre Legeplads, og fordi de ligger den ene oven paa den anden i Stedet for ved Siden af hinanden, idet de overliggende røver Lys og Luft fra dem, der ligger nedenunder, en Fejl, som man ikke finder begaaet i de engelske Gader, hvor der bor Smaakarfolk.

Præsident Mr. John Burns for The English Lo-

cal Government Board har meget træffende beskrevet Boligspørgsmaalet for denne Klasse paa følgende Maade:

»Den industrielle Klasse, som er til Fortvivlelse for Boligreformatoren, er de ikke-faglærte Arbejdere. Deres Hjem er ofte et Skur, og hvad der skulde være en Hvileplads, bliver altfor ofte et urenlige Sted, som undgaas. Det er altfor ofte, da saa mange lignende Hjem ligger tæt sammen, et støjende Opholdssted, som bevirker, at man søger til offentlige Lokaler i Stedet for til sin egen Stue. Faktum er det, at Boligspørgsmaalet i sin akutte Form afslører alle de Problemer, som Fattigdom, Børnedødelighed, Sygdom og Forbrydelse fremkalder. Disse Ting findes overalt, hvor der er en arbejdende Klasse. Det skyldes efter min Formening den Omstændighed, at denne Form for socialt Liv er skabt ved Mangel paa Penge hos Arbejderen, Mangel paa Forudseenhed hos Lovgiverne, Mangel paa Myndighed hos Kommunalbestyrelserne og Mangel paa Lyst til at fjerne Aarsagerne, men kun Følelse for de forbigaaende Virkninger. Lad mig sige til Boligreformatorerne: hvor det uvisse Arbejde er fremherskende, er Fattigdommen almindelig udbredt. Ligesom Snavset er et Kendetegn for Dyret, er Slummene det sørgelige Tegn paa økonomisk Ulighed, paa social Uorden, paa Mangel af Borgerpligt, og ingen arbejder for at fjerne dem. Ligesom Grundene er mangfoldige, maa der anvendes mange Midler derimod, og hvor meget der end arbejdes paa at forbedre Planerne til bedre Boliger for virkelige Fattige, saa er efter min Formening — og jeg siger det som Præsident for The Local Government Board — den virkelige Betingelse, der enten maa gaa forud for eller følge med enhver Bestræbelse af Eders velgørende Institutioner, en Forhøjelse af Lønnen for den ikke-faglærte Arbejder og det saa snart som mulig — en Forbedring af hans Uddannelse og af Vilkaarene for hans Arbejde, og i det hele taget saa snart som mulig et energisk Arbejde paa at bringe Arbejderne op til det Punkt, hvor den faglærte nu staar. Hvis De stadig tænker paa det under Arbejdet paa Boligreformerne, vil De udrette mere end De tror. Er der nogen Grund til, at Dokarbejderen, Kusken eller den fattige Enke skal leve, som de gør nu? Forbryderne sættes i Huse, der er byggede med alle sanitære Forhold for Øje — den gennemførte Renlighed i en Anstalt, jeg besøgte, frastødte mig snarere, end den tiltalte mig. En Arbejdsanstalt i vore Dage er ikke længere en Bastille som for 40—50 Aar siden, den er virkelig blevet et Hjem for den Fattige. Et moderne Hospital viser en hel Revolution i Sammenligning med et for 40—50 Aar siden. Vore Sindssygeanstalter koster lige saa meget pr. Seng, som de beskedneste Boligreformatorer vilde være tilfreds med at have til et Hus for en hel Familie bestaaende af Forsørger, Hustru og Børn. Hvor Staten anbringer sine Forbrydere, Fattiglemmer og Sindssyge, koster en Seng 150—400 Pund, og nu er vi ude af Stand til at skaffe 400 Pund til et Hus og brummer, hvis man beder os om at skaffe Pengene. Havebyerne som Bournville, Port Sunlight koster mindre pr. Hus end nogle Anstalter koster pr. Seng. Hvis der fandtes flere Huse for de frie Arbejdere, behøvedes der ikke saa mange Senge til Forbrydere og Løsgængere«.

Hvad kan vi som praktiske Folk gøre for at forbedre Boligerne for denne Klasse? Skal vi vente paa en Forbedring af deres Lønforhold og betragte Løsningen af det første Spørgsmaal som haabløst, saa længe det andet ikke er løst?

Jeg mener, at Svaret er det, at vi kan ikke for-

svare at vente. Hvis vi ikke kan løse dette Spørgsmaal, hvoraf Lykke eller Ulykke, Liv eller Død afhænger, saa maa vi indrømme, at den menneskelige Dygtighed og Forstand, der har trukket Telegraftraade om Jorden og givet Menneskene Hjælpe-midler over, paa og under Jorden, har fuldstændig undladt at løse et fundamentalt Livsspørgsmaal.

Det er sikkert paa saadanne Omraader, at De vil finde den afgørende Prøve paa Værdien af, hvad vi kalder Civilisationen. Er her ikke en Pligt, der skal udføres? Disse Mænd bærer paa deres Skuldre en stor Del af det tunge Arbejde her i Verden. De gør Livet let og behageligt for os paa hundrede Maader. Da taler almindelig Billighed for, at vi, for hvem Livsbetingelserne er mindre haarde og lysere, energisk arbejder paa at forbedre Forholdene for disse Mænd.

Hvad kan der da gøres?

Inden jeg forsøger at besvare dette Spørgsmaal, maa jeg beskæftige mig med Boligspørgsmaalet for en Del af denne Klasse — Landarbejderne.

I de Lande, hvor der findes en selvejende Bondestand, eller hvor der har været lagt særlig Vægt paa Udviklingen af Landbruget — enten ved Fremelskning af Andelsforetagender i Landbruget eller ved at skaffe billige gennemgaaende Transportveje — er Nedgangen i Landbefolkningens Antal blevet hindret. I England og nogle andre Lande har der været en stadig og endog ret stor Nedgang i Landbefolkningens Antal som Følge af, at Arbejderne ikke har noget direkte Udbytte af Jordens Dykning. De er kun simple Arbejdere, og deres Boliger og øvrige økonomiske Forhold er saaledes, at de stiller dem paa Højde med ikke-faglærte Arbejdere, skønt meget af deres Arbejde i høj Grad kræver speciel Dygtighed.

Beskaffenheden af dette Spørgsmaal i nogle engelske Landsbyer kan efter min Formening bedst ses af nedenstaaende, der er gengivet fra en Undersøgelse, jeg for et eller to Aar siden gjorde i Oxfordshire sammen med en Kollega.

I vor Beretning derom siger vi:

»Hver Landsby har et Antal gamle Huse, hvoraf mange er i høj Grad forfaldne, idet Tagene er gamle og utætte, Væggene fugtige, Gulvene itubrudte, og der ganske mangler Ventilation og Vandforsyning, og er meget urent rundt om Husene«.

»Husene viser tydeligt det lave sanitære Standpunkt. Reparationer, der kun vil koste nogle faa Shilling, er ikke blevne udførte, hvorfor mange af Husene er fugtige og usunde. I mange Tilfælde mangler Afløb for Overfladevandet, og det er muligt, at Drikkevandet til Tider bliver forurennet«.

»Nogle af Husene er uskikkede til Beboelse af Mennesker og af en Type, som i andre Dele af Kongeriget er forsvundne for Aar tilbage. Lejen for disse Huse er meget ringe, nemlig fra 1 sh. pr. Uge og opefter. De er saa daarlige, at det ikke ser ud til, at et eneste Hus burde blive tilbage i disse Landsbyer, og Manglen paa Bekvemmeligheder synes at øve den Virkning, at Beboerne taber Lysten til at beklage sig«.

»I mange af Husene er Soveværelserne for smaa og daarlige. Ildsteder i Soveværelserne mangler, og de Gange, der fører til disse Rum, er mørke og snævre. Gulvet i nogle af Soveværelserne er brudt op, og Væggene i mange af Husene synes ikke at have været rensede i Aarevis«. — — —

Jeg antager, at inden Forløbet af mange Aar vil alle interesserede Kommuner vælge et af følgende Standpunkter, enten

a) forlange, at alle Fabrikker skal betale deres

Arbejdere en saa høj Løn, at de kan faa passende Boliger, god Føde og Klæder.

Eller vi maa arbejde paa:

b) at, hvor denne Klasses Boligforhold ikke er tilstrækkelig gode, de kommunale Myndigheder eller filantropiske Selskaber faar Hjælp af Staten til at bygge og udleje Huse til denne Klasses Medlemmer.

Gruppe 3.

Boligspørgsmaalet for faglærte Haandværkere.

Denne Gruppe omfatter mindst 30 pCt. af et Lands hele Befolkning. Den omfatter de Mænd, man har kaldt Arbejdets Aristokrater. Den indbefatter de Mænd, der har gennemgaaet en Læretid, og hvis Arbejde kræver tillært Øvelse.

Om disse Mænd kan det, i Modsætning til de Klasser, der er omtalte i de andre Grupper siges, at de uden Tvivl er i Stand til at betale Lejen for et vel indrettet Hjem. Det er sandt, at i nogle Tilfælde mangler Lysten til at betale den forholdsvis store Del af deres Løn, som er nødvendig for at skaffe sig passende Bekvemmeligheder.

Den fornuftige Arbejder forstaar imidlertid, at det er saa langt fra, at han sparer Penge ved at bo i en daarligere Bolig, at han i Virkeligheden fordrer Penge. Hvis Hjemmet er et Sted, man undgaar, vil man, hver Gang man undgaar det paa en eller anden Maade, give flere Penge ud, end man sparer.

Med Henblik paa Sundhed og Lykke er ingen Penge givne bedre ud end de, der gives ud for at faa et godt Hjem, og jeg er glad over at kunne sige, at en stor Del af vore engelske Arbejdere har indset det sande heri.

Hvad kan man sige om de faglærte Arbejderes Hjem i Europa?

Efter mine egne Erfaringer er de bedst i England, Belgien og Holland, hvorimod de ikke er saa gode i de Lande, hvor Kasernebygninger er det almindelige.

Den eneste Fordel ved Kasernebygningerne synes at være den, at de Familier, der bor der, kan leve tættere op til den By, de boer i. Fordelen heraf maa ikke undervurderes. Der er en stor Tiltrækning i de travle, godt oplyste Gader, som med umodstaaelig Magt drager Menneskemasserne til Byen og holder dem fast i Byen for Resten af deres Liv. For Arbejderne, der glæder sig ved Samlivet med deres Kammerater, er det fornøjeligt om Aftenen at være ved de pragtfulde Ølhaller, og for Husmødrene er det rart at være nær ved de store Butikker, saa at jeg forstaar, at man ofte finder, at Kasernebygningerne er det ideale Hjem.

Medens jeg taler om den Hustype, som jeg er sikker paa er bedre end Kasernebygningerne, er jeg ikke blind for de mange Fejl, der hefter ved den almindelige Arbejderbolig. For det første mangler den meget i ydre Skønhed. I England kalder vi Arbejderhusene i en endeløs lang Gade en Murstensæske med et Skiferlaag. Hvorledes den fremstilles, kender vi alle. Først slaas der en Plakat op i et smukt grønt Landskab, som siger, at der er Byggegrunde til Salg. Efter nogle Aars Forløb tages Plakaten ned, og der kommer Murere for at begynde Forvandlingen. Træerne fældes, Græsset forsvinder, Gaderne lægges ved Siden af hinanden som Soldater, Geled ved Geled, og et nyt Arbejderkvarter er skabt, altsammen paa saa kort Tid, at der umuligt kan bygges godt.

De har sikkert gjort disse Erfaringer og vil indrømme mig, at her trænges stærkt til Forbedringer.

Ikke alene er Fremgangsmaaden daarlig, men Bygningernes Architektur er ofte meget slet.

Hvad kan man f. Eks. sige om den fuldstændige Mangel paa Hensyntagen til, om Værelserne faar fornødent Lys. I mange engelske Industrier er det Rum, hvor Arbejderens Kone udfører sit meste Arbejde — Køkkenet — ofte det daarligst anbragte Rum i hele Huset. Det har mindst Sol og mest Mørke.

Sandheden er, at hele Spørgsmaalet om Tegning af Huse — og særlig Planlægningen af de Grunde, der skal bygges paa — kræver den alvorligste og omhyggeligste Overvejelse hos de ledende Borgere.

De ønsker, at jeg som Englænder skal bevise min Paastand, at Englænderne altid er praktiske Folk, og jeg skal derfor udvikle, hvad jeg kalder et tilfredsstillende Hjem.

For det første skal enhver normal og sund Bolig for en Familie have mindst tre Soveværelser — et til Forældrene og to til Børnene, saa at de kan skilles fra hinanden, idet dette er en nødvendig Fordring for at naa en fysisk Forbedring af Menneskene.

Ved at diskutere dette Boligspørgsmaal med Arbejdere omkring i Storbritannien har jeg fundet, at intet er mere almindeligt end Ønsket om at faa bedre Soveforhold.

Enhver normal Bolig for en Arbejdsmands Familie skulde tillige have et godt Opholdsværelse — rummeligt, godt oplyst og rent. Det skulde være det lyseste og smukkeste Værelse i Huset. Det skulde være Hustruens Arbejdsrum, Børnenes Legværelse og hele Familiens Spiseværelse. Ved Siden af dette Værelse skulde der være et lille Opvaskerum, hvor det grovere Arbejde i Husholdningen kan foretages. Endvidere skulde enhver Bolig være forsynet med et Bad, der praktisk kan anbringes i Opvaskerummet, hvis det er for bekosteligt at skaffe et eget Badeværelse.

Angaende Indretningen af en Stadsstue er der meget forskellige Meninger blandt Boligreformatorerne i Storbritannien. Jeg for mit Vedkommende er meget ivrig for Indretningen af en Stadsstue eller Dagligstue. Jeg betragter Arbejderens Hustrus stille, men inderlige Ønske om at have en god Stue som et sundt Ønske af stor social Betydning. Hustruen opfatter det, at hun har en saadan Stadsstue, som et afgjort Fremskridt i Komfort. Selv om Værelset kun er lille, er det et Bevis paa Familiens Evne til at have et særligt Værelse til Repræsentation adskilt fra det dagligdags Liv.

Mønstrer for en normal sund Arbejderbolig er derfor: 3 Soveværelser, et stort Opholdsrum, Opvaskerum og Bad og saa vidt mulig en Stadsstue.

Jeg kan forsikre Dem om, at mange Tusinde engelske Haandværkere bebor Huse af denne Art, og nu, hvor der er rejst almindelig Interesse for Boligspørgsmaalet i England, er vi ikke langt fra at kunne opstille dette som den normale Type paa et Arbejderhjem i det industrielle England; men jeg vover at sige, at det samme ikke kan siges om det industrielle Tyskland eller det industrielle Østerrig.

Der er en ydre Prydelse ved det gode Hus, som der ogsaa maa lægges meget Mærke til, nemlig Nødvendigheden af en Have. Intet Arbejderhjem kan anses for fuldt udstyret, hvis det ikke har en Have, selv om den er lille. Saa gode som offentlige Haver kan være, tjener de dog ikke de samme Formaal som private Haver. Selv om en Have ikke er mere end nogle faa Yard paa hver Led, giver den dog Hustruen Mulighed for at trække frisk Luft og nyde Solskinnet inden for sit eget Hjem. For Mødrene maa Kasernebygninger ofte forekomme som et

Fængsel, og en rolig Have er for dem en fuldstændig Oase med Ro og Hvile.

Naar vi fra at betragte Husbygningens Karakter og Husets indre Udstyr gaar over til dets ydre Omgivelser, dukker der et nyt Problem op, nemlig Projekteringen af Arbejderkvarteret.

Bybebyggelsens Historie i Fortiden kan ganske kort deles i 3 Perioder:

I den første lagdes der udelukkende Vægt paa Forsvaret. Fjenden, mod hvis Plyndringer Borgerne sluttede sig sammen i Samfund, var den bevæbnede Mand, der i den Hensigt at erobre og gøre til Slaver forsøgte at bryde gennem Byporten og slaa Hul i Bymuren, hvorimod nu til Dags Fjenden ikke er en bevæbnet Mand, men den smitsomme Sygdom, som, hvis den ikke standses, paafører Mænd, Kvinder og Børn navnløse Lidelser og lader dem lide en for tidlig Død.

I Middelalderen var alle Byerne byggede i en Firkant, hvad enten Bebyggelsen tillod det eller ikke, hvilket sikkert skyldes, at et Kvadrat rummer det meste Areal med den samme Længde af Omkredsen i højere Grad end nogen anden Figur. Dette udtrykker Englænderen Mr. Inigo Triggs paa følgende Maade:

»Denne Tidsalders By var i Virkeligheden anlagt paa Forsvar, dens Volde kun forsynede med saa faa Gennemkørsler som mulig. De vigtigere Bygninger var samlede i Byens Centrum og de offentlige Pladser rundt om dem, en indre Ring af bredere Gader omgav Torvepladsen, hvorfra Hovedgaderne straaled radialt ud til Byportene. I en saadan By gjorde man intet Forsøg paa at bygge efter en regelmæssig Plan, udover at Hovedgaderne førtes mere eller mindre lige, og enhver kunde bygge, som han havde Lyst til, eller som han fik Lov til«.

Ved første Øjekast synes det, som denne middelalderlige Byggemetode kun har ringe Interesse for os nu; men desværre for os er Gadelinjerne fra saa mange Aar tilbage i Virkeligheden Gadelinjerne i de fleste gamle Byer. Nødvendigheden af at have disse snævre Gader eksisterer ikke mere, men Fortidens døde Haand hviler over den levende Nutid.

I den anden Periode af Bybebyggelsen var det Kongernes, Fyrsternes og Regeringernes Ønsker om at bygge imponerende Byer, der var bestemmende. Dette mærkedes særlig i Europa. Versailles er opstaaet saaledes, og Udgifterne til Versailles taler nu til den franske Nation og til hele Verden.

Grundlæggelse og Bebyggelse af Byer blev Fyrsternes Yndlingsbeskæftigelse, idet de betragtede Bygningen af Byen som en Slags Tillæg til Bygningen af et Slot. Karlsruhe og Koblenz hører til denne Periode og ogsaa Petersborg som Peter den Stores Værk. Denne usædvanlige Mand grundlagde denne By og stak den ud efter en færdig Plan paa det yderste Punkt ved Havet, som han kunde naa i det nordlige Rusland. Den blev færdig i Løbet af faa Aar, og saaledes blev Opholdsstedet for Millioner, der endnu var ufødte, fastslaaet paa en stor Konges Befaling, hvad enten det egnede sig dertil eller ikke. Den Strækning, hvorpaa Byen er bygget, var et Morads, kun optaget af nogle Fiskerhytter, da Czar Peter begyndte paa Arbejdet — nu udgør Kajerne en uafbrudt Række i Miles Udstrækning langs Nevaen.

Den tredje Periode kan betegnes som den, der har overstaaet Krigsfrygten — selv om den ikke har overstaaet Krigen selv — og som den, hvori store Byer hurtig har udviklet sig, og der er opvokset en ny Middelklasse med udviklet Sans for Komfort.

Den næst smukkeste By i Verden er efter min Mening Wien, og denne By skylder sin Skønhed næsten udelukkende den Maade, hvorpaa den benyttede Lejligheden, da den gamle Vold rundt om Byen blev revet ned, til at bruge den Landstrimmel, som Fæstningsværkerne tidligere indtog, til Byggegrunde for offentlige Bygninger, Parker, Haver etc. I det Areal, der omgives af Ringgaden, rummer Wien mærkeligt nok kun lidt seværdigt. Hovedgaden — Kärtnerstrasse — er ganske uinteressant. Wiens Skønhed bestaar udelukkende i Ringgaden og Wiens store Hyde Park — Prateren.

Paris' Udvikling under Napoleon III — et Værk af Architect Hausmann — kan siges at være Udtryk for Franskmændenes Ønske om, at deres By, der voksede saa stærkt, skulde være en By, hvor baade rige og Folk af Middelklassen, enten de boede der eller var besøgende, kunde faa deres Forordringer til Komfort, ydre Pragt og iøjnefaldende Architectur tilfredsstillede. Det samme gik gennem Arbejdet i hele det 19. Aarhundrede overalt i Europa, men mest i den sidste Halvdel af Aarhundredet. Som en Følge heraf er mange tyske Byer blevne stærkt ombyggede.

Det er sandt, at Ombygningerne mest følger Hovedgaderne; men man maa huske paa, at Hensigten med Forandringerne har været at forskønne og pynte Byen.

Nogle store Trafikforandringer er udført som Følge af Nødvendighedens uafviselige Pres; men den drivende Kraft ved Forbedringer i Bebyggelsen har været Ønsket om at skabe en imponerende By med dens Haver og Boulevarder som en Slags Halsbaand eller andet Smykke for en smuk Kvinde, hellere end at skabe en sund By, i hvilken Forholdene er forbedrede fra Grunden af.

Bybebyggelsesbevægelsen træder nu ind i en ny Periode, i hvilken Maalet ikke er store Boulevarder og det imponerende Bycentrum, men selve Skabelsen af og Kontrol med alle Byudvidelser, enten de er for de rige eller for de fattige.

I Øjeblikket er England ved at tage Førerskabet i dette specielle Spørgsmaal om Planlæggelse af Byudvidelser; men jeg mener, at den kommende Snes Aar vil vise, at denne Bevægelse spreder sig over hele den civiliserede Verden.

Hvad der taler til Gunst for denne Bevægelse, er uimodsigeligt. Jeg har talt om Peter den Stores Værk. Da denne store Barbar byggede sin By, fastslog han paa maa og faa de sanitære Vilkaar for Millioner af endnu ufødte Mænd og Kvinder. Paa lignende Maade ved Planlæggelsen af en ny Forstad: vi tager ikke alene Hensyn til den Mand, der ejer Jorden — hans Interesse hører op med Salget

af Jorden — og vi tager ikke alene Hensyn til den Mand, der bygger Huset — ved Salget af Huset hører hans Interesser op. Vi tager Hensyn til Vilkaarene for mange endnu ufødte Generationer, deres Liv og Død, og derfor er det i højeste Grad vigtigt at skride til Handling.

For at betragte Spørgsmaalet om Bebyggelse tabte jeg Traaden i Spørgsmaalet om Arbejdernes Hjem. Lad mig nu igen tage Traaden op og føje den til den nye og sige, at det Problem, vi skal løse, er dobbelt, baade at bygge den rigtige Slags Huse for Arbejderne og at planlægge det Sted, hvor Huset skal bygges, saaledes at Omgivelserne ikke hinder, at det faar en passende Mængde Sollys og frisk Luft, de to Ting, der er en saa værdifuld Gave fra Vorherre.

Maa jeg erindre Dem om, at Spørgsmaalet i Virkeligheden ikke drejer sig om Huse for Middelklassen. Hvor sandt er det, at mange Mennesker, hvis Hjem er meget komfortable, vilde være glade ved en Lejlighed til at ombytte en Villa, der ligger i Byen mellem andre Villaer, med den friere Luft og Sollyset i Havebyen. Mennesker bliver for tidligt gamle. Vi mister for hurtigt vor Ungdom. Byen giver sine Opmuntringer, men kræver sin Tribut i Nervøsitet.

Af alle moderne Ønsker om Behageligheder er sikkert Ønsket om en Have det bedste. Husk paa, at paa Hjemmene og den Opdragelse, der faas i dem, afhænger Nationens Velfærd. Jules Simon sagde: »Det er i Hjemmet, at Barnet mellem Faderens Kærtegn og Moderens Kys faar sin første Undervisning i Borgerdyd«. Lord Roseberry sagde: »En kejserlig Race kan ikke fødes i et Slum«. Den franske Historiker Michelet har med vidunderlig Indsigt udtalt: »Af alle Blomster kræver Menneskeblomsten mest Sollys«.

Det vil være godt for et Øjeblik at betragte følgende Lignelse: De har en Have, og De ønsker at have smukke Blomster og gode Frugter. Dertil maa De have gode Frø eller sunde unge Træer, Solskin, Regn og en passende Plads for dem til at gro paa. Hvis der mangler Sol, vil Blomsterne tabe deres Skønhed, og Frugten vil miste sin Sødme. Hvis der ikke er Plads nok at vokse paa, vil ingen af Blomsterne eller intet af Træerne trives rigtig, den ene vil trykke den anden, og ingen vil udvikle sig fuldt ud. Hvad der gælder Deres Have, gælder ogsaa Deres By. Hvis De ønsker at have sunde Borgere, maa De give Plads for Udviklingen af et sundt Liv i Hjemmene.

Vis mig en Nation, hvor Livet i Hjemmene er sundt og godt, og jeg vil vise Dem, at det er en Nation, som altid vil opnaa og beholde den forreste Plads mellem Verdens Nationer.

BOGEN OM DANSKE GRAVMINDER.

Da Trykningen af dette Værk har været forbundet med særlige tekniske Vanskeligheder og derfor er trukket ud længere end forventet, har vi anset det for rettest at opsætte Udgivelsen til September. Vi haaber, at vore Medlemmer vil tilgive os denne Forsinkelse.

Ethvert Medlem kan skaffe ét nyt Medlem!

Send et Brevkort til Foreningens Kontor, Aaboulevard 5, eller ring til
Nora 1362 (9—11 Fm.).

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

FORSLAG TIL ØSTERVOLDS BEVARELSE

DA man med Sorg har erfaret, at Østervold nu skal sløjfes, er der i nærværende Forslag gjort et Forsøg paa, medens Volden endnu staar, at vise en Maade at bevare den paa, og hvilke Værdier der — bymæssigt set — med den vil gaa tabt, rent bortset fra de historiske Minder, der taler for sig selv.

Boulevarden ender nu blindt ved Sølvgade, efter først ved Mineralogisk Musæum at være bleven unaturligt indsnævret af Busketter. Lige for ligger der en øde Græsrabat uden noget Fortov paa Siderne og bag den en brat afskaaren Vold.

Denne gør dog en brillant Virkning i Gadebilledet, idet den forbinder Kunstmusæet med Husrækken i Østervoldgade, og med sine pragtfulde Trærækker danner en afsluttet Pladsvirkning til denne Side, hvilket saa haardt savnes til den anden Side af Musæet ned mod Sølvtorvet.

I Stedet for skal der nu fra Begyndelsen af Volden (den punkterede Linie ved Forkanten af Terrassen) være en aaben Jernbanegrube helt ud til Østbanegaarden, hvorved al Pladsvirkning gaar tabt og Boulevarden bliver uden Spor af Læ mod Østenvinden fra Sundet.

Derfor foreslaar vi i vort Udkast at føre en Jernbanetunnel under Volden, og saaledes bevare den og dens smukke Ahornallé. Ifølge sagkyndige Ingeniørers Udtalelser kan dette Tunnelarbejde meget vel udføres. For ikke at sinke Arbejdet ved Boulevardbanens Anlæg, kan en mindre Tunnel føres igennem ved Hjørnet mellem Volden og Pücklers Bastion, og herigennem kan saa et eller flere

Arbejdsspor føres videre mellem Kunstmusæet og Volden, saaledes at Arbejdet paa Boulevardbanen kan fremmes uden at blive sinket af Tunnelarbejdet under Voldpartiet.

Voldens Træer vil ifølge Udtalelse af en af vore første Mænd paa Havekunstens Omraade ikke lide mindste Skade, selv om nogle af de mere dybtgaaende Rødder maatte blive bortskaarne ved Tunnelarbejdet.

For at skaffe tilstrækkelig Gadebredde (ca. 20 m), er Foden af Volden afgravet og erstattet med en Mur.

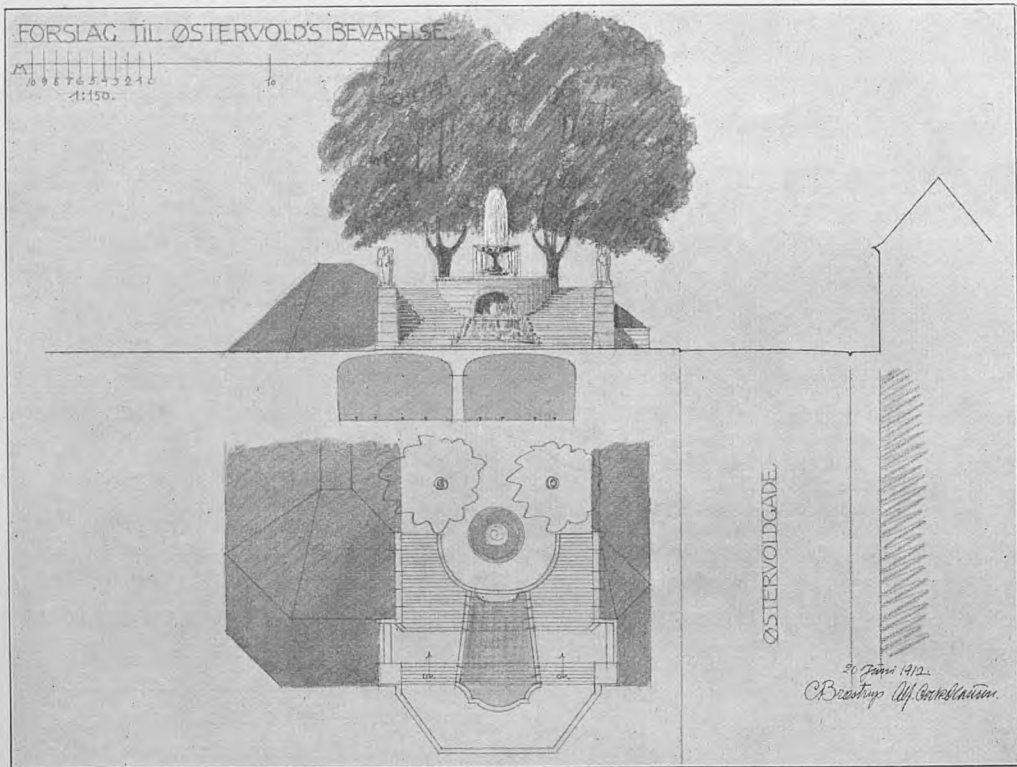
Overdækningen slutter just ved den østlige Side af den projekterede Fodgængerbro udfor Stokhusgade.

Boulevardens Midtparti er forlænget øst paa fra Sølvgade mod Volden og er indrammet af Græsraabatter uden Træer, men omgivne med klippede Hække. Ved Foden af Volden føres Spadsereanlægget naturligt og selvfølgelig ad et Trappeanlæg op over Volden, hvis modsatte Ende staar i Forbindelse med Pücklers Bastion og ved Trapper med Østre Anlæg og Østervoldgade.

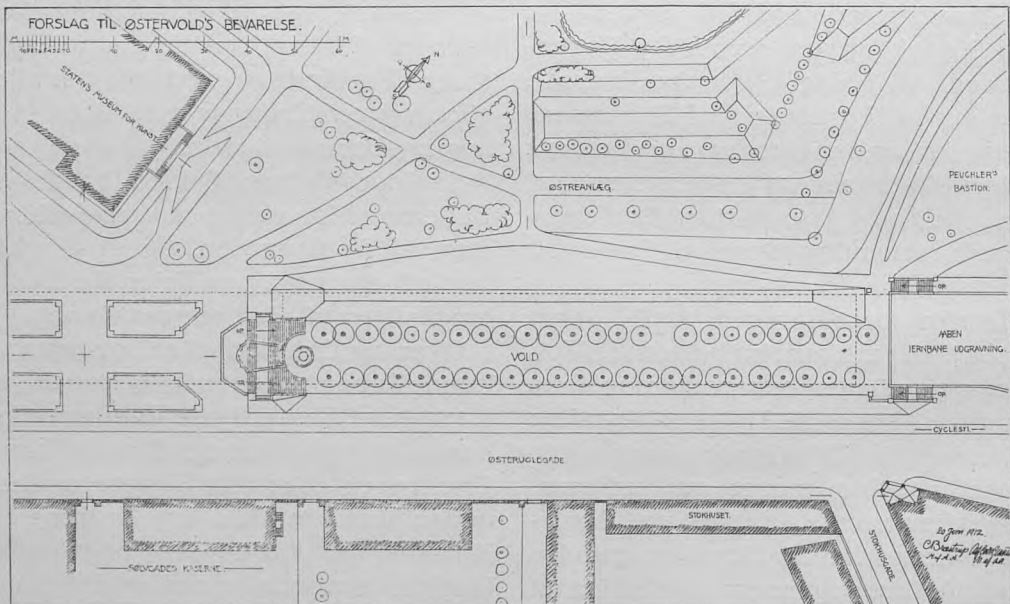
Saaledes bliver Volden baade et Endemaal for og en naturlig Afslutning af Boulevarden, og et afvekslende Mellemlid paa Vejen fra Raadhuspladsen til Østbanegaarden.

Ovenfor Trappen vil et Springvand kunne faa en saa fortrinlig Plads som intet andet Sted i Byen. Vandets blinkende og pladskende Straale mod Trækronernes mørke Skygge, og derunder Vandets Fald fra Kumme til Kumme, vil kunne ses langt bort. Under Terrassen sprudler det samme Vand igen frem fra en Grotte, risler over Bassinets Rande og ned

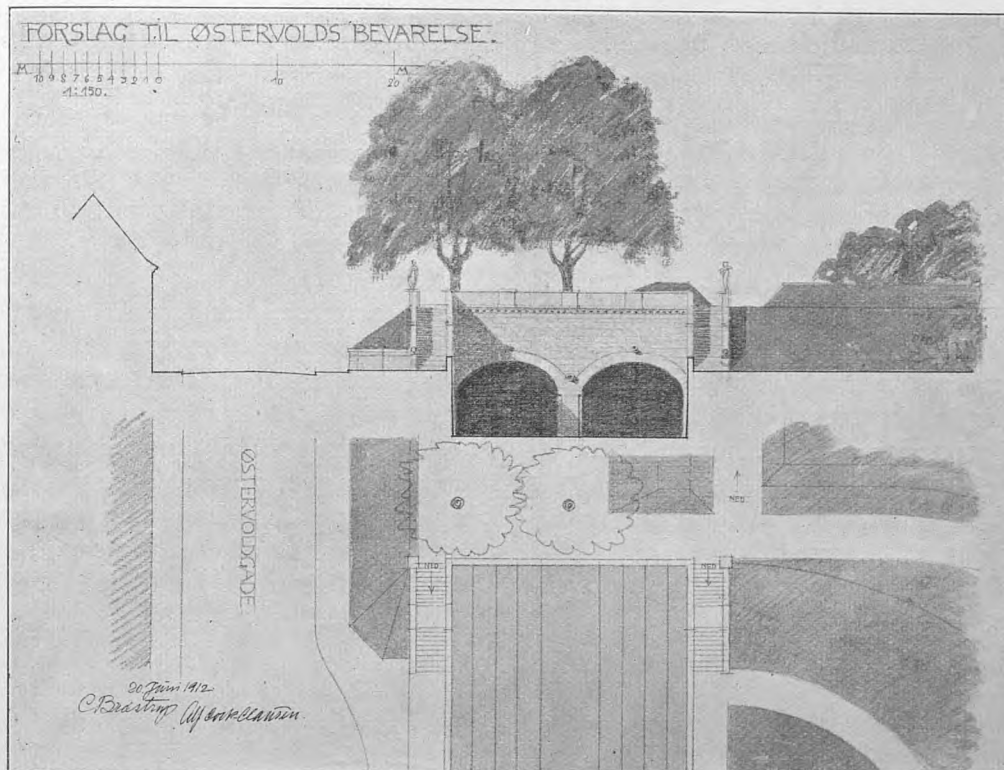

Side mod Sølvgade

Plan af Voldpartiet.

Side mod Østbanegaarden.

over Trinene for tilsidst at samles i et roligt Vandspejl nedenfor Trappen.

Dette Trappeanlæg er kun ment som en Antydning, og Opgangen til Volden kan selvfølgelig udføres paa mange andre Maader, maaske ved Ramper, hvis man vil holde sig strængt til Voldkarakteren; men alt dette er mere underordnet. Det gælder nu blot om at bevare Volden.

Bekostningen ved det af os foreslaaede Tunnelanlæg under Volden kan ikke stille sig uovervindelig. Jordarbejdet indskrænkes til mindre end Halvdelen af Arbejdet ved helt at sløjfe Volden. Træerne skal ikke fældes. Tunnellens Mure under Volden skal, i Modsætning til Murene langs den aabne Jernbanegrube, ikke udføres som Façademure, men kan staa i den raa Støbning, og den paatænkte Gangbro ved Stokhusgade bortfalder.

Hertil kommer, at der bliver 5 Meter mindre Gadebredde at anlægge og vedligeholde.

Endvidere vil det, naar Volden sløjfes og Boulevardbanen føres i aaben Grube, blive nødvendigt i Østre Anlæg at foretage betydelige Arbejder med Nyanlæg og med Hegnsmure eller lignende ud mod Jernbanen. Disse Penge vil faa en lige saa god Anvendelse som Bidrag til Voldens Bevaring.

Fonden til kunstneriske Formaals Fremme maatte vel ogsaa kunne yde et Bidrag til Voldens Bevaring eller Udsmykning.

For at skaffe Dækning for den Merudgift, som efter de ovennævnte Besparelsers Fradrag maatte blive til Rest, vil man — dersom Pengene ikke kan skaffes ved privat Indsamling — kunne lade Banen fra Gothersgade

langs Botanisk Have gaa i aaben Udgravning for den ene Tunnelbanes Vedkommende paa saa lang en Strækning, at den manglende Sum derved opvejes. Naar den anden Tunnelbane er overdækket, men aabner sig mod det frie Banelegeme, vinder Banen Lys og Luft, og Boulevardens Brede indskrænkes kun 10 Meter. Ingen kan i Fremtiden med nogen Ret bebrejde vor Tid, at vi ikke havde Raad til at gennemføre Overdækningen her. Her gaar ingen Værdi tabt. Derimod vil Eftertiden med Føje kunne bebrejde vor Tid, at den sløjfer Volden, hvis der paa nogen Maade kan findes Udvej for at bevare den.

Den kan Fremtiden ikke skaffe tilbage.

Yderligere vindes der ved Voldens Bibeholdelse, at Statens Musæum for Kunst bliver beskyttet mod Røg og Kulstøv fra Jernbanen, som, hvis elektrisk Drift ikke er gennemført straks ved Boulevardbanens Aabning, hurtigt vil anrette betydelig Skade paa Kunstværkerne.

Det er vort Haab, at de forskellige Autoriteter, der har Afgørelsen i Hænde i dette Spørgsmaal, som ligger saa mange Mennesker saa varmt paa Sinde, vil skænke dette Forslag en velvillig Overvejelse og lade undersøge, om det ikke paa det her antydede Grundlag lader sig gøre at bevare et Minde for Nationen, en Værdi og en Pryd for Landets Hovedstad.

COSMUS BRÆSTRUP
ALF. COCK-CLAUSEN

EN SKOLE FOR DANSK KUNSTHAANDVÆRK

DET er nu snart tredive Aar siden Julius Lange i Tidsskrift for Kunstindustri udtalte, at »paa mange Steder er der ved Siden af Akademiernes ærværdige Skoler for Pragtbygninger i største Stil anlagt beskedne, men ikke mindre virksomme Skoler for den vanskelige Kunst at give en Themaskine eller en Kaffe-kande en skøn Form. Og disse Skoler have Fremtiden for sig«.

De sidste Ord indeholder en Profeti, der har vist sig at slaa til. Udlandets talrige Skoler for Kunsthaandværk behøver nu ikke længer at drage Veksler paa Fremtiden. De staar fast plantede midt i Udviklingen, ledende og vejledende, arbejdende paa at tilfredsstille Livets Behov. Navnlig i de seneste Aar, efterat Skolernes Indretning og Undervisningsmaade er undergaaet indgribende Forandringer, er deres Betydning for Kunsthaandværket blevet uomtvistelig. Flere Steder er de opført i Forbindelse med de Museer, der rummer Fortidens Kunsthaandværk, og overalt er Studier i saadanne Museer indgaaet som fast Led i Skoler-

nes Undervisningsplan. Disse Museumsstudier har den uvurderlige Fordel, at det er af Virkeligheden, man høster Belæring. Fortiden staar lyslevende for Nutiden, der drager Nytte af Slægtleds Erfaringer og stræber at knytte Forbindelser med de gode og prøvede Traditioner. Men desuden er der overalt i selve Skolerne blevet indrettet »Forsøgsværksteder«. Her bliver Skolernes Arbejder udført i det virkelige Materiale, og de Opgaver, Skolerne stiller, omfatter alle de Brugsgenstande, der hører til det daglige Liv. Kendskab til Fortidens Kunsthaandværk, Opgaver, der stiler mod det daglige Livs Krav, og Arbejde i det virkelige Materiale er altsaa Grundpillerne for Udlandets moderne Skoler for Kunsthaandværk.

Med det Formaal at oprette en saadan Skole, hvor Kunst og Haandværk forenes, byggende paa de Forbilleder, der er samlede i Kunstindustrimuseet, Nationalmuseet, Folkemuseet o. s. v., men med fast Sigte mod Nutidens Krav, er der i disse Dage udsendt et Opraab, under-

skrevet af en lang Række af vore første Haandværksmestre og varmt anbefalet af talrige Kunstnere og Kunstkyndige. Ledelsen af denne Skole tænkes overdraget nærværende Forenings tidligere Formand, Maleren Jens Møller-Jensen. Det turde være bekendt, at Hr. Møller-Jensen i adskillige Aar har arbejdet ud fra lignende Tanker. Nylig har han — med Støtte fra det Theophilus Hansenske Rejselegat — afsluttet en Studierejse, paa hvilken han har set en Del Skoler for Kunsthaandværk i Udlandet. De Anskuelser, han selv tidligere havde kæmpet for, har han her fundet bragt ud i Virkeligheden, og han er vendt hjem med fornyet Lyst og Mod til at tage fat.

Alle de nævnte Skoler er Statsskoler. Det er Staten, der understøtter Bestræbelserne paa at forene Haandværk og Kunst. Naar man i dette Tilfælde paakalder det private Initiativ, skyldes det dels Ønsket om, at »Skolen for dansk Kunsthaandværk« maa blive til Virkelighed saa snart som mulig, dels den Overbevisning, at mange vil støtte Sagen ud fra den Betragtning, at dens gode Løsning vil blive til Gavn for hele Landet, for alle danske Hjem. Det er Meningen — hvis Sagen vinder fornøden Tilslutning —, at »Skolen

for dansk Kunsthaandværk« skal begynde sin Virksomhed til November 1912. Den er tænkt som en Dagskole med Forsøgsværksteder. Her skulde Malere øves i Farveafstemning og Dekorationer paa Mur i Fresko og Kalkfarve og paa Træ m. m., Snedkere og Træskærere udføre Bohave, Udskæringer og andre Prydelser, Smede forfærdige Beslag, Lyslegemer, Gravmæler o. desl., Stenhuggere hugge Enkeltheder til Bygninger samt Gravsten o. a. lign. Foruden Forsøgsværkstederne skal Skolen rumme Tegnstuer til Studieøvelser og Arbejdsrum for Tekstilkunst, og de forskellige Haandværksfag skal paa Skolen øves i Samarbejde. Det skulde alt i alt være en Skole for »den vanskelige Kunst« at give Haandværkets Frembringelser en skøn Form.

For at faa Sagen paa Gled har man tænkt ved frivillige Bidrag fra Mænd og Kvinder, som har Evne og Vilje til at støtte den, at tilvejeskaffe saa stort et Beløb, at Skolens Drift kan sikres de to første Aar.

Indsamlingens Kasserer er Højesteretssagfører C. B. Henriques, Ny Vestergade 13, Kbhvn., til hvem Bidrag kan indsendes eller anmeldes. Vi kan paa det varmeste anbefale vore Medlemmer at støtte denne gode Sag.

KONKURRENCE OM UDKAST TIL KJØBENHAVNSKE GADESKILTE

SOM tidligere bebudet*) har Foreningens Bestyrelse nedsat et Udvalg til Forberedelse af den Konkurrence, som det er Foreningens Agt at udskrive for at søge tilvejebragt nogle gode Udkast til Gadeskilte.

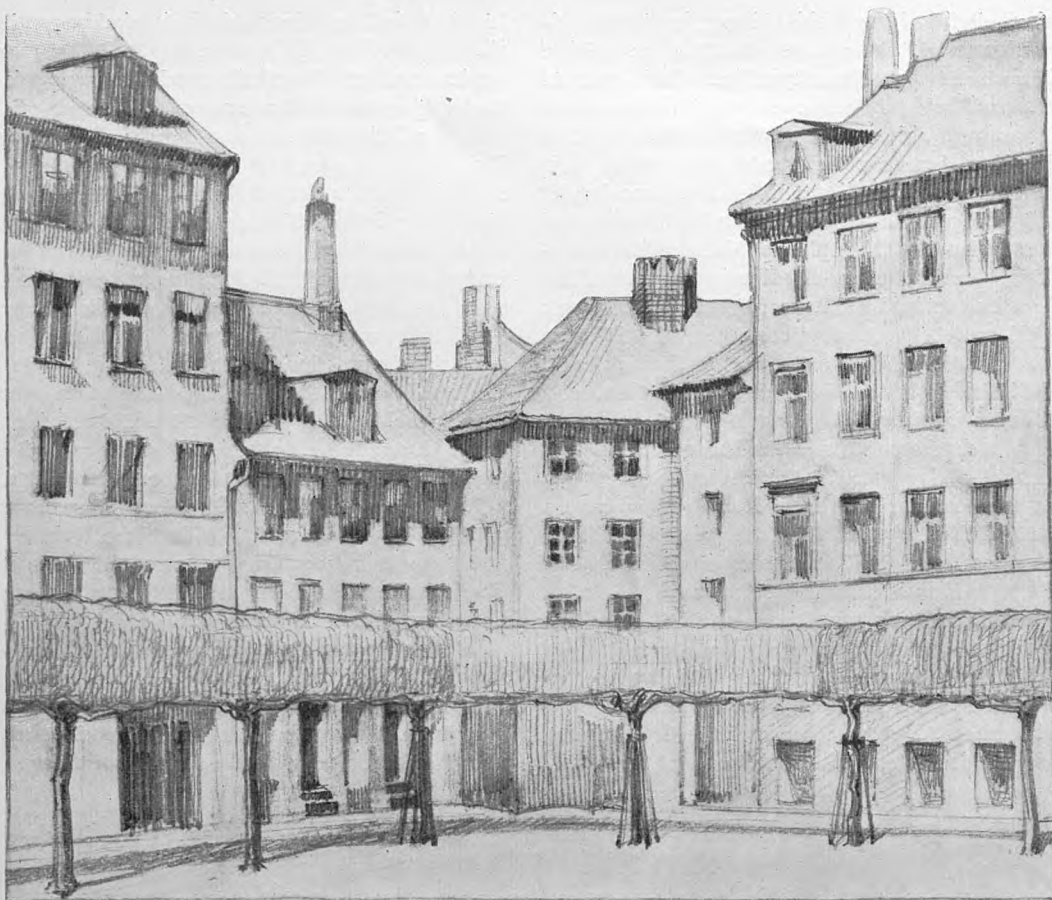
Konkurrencen vil efter den foreløbige Bestemmelse blive udskrevet i August eller September Maaned og iværksættes paa den Maade, at der af Foreningen fremskaffes Opmaalinger af enkelte gode Husfacader fra den indre By. Mellem disse Fa-

acader vil de konkurrerende kunne vælge og derefter give Udkast til en smuk og smagfuld Skiltning paa en eller flere af dem. Konkurrencen agtes afsluttet en Gang til Vinter, hvorefter det er Meningen at foranstalte en Udstilling af de indkomne Udkast, forventelig i Industriforeningen.

Til Konkurrencen, i hvilken saavel Kunstnere som Haandværkere kan deltage, vil der ventelig kunne raades over et Beløb af c. 3500 Kr. til Fordeling som Præmier.

*) Se Forskønnelsen 1912 Nr. 2.

HAUSERPLADS

ET FORSLAG TIL DENS FORSKØNNELSE,
DER IKKE BLEV TIL VIRKELIGHED

EN Gang i 1907 opfordrede Bestyrelsen Architect P. V. J. KLINT til at udarbejde en Plan til en Regulering og Forskønnelse af Hauserplads. Architect KLINT gav sig ogsaa i Kast med Opgaven og skitserede en Ordning som vist i hosstaaende Gengivelser. Som man vil se, var det Kunstnerens Tanke langs Fortovet at anbringe en Række Træer, hvis Kroner ved den i Skitsen viste Klipping ikke tog Lyset fra Husenes Vinduer*). At Nødtørftshuset — Torvets fornemste Prydelse i Øjeblikket — skulde fjernes, er en Selvfølge, men det var tillige Hensigten at projekttere en Ordning af enkelte af Husfacaderne.

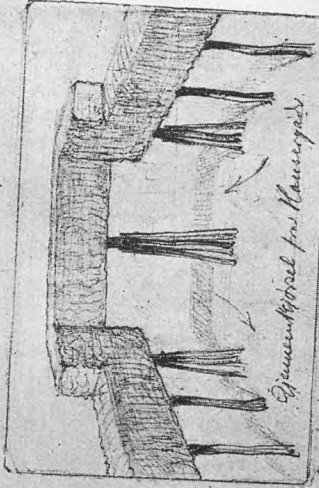
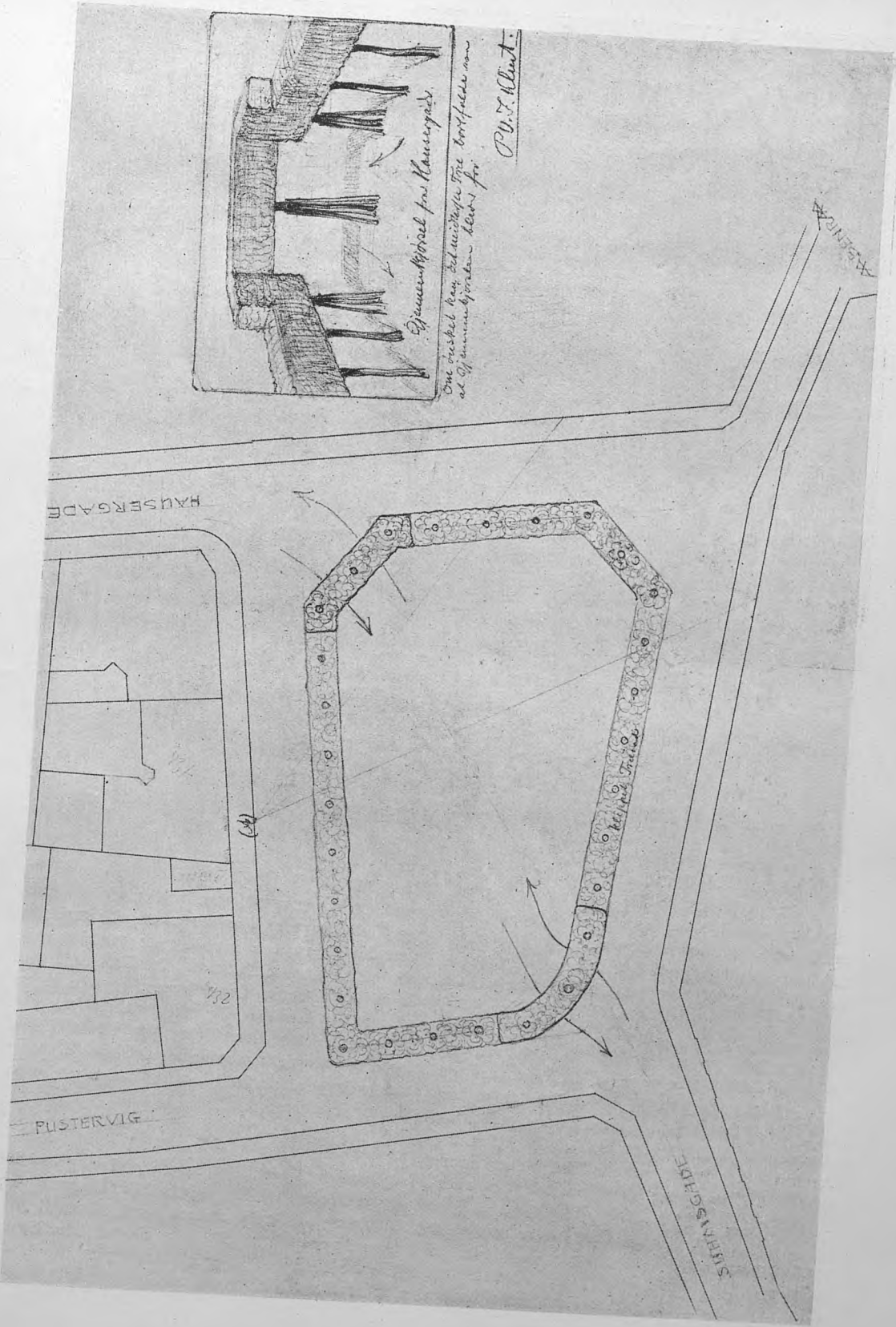
Tanken blev imidlertid aldrig til Virkelighed, idet den ved en Underhaandsmeddelelse

*) I Helsingør findes et Torv med en lignende Trærække, og paa Roskildevejen tæt ved Københav, ligger en Bondegaard, hvis Indkørselsallé er formet ganske paa samme Maade.

fra Stadsarchitektens Kontor blev oplyst, at en Beplantning af Torvet var uforenelig med en forestaaende Regulering, efter hvilken Torvets Karakter helt vilde blive ændret ved Gennembrydning af nye Færdelsesveje over Torvet.

Under disse Forhold maatte det anses for ørkesløst at arbejde videre paa Planen, og denne blev derfor skrinlagt.

Naar vi paa nærværende Tidspunkt, da Kommunalbestyrelsen har vedtaget at plante en Gruppe Træer omkring Nødtørftshuset, bringer Architect Klints Skitse, er det derfor nærmest for at vise, at en Forskønnelse af Hauserplads ikke har været udenfor Foreningens Tanker, og at det meget vel vilde være muligt at forene Bestræbelserne for at forsønde Torvet med de praktiske Hensyn — bl. a. Holdeplads for de torvesøgende — et Hensyn, som i hvert Fald den af Magistraten først projekterede Ordning ikke fyldestgjorde.

Spændeapparat for Håusergade.

One worked brick, the widest in the wall faces now at Spændeapparatet, built for

P. V. S. Klint.

Gaardparti fra Christianshavn («Skibet» i Torvegade). Efter Maleri af V. Magaard.

STREJFTOG

KRISTIANSHAVN

NAAR et Hus har Held til at ligge paa et Strøg, hvor der ikke bygges for meget, og naar det Hus saa kan faa Lov til at staa et Par—tre Menneskealdre uden at blive rørt, saa kan det meget godt hænde et saadant gammelt Hus at vaagne op en skønne Morgen og være paa højeste Mode...

Længe har det gamle Hus ligget der og skammet sig over sin malede Trædør med udskaarne Guirlander og sine Vinduers mange smaa Ruder af grønt Glas. Ved Siden af har store nye Huse rejst sig med Puds og Stuk og straalende Butiksfaçader, helt af Spejlglas. Og for hvert Aar er det gamle Hus bleven mere gammelt, mere uanseligt og undseligt og overset...

Indtil der en skønne Dag bliver bygget et ganske nyt Hus i Nabolaget — et Hus af allernyeste Mode... Og det Hus ser ud akkurat ligesom det gamle Hus, dengang det

var nyt — baade Guirlanderne paa Døren og de smaatavlede Ruder er der. Og nu er der med eet ingen mere, som bryder sig om Puds og Stuk og store Vinduer, men alle standser ved det allernyeste Hus og ser paa dets røde Mursten og smaa Ruder og dets Træværk, som er malet i stærke Bondefarver, og alle siger: »Ja, det er smukt!« Og saa ser de ogsaa paa det gamle Hus, som ligger lige i Nærheden, og de opdager, at det ligner det nye Hus, og saa udbryder de helt overraskede: »Ja, men det er jo ogsaa smukt!«...

* * *

Saadan gaar det Huse, saadan gaar det Byer. Moden skifter ogsaa her. Ligesom før til de store Kulturcentre søger Turiststrømmen i vore Dage til de gamle, afsides Byer. De døde Stæder er kommen paa Mode — Rothenburg, Brügge, San Gimignano,...

Fra Wilders Plads.

De døde Stæder . . . . . Drog ikke allerede Drachmann paa Valfart til den By, som Rodenbach har kaldt Bruges la morte? Har ikke en frodig, livsglad Lollik som Sophus Claussen Gang paa Gang gemt sig i det stille Siena? Fører vore Malere os ikke gerne til de smaa afsides Byer rundt om i det danske Land, hvor Livet rinder roligt som et Aaløb mellem side Enge — Göttschalck til Næstved, Rohde til Ribe? Har ikke Hammershøi fundet sig et Milieu, der passede til hans Sjæls Stemning, i hin døde By, der ligger Side om Side med vor egen levende Hovedstad — hin lidet paaagtede, højst seværdige Del af Byen, som hedder Kristianshavn?

* * *

Saa længe vi ikke kender Kristianshavn, behøver Københavnerne hverken at rejse til Rothenburg eller Brügge. Tag derud en Gang, men nødtigt med Sporvogn eller i Automobil. Nej, lad Dem sætte over af Færgemanden, hvis Baade ligger fortøjede ved en Flydebro tæt ind mod Havnegades Stensætning . . .

Man glider hen over Havnens irgrønne, uigennemsigtige Vand. Midt ude bølger et frisk Pust af Saltvand om En. Paa de opankrede Jagter inde langs Børgsgade lader Sødringe de nøgne Ben dingle over Rælingen, raaber til hverandre og ryger Tobak.

Saa lander man, entrer op ad en Trætrappe

og staar i Brogade, den lille, stille, lidt tilbagetrukne, provinsielle Brogade, hvis Beboere i de lune Sommeraftener samles ved Bolværket, spytter i Vandet og fører langsomelig Snak . . . Jeg har selv en Gang for mange Aar siden boet herude i Brogade — det var, da Voldene stod, der hvor nu Raadhuset knejser, og da man kunde sidde om Morgenen og læse i Kirsebærgangen, omtrent der, hvor Videnskabernes Selskab nu har sit Pragtpalads . . . Jeg boede i Brogade den Gang, og jeg husker de lyse Sommeraftener ved Bolværket, naar Svalerne skreg under den bleggende blaa Aftenhimmel, og Havnens grønne Vand fik Himlens Farve, og Maanen steg stor og gylden frem over Dampmøllen paa den anden Side Vandet . . . Det var Aftensejlturenes Tid; i en lejet Baad roede vi langt ud i Kalvebodstrand, og Maanen slog sin gyldne, gængende Drømmebro ud for os, og forbi vor Baad gled andre Baade med lyse Kjoler i Bagstavnen og raske Gutter ved Aarerne, og hen over det svagt bølgende, blanke Vand lød en følsom Sang til en langtrukken Melodi:

Og hør saa, Ellen, hvis Du vil,
kom ned paa Tømmerflaaden,
saa lægger jeg med Baaden til,
og saa gaar Du i Baaden . . .

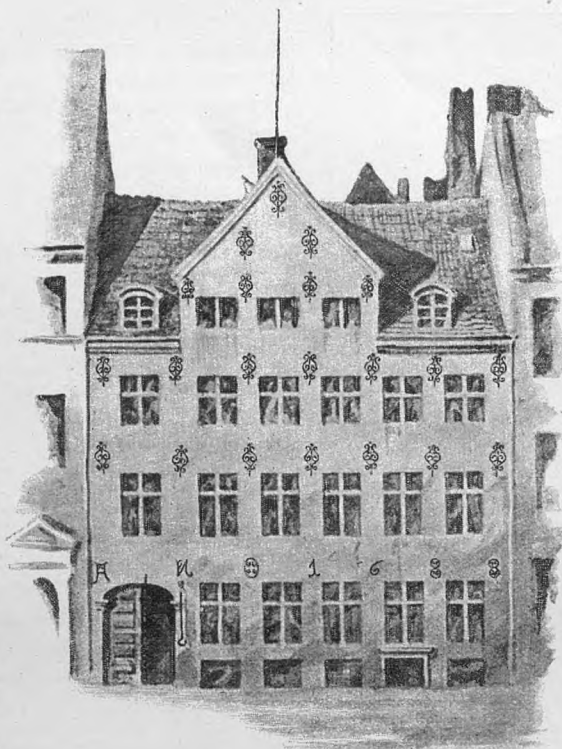
Fra Overgaden oven Vandet.

Atten Aar var jeg den Gång — det er længesiden. Jeg gaar rask gennem Brogade og vender mig ikke ved Hjørnet.

* * *

Fra Brogade bøjer man om i Strandgade. Nr. 6 her er det Sted, hvor Tordenskjold boede; et Par Værelser er endnu bevarede som i den store Søhelts Dage. Et Stykke længere henne finder man det lille mærkelige Hus med Tag i tre Afsatser, som for Tiden kaldes »Kafé Dokken«.

Og naar man saa kommer ned i Wildersgade, Dronningensgade, St. Annæ Gade . . . Især Wil-

Fra Brogade.

dersgade er uudtømmelig paa male- riske Virkninger.

Karnapper, Kviste, fremspringende Tag- skæg, Gavle, Skorstene, aabentstaaende Luger danner hvert Øjeblik det mest pittoreske Vir- var. Man lægge Mærke f. Ex. til de to Steder Nr. 41 og Nr. 43 — nederst den lange hvidkalkede Mur med dens sorte Luger — og derover de højttopstigende Gavlkviste med frem- springende Kraner. Eller man stille sig ved Kanalen for Enden af Wildersgade og se, hinsides det grønne Vand, det store, enligstaaende, gammeldags Hus løfte sig — med brede,

Fra Overgaden oven Vandet.

Fra Dronningensgade.

Efter Tegninger af Alfred Larsen.

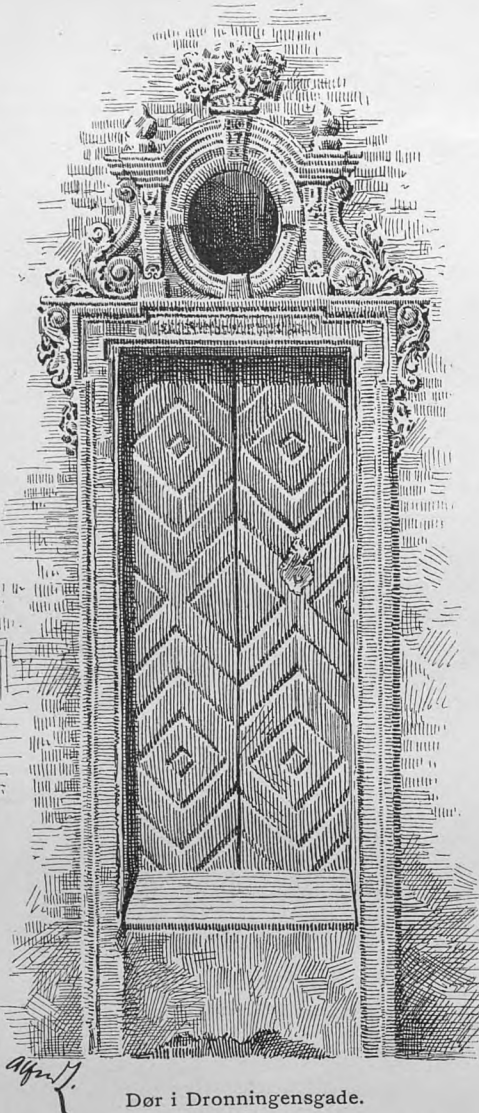
Strandgade med Asiatisk Kompagnis Bygning.
Efter Tegning af Alfred Larsen.

mangetavlede Rudeflader med røde Tagstriber, der skæres og brydes af Gavle og Kviste, og med meget ubestemmeligt, men malerisk Skrab op omkring...

Der er stille i disse gamle kristianshavnske Gader. Gaa en Gang ind i en af de gammel-dags Gaarde, hvoraf man finder saa mange derude — med Svale-gange og Vinduerne tæt op til hverandre i Vægge af Fjæleværk. Der er ganske stille derinde; ingen færdes ad de gamle skrøbelige Fritrappes eller over de faldefærdige Svale-gange. En Svend viser sig ved et Værkstedsvindu, i Færd med at tømme sin Bajer, og en Kat lister hen ad Svale-gangens Rækværk. Fra en grøn Elm inde i en Nabogaard lyder svag Fuglepippen, og nogle Fluer surrer uforstyrret i en Krog, hvor Solen skinner.

Og uden om det alt-sammen ligger saa, som en grøn Ramme, Kristianshavns Vold med sin sivfyldte Stadsgrav.

Lad være, det er en lidt slidt Ramme her og i den violette Luft langt ude over Amagerland.

Dør i Dronningensgade.

der — Børn og Bøller, brave Folk og fulde Folk har afgnavet den. Den er dog med sine brede, skyggende Træer, sine store grønne Flader det fattige, forfaldne Kristianshavns Sommerglæde. I Middagsstunden ser man smaa Arbejder-Klynger fra Burmeisters Værksted sidde i det grønne Græs paa Voldens Kant, spisende, snakkende og rygende; andre har strakt sig paa Ryggen og sover, med Hatten over Øjnene, de Retfærdiges Middagslur; i ærbødig Afstand derfra snuer en Vagabond eller Drukkenbolt med rødblaad, skægstubbet Ansigt.

Men naar Aftenen kommer, da fyldes alle Bænke af Kristianshavners, som trækker frisk Luft. Og er det Skær-sommer, saa dufter Hvidtjørnene langs Stadsgravens Rand, og Nattergalen synger i det duggede Krat, og unge Mænd og unge Kvinder drømmer, med Blikket paa den store Guldmaane, som stiger

JOHANNES JØRGENSEN.

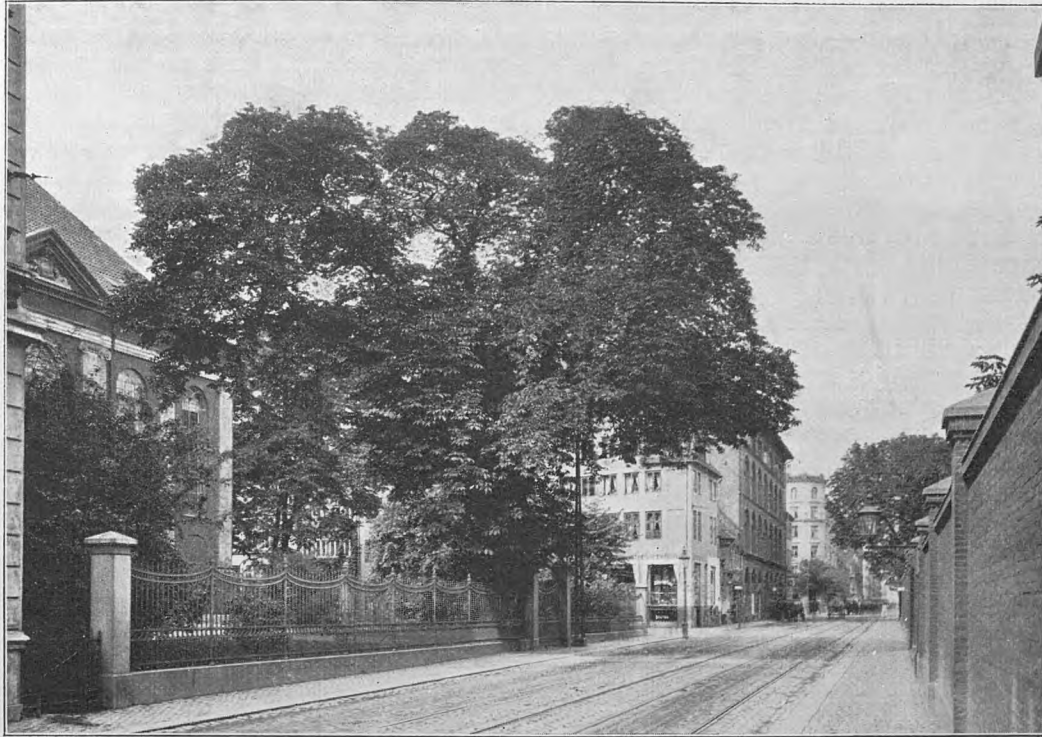

Næste Hæfte af »FORSKØNNELSEN« udkommer til Oktober.

Ethvert Medlem kan skaffe ét nyt Medlem!

Send et Brevkort til Foreningens Kontor, Aaboulevard 5, eller ring til
Nora 1362 (9—11 Fm.).

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

Den store Hestekastanie ved Reformert Kirke i Gothersgade.

TRÆERNE I BYEN

Den sidste Rest af Volden med de prægtige Ahorntræer skal nu sløjfes, og sammen med disse Veteraner forsvinder de fleste af de unge Linde, der blev plantet til Erstatning for de Voldtræer, der 20—30 Aar tidligere maatte bort. Ganske naturligt, at »Forskønnelsen« har ønsket at dvæle lidt ved Spørgsmaalet »Træerne i Byen«.

Grønne Træer i en By er som Planter og Blomster i en Stue. Et Hjem uden Blomster mangler noget, og en By uden Træer er lige saa kold og kedelig.

Det er ikke alene Farven og den bløde Form, der gør godt mellem alt det regelrette og haarde, det er lige saa meget det levende og skiftende i Modsætning til det døde og stillestaaende, og ligesom der i en Stue med mange Planter i Vinduet altid hviler en egen venlig Stemning som en Mindelse om de omhyggelige Hænder, der passer og plejer disse leven-

de Væsener, saaledes er der over en træbevokset By noget venligt og hyggeligt, der virker saa tiltalende i Modsætning til al den megen Forretning, der ellers sætter sit Præg paa alt og alle. De gamle Træer, der har faaet Lov at blive staaende, medens saa meget andet omkring dem i Tidens Løb er forandret, ejer yderligere den samme Værdi som gamle Arvestykker i en Familie. Vi ved, at de har staaet paa samme Plet, da vore Bedsteforældre var unge; den Gang Gaderne laa i Mørke, naar Solen var gaaet ned; den Gang et Træ stod næsten lige saa godt i en By som ude paa Landet.

Et saadant gammelt Træ har gaaet meget igennem. Siden det blev plantet, er der kommet Gas i Gaderne, der er kommet Brolægning eller Asfalt paa Kørebanen, Tjærebeton, Asfalt eller Fliser paa Fortovet; de elektriske Ledninger til Sporvognene, Telefontraade og Lysledninger krydser

gennem Kronen, Luften er opfyldt af Svovlsyrting og Støv, Dræningsanlæg tørrer Jorden ud, og Rødder er hugget bort til Fordel for Husenes Fundamenter. De fleste gamle Træer, saa langt, langt de fleste er bukket under og kørt bort, og de faa, der endnu er igen, bør derfor holdes i Ære, og vi bør gøre, hvad vi kan, for at bevare dem.

Fornu slet ikke at tale om en navnkundig gammel Dame som Regenslinden, til hvis Ære der aarlig holdes Fest, vil jeg kun nævne Rigsdagskastanien som et af de gamle Træer, der har sin store Betydning for Byens Fysiognomi. Den Dag Rigsdagskastanien lukker sine smaa laadne Bladhænder op, begynder Foraaret i Bredgade; naar Blomsterlysene tændes, er det Sommer, og det første gule Blad, der falder, varsler Efteraaret ind i den fornemme, men lange og kedelige Gade, Bredgade er. Naar der en Gang tages Bestemmelse om det gamle Frederiks Hospital, burde der tænkes paa Afløsning for Rigsdagskastanien, ellers vil Bredgade blive meget fattig, den Dag Kastanien styrter om.

I Gothersgade staar Byens største Træ, den mægtige Hestekastanie udenfor »Reformert Kirke«. Den staar inde bag et Gitter i en Græsplæne, hvor dens Rødder ikke er udsat for de Plager, Bytræer ellers lider under; derfor har den vokset sig stor og har bevaret sin Sundhed i de henved 200 Aar, den antagelig har staaet der, hvor den staar. Dette lille Anlæg er paa sin Vis et af de bedste i Kjøbenhavn. Dets Beliggenhed paa et Hjørne giver det Betingelser for at forskønne to Gader, dets Træer er stillet under de gunstigste Voksevilkaar, og saa nær Gadelinierne, at deres Kroner naar langt ud og er synlige i Gadebillederne allerede paa lang Afstand og fra alle Sider. Det gaar med store Træer som med Taarne og Spir. Ligesom et Spir virker forskønnende i en By i langt større Udstrækning end et ellers nok saa smukt Hus, saaledes virker et vel anbragt Træ i langt videre Omkreds forskønnende end et Haveanlæg uden Træer. Uden den store Kastanie vilde det lille Anlæg ved Kirken kun bemær-

kes, idet man passerede forbi, nu ser man den brede, tunge Kastaniekrone i hele Gadens Længde, og det lille Anlæg gør Gothersgade til en helt anden Gade end den ellers vilde være.

Paa Gl. Kongevej, Hjørnet af Sct. Thomas Allé, ligger en gammel Villa med en smuk Gruppe Æretræer, der rækker deres Kroner ud over Gaden. Det er disse Træer i Forbindelse med et Par mindre Trægrupper, der gør Gl. Kongevej til den smukke Gade, den er. Mellem alle de kantede Linier af Huse, der hver især ikke har det mindste til overs for sine Naboer, skyder Ahorntræet sin ædle Profil frem, de lysegrønne Hvælve mellem dybe Skyggepartier beroliger Øjet, der ellers skulde se langs en uendelig, sollys Façaderække. I Aar maatte et af de smukkeste Træer paa Gl. Kongevej vige Pladsen for en Nybygning; det vilde være vel anvendte Penge, hvis det offentlige sikrede sig Trægruppen ved Sct. Thomas Allé og bevarede denne lille Forhave, der spiller saa afgørende en Rolle for Gadens Udseende, selv om Villaen en skønne Dag maa give Plads for et større Hus.

Den eneste Maade, paa hvilken man tidligere anvendte og endnu fortrinsvis anvender Træer i en By, var og er som Allé, og nægtes kan det ikke, at en bred og statelig Allé som Østre Allé er et prægtigt Syn i en By. Alléen besidder imidlertid sin fornemste Skønhed i sin Regelmæssighed, og med alle de Ulemper for Trævæksten, som findes i en moderne By, er det næsten haabløst at ville frembringe en regelmæssig Gadebeplantning paa større Strækninger.

Paa Søndre Boulevard var Allétræerne vokset udmærket til i den halve Snes Aar, siden de blev plantet, til der i Fjor gik Brud paa en Gasledning med det Resultat, at henved 100 Allétræer fik Rødderne forgiftet og gik ud, og i Aar er næsten lige saa mange fulgt efter. Den Regelmæssighed, der var tilstræbt, er nu tilintetgjort for en lang Aarrække, og hvis den nogensinde bliver genoprettet, er der den største Sandsynlighed for, at en lignende Katastrophe indtræder igen, at der om nogle Aar

Eksempler paa godt placerede Træer: Ved Raadhusets Kedelanlæg i Vestervoldgade

og paa Hjørnet af Slotsholmsgade og Kristiansgade.

skal anlægges en Hovedkloak eller udføres et eller andet Anlæg af en Art, vi endnu slet ikke kender, og saa er der igen Brud paa Regelmæssigheden. En By er stadig i Vækst og Udvikling, intet er nogensinde afsluttet, og noget som en Allé, der forlanger ensartede Betingelser i hele sin Udstrækning, vil derfor være særlig udsat for at blive ødelagt.

Gassen er vistnok Bytræernes værste Fjende. Sker der Brud paa en Ledning, strømmer den giftige Luft ud og inficerer Jorden i stor Omkreds, Rødderne indsuger Giften, og Træet gaar ud. Rødder af et saadant gasforgiftet Træ er helt blaasorte og stinker af Gas, og det nytter som Regel ikke at plante et nyt Træ, før der er gravet et stort Hul, der ligger til Udluftning et Aars Tid for derefter at fyldes med frisk Jord, hvori det nye Træ plantes. Asfalt og engelsk Brolægning lukker Luft og Regn ude fra Jorden, der udtørres eller bliver sur, og i den nærmeste Fremtid vil rimeligvis adskillige Træer paa makadamiserede Veje blive slaaet ihjel ved de forskellige Metoder til Afhjælpning af Støvplagen, der for Tiden gøres Forsøg med.

Ogsaa Salt i større Mængder er skadelig for Trærødderne, hvad der bør tænkes paa, naar Saltvognene køres ud for at holde Sporvejsskinnerne isfri. Det var Salt paa Skinnerne, der ifjor dræbte næsten hele den ene Side af Østre Allé, og det var ligeledes ved uforsigtig Omgang med Salt, at den smukke Platan udfør Hafnias nye Hus ved Niels Juels Statue maatte lade Livet nu i Foraaret. Men der er meget andet, der kan skade Byens Træer. Enhver Forandring af Grundvandstanden paa virker et Træ, Stød og Slag paa Stammens Bark kan ødelægge denne, Dampromlen svider hvert Aar Bladene af Lindene i Frederiksberg Allé; det er kort sagt en blandet Fornøjelse at være Træ i en By.

Men netop fordi Forholdene er saa daarlige og Værdien af sunde Træer saa stor, maa der lægges saa meget mere Vægt paa, at der gøres, hvad gøres kan for at bevare de Træer, vi har, og for at plante nye Træer paa Steder, hvor de har de

bedst mulige Betingelser for at blive store og smukke. For Bevaringen af de gamle Træer gøres der i de allersidste Aar en Del. En amerikansk Mand, Mr. David, har gjort »Træhygiejnen« til sin Specialitet, har oprettet en Skole for dette Fag og uddannet en stor Stab af Elever, af hvilken en eller to praktiserer hans Metode her i Landet. Opfinderen og hans Skole arbejder lidt mere »amerikansk« end egentlig tillidsvækkende, men der er dog næppe Tvivl om, at Principperne er rigtige og Metoden god. Fremgangsmaaden er meget lig Tandlægens. Ligesom en syg Tand bliver hul og fordærves inde fra, saaledes er det ogsaa Stammens Indre, der angribes, naar Træerne bliver gamle, og Helbredelsesmetoderne er da for Træernes Vedkommende en lignende som for Tændernes, idet alt det raadne Vedrenses ud, der borttages endnu et Lag af sundt Træ, Saaret desinficeres, og Hulheden fyldes med Beton. Barkkanten renskes, og der paasømmes en tynd Zinkplade saaledes anbragt, at Saaret lukkes, saasnart Dannelsesvævet under Barken begynder at vokse og danne ny Bark i Saarranden. Samtidig med, at en saadan Plombering foretages, er det ofte nødvendigt at sammenbinde Kronens Hovedgrene for at disse ikke ved Vindens Magt skal arbejde Plomben løs, hvorved Regnvandet igen kan faa Adgang til Stammens Indre og Ødelæggelsen fortsættes.

»Rigsdagskastanien« blev for et Par Aar siden paa Initiativ af »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse« underkastet et grundigt Eftersyn, og nu i Foraaret gennemgik Lindene ved Helligaandskirken en lignende Kur; Østre Alle er blevet behandlet, og mange af Kommunens andre Træer; men endnu staar der gamle Træer med mere eller mindre hule Stammer, der dog er af saa stor Betydning for Byens Udseende, at Bekostningen ved deres Istandsættelse ikke bør spille nogen Rolle.

Og gid der saa for Fremtiden maatte blive anvendt lidt mere Fantasi og Omtanke, naar der skal plantes Træer i vor gode By; gid

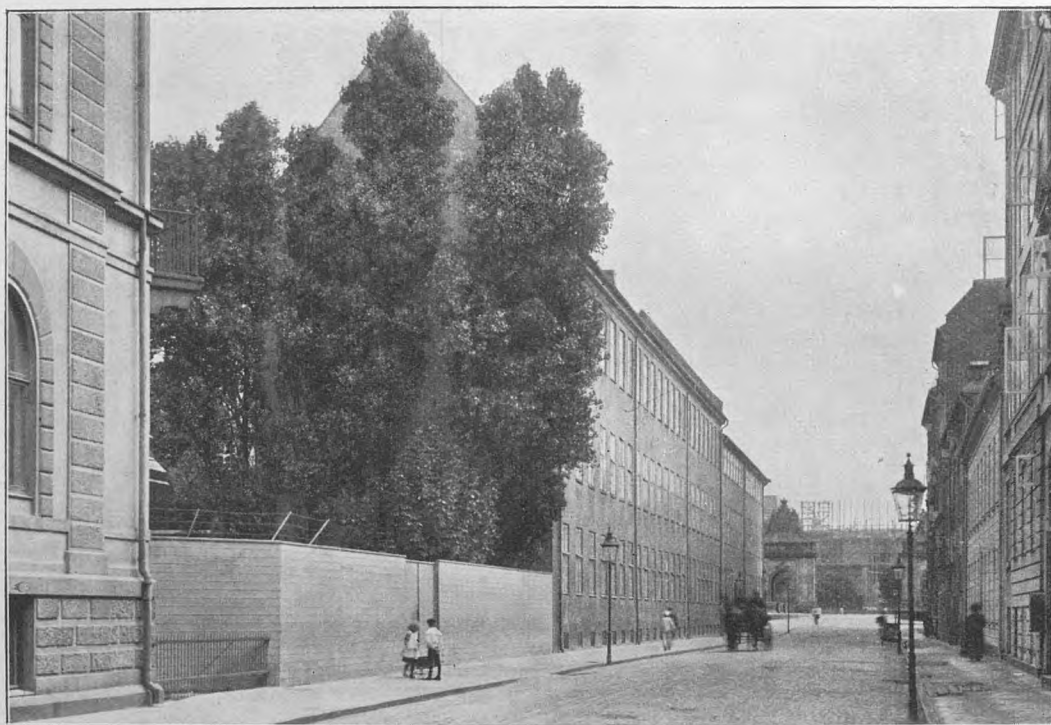
»Rigsdagskastanien« i Bredgade.

Vingevaldnod (*Pterocarya caucasica*) i Allégade.

Hus i Havnegade med Vildvin.

Italienske Popler ved en Gavl i Ny Vestergade.

det maa gaa op for alle de Autoriteter og Private, der har med denne Sag at gøre, at Træer kan anvendes paa mangfoldig Maade foruden den gammelkendte, som en Række paa hvert Fortov i en Gade. I denne Forbindelse bør det dog fremhæves, at netop de sidste Par Aar har flere gode Plantninger at vise hen til, som f. Eks. Lindene paa Sølvtorvet, ligesom der i de sidste Aar er kommen mere Variation i Valget af Træerne i Modsætning til tidligere, hvor der saa godt som udelukkende plantedes Lind.

Linden er i flere Henseender et rigtigt daarligt Gadetræ. Allerede i Juli Maaned begynder Bladene at drysse, Blomsterne drypper klæbrig Honning paa Bænke og Havelaager, og Linden taaler daarligere end flere andre Træer, at Luften udelukkes af Jorden. Hestekastanien er i denne sidste Henseende langt mere modstandsdygtig, og dette er vistnok i endnu langt højere Grad Tilfældet med Vingevaldnødden (*Pterocarya caucasica*). Et af Billederne paa foregaaende Side viser et Træ af denne Art i Allégade lige ved Frederik VI's

Allé. For 6—8 Aar siden stod dette Træ i en Have, men ved Anlægget af Frederik VI's Allé blev Haven sløjftet, og *Pterocaryen* blev alene tilbage af alle Havens Træer og kom nu til at staa, som den staa paa en fast og stærkt befærdet Grusplads. Billedet viser, at det ingen Skade har lidt, men tvært imod staa med en yppig Krone af blankt Løv af en Frodighed, der er meget sjælden i en By.

Pterocaryen er sikkert et udmærket Bytræ, der burde prøves forskellige Steder. Ikke netop til Allétræ, dertil er Kronen lidt for hængende, men til Plantning i Gaarde og Forhaver, hvor den flade Krone med de dekorative Frugtstande kan række sig ud over Fortovet. Ogsaa den italienske Poppel er et fortrinligt Bytræ. I en Villahave ødelægger den alt andet med sine øverligt gaaende Rødder, men hvor den plantes alene, er denne Egenskab til at skaffe sig Næring overalt netop af det gode, og de blanke Blade, der holder sig fri for Støv, i Forbindelse med den raske Vækst, gør Pyramidepoplen særlig egnet til Anvendelse

Klippede Elme paa Nordre Fasanvej.

ved Dækning af grimme Gavle, ligesom Træet i sig selv er saa male-
risk, at det burde plantes langt hyp-
pigere, end Tilfældet er.

Til Slut skal der kun lægges et
godt Ord ind for Beskæring af Træ-
erne. Den almindelige Mening er vist-
nok, at Beskæring altid er af det onde,
og det skal gerne indrømmes, at et Træ
i sin naturlige, sunde Form er saa
kønt og karakterfuldt, at man ikke
ved Beskæring kan frembringe noget,
der i og for sig er smukkere, men
netop i en By kan der ofte være
Forhold, der gør en Beskæring øn-
skelig eller nødvendig, og man kan
undertiden ved Beskæring frembrin-
ge Virkninger og Skønheder, som
ikke kan frembringes med Træer i
naturlig Vækst, ligesom man under-
tiden kan have Glæde af klippede
Træer paa en Plads, der er altfor
ringe for Træer i naturlig Form.
Paa Skodsborg Badehotels Terrasse
staar en Række Linde, hvis Opgave
det er at skygge over Bordene, uden
at de maa borttage Udsigten fra Ho-

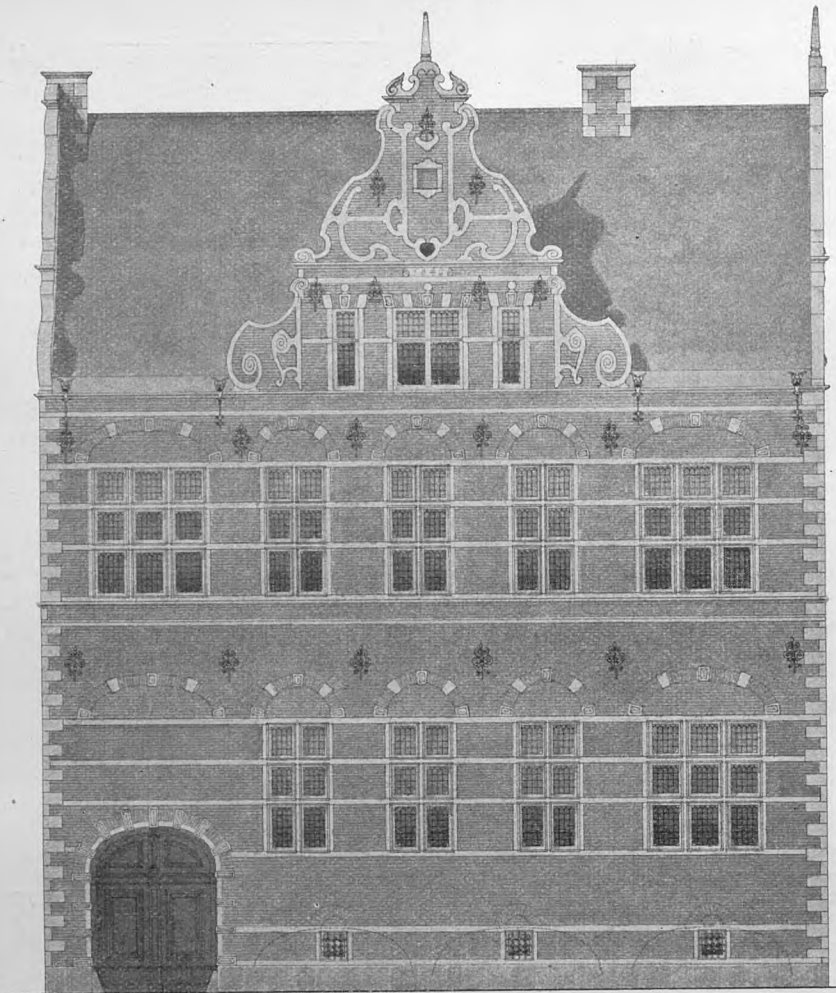
tlets Vinduer. Træerne bliver der-
for aarlig beskaarne. I Lars Mathi-
sens Beværtningshave ved Allégade
er en bred Gang overdækket af klip-
pede Trækroner, Raadhushaven er
omgivet af klippede Linde og paa
Architekt Klints smukke Projekt til
Beplantning af Hauserplads var teg-
net saadanne klippede Træer — ingen
af disse Steder kunde naturlige Træ-
er have gjort den samme Virkning.
Naar Træerne paa den Maade hol-
des i en bestemt Form ved aarlig
Beskæring, antager Grenene en ejen-
dommelig knudret, barok Form, der
om Vinteren ikke er uden Skønhed,
og om Sommeren har den klippe-
de Løvmasse noget af den samme
Skønhed som den velholdte Græs-
plæne.

Det sidste Billede viser en Række
Elmetræer paa Fasanvejen, hvor den
elektriske Sporvej har nødvendiggjort
en stærk Begrænsning af Kronerne
ud imod Kørebanen, uden at det for-
mentlig er gaaet synderlig ud over
Trærækkens gode Udseende.

E. ERSTAD-JØRGENSEN.

Efterslægtens Gaard, som den oprindelig har set ud.
(Rekonstruktion. J. C. Philipsen del.)

EFTERSLÆGTENS GAMLE GAARD

KJØBENHAVNERNE er nogle mærkelige Mennesker. De er stolte over deres By, ja, de elsker den endogsaa. Kun altfor sjældent gør de sig klart, hvormeget af Charmen ved Kjøbenhavn, der skyldes de gamle Bydeles Bygninger og Huse fra ældre Tider. Med en vis Ligegyldighed ser de den ene gamle, karakteristiske Bygning efter den anden forsvinde, uden at det—tilsyneladende i al Fald—gør noget altfor stærkt Indtryk paa dem. Mangel paa Interesse for deres By er dog ellers noget af det, Kjøbenhavnerne nødigst vil høre Bebrejdelser for, men de færreste tænker paa, at vi her i Kjøbenhavn stadig tager op af den Kapital af gammel Bygningskunst, vi har staaende i vore Gader og paa vore Pladser.

Sandt nok! Grunde og Bygninger skal forrente sig; der er for Ejerne af gamle Bygnin-

ger pekuniære Interesser knyttede til dem, som de maa tage Hensyn til. Og paa den Konto er Folk tilbøjelige til at se gennem Fingre med, at Værdier, som ogsaa de har en Andel i, forsvinder lige for deres Øjne.

Thi Sagen er jo den, at det kunstnerisk skønne og det historisk værdifulde ved vore gamle Bygninger er noget, vi alle er fælles om at kunne nyde og glæde os over. Derfor burde der ogsaa rejse sig en fælles Modvilje, hvergang et godt Stykke gammel Bygningskunst bliver os frataget. Men om nogen offentlig Mening i saadanne Tilfælde er der egentlig ikke Tale. Provinsbyerne staar paa dette Punkt over Kjøbenhavn.

Og netop nu, da Efterslægtens gamle Gaard igen er kommen paa Tale, er der virkelig Anledning for en offentlig Mening til at røre

paa sig. Bygningens stærkt truede Tilværelse opfordrer i højeste Grad dertil.

Hvem kender ikke denne gamle Gaard, og hvem kan ikke — selv i dens nuværende Fornedrelestilstand — se dens oprindelige Skønhed. Var der Mulighed for at Bygningen kunde blive bevaret — vilde en Istandsættelse af den til moderne Brug, med Bibeholdelse af det væsentligste af dets oprindelige Ydre, dog endnu uden Vanskelighed kunne gennemføres.

Det drejer sig her om et Bygningsværk, der er ærværdigt ved sin Alder, mindeværdigt ved sin Historie, og skønt i Kraft af sin Architektur.

Opført 1640 af den rige Handelsfyrste, Rentemesteren Henrik Müller, var senere Dreyers Klub og en af Oplysningstidens store Skolestiftelser til Huse her. Efterslægtens Gaard er nu, sammen med Hafnias Gaard paa Amager-torv de eneste monumentale Patricierhuse fra vor Renaissanceperiode, der endnu er levnet os i denne af Ildebrand hærgede By. Og mere end det. Den er overhovedet en af de faa af Tidens borgerlige Stenhuse, der er tilbage i Landet.

I sin Architektur er Efterslægtens Gaard nøje i Slægt med Slotte og offentlige Bygninger fra Christian IV's Tid. De røde Mursten og hvide Sandsten i Buestik og Ornamente (oprindelig ogsaa i Vinduernes Poster) giver Façaden den Farverigdom og det Humør, der hører den Tids Bygninger til. Der er virkelig Festivitas over den! Og hvor virker ikke Kvistgavlen oplivende. Her udfolder Datiden hele sin muntre, dekorative Smag. Tilsyneladende lunefuldt og viltret, men dog saa symmetrisk

behersket, løber de hvide Sandstensbaand sammen til et farverigt Mønster, hvor den Stemning, der er slaaet an i Façadens nedre Partier, er fortsat og løber ud, forstærket og fortættet. Det er interessant at sammenligne denne Gavl med de tilsvarende Gavle paa Hafnias Bygning fra 1616. Her er Former og Linier roligere og adstadigere; der er i Efterslægtsgaardens Gavl noget langt mere temperamentsfuldt og voldsomt, der varsler om, at Barokstilen er under Vejs i vor Architekturdekoration.

Efterslægtens Gaard har i en ellers monotom Forretningsgade sit eget arkitektoniske Ansigt. Den bryder en ensformig, moderne Husrække, ikke mindst, naar man kommer fra Nikolaj Taarn, hvorfra den helst skal ses. De to Bygninger klæder hinanden godt, og ingen ved, hvilken Værdi for Kvarterets Udseende den gamle Rentemestergaard kan faa ved en fremtidig Omordning af Nikolaj Plads.

Saalænge vi endnu savner en lovmæssig Beskyttelse af kunstnerisk og historisk værdifulde Bygninger, vil man altid overfor truede Bygningsværker spørge: Er det økonomisk set nu ogsaa nødvendigt at rive dem ned? Var det ikke muligt, at der under en eller anden Form kunde findes en rentabel Anvendelse for dem? I al Fald bør Ejeren af en værdifuld gammel Bygning altid nøje overveje dette; det kan vi andre med Rette forlange af ham.

I et Tilfælde som dette er det desuden berettiget at spørge: Bør ikke mulige Nedrivningsplaner stilles i Bero, indtil det har vist sig, hvorledes Ejendommens endelige Skæbne vil blive?

VILH. LORENZEN,
Sekretær i Foreningen til gamle
Bygningers Bevaring.

BEBYGGELSEN AF DET GAMLE BANEGAARDSTERRÆN

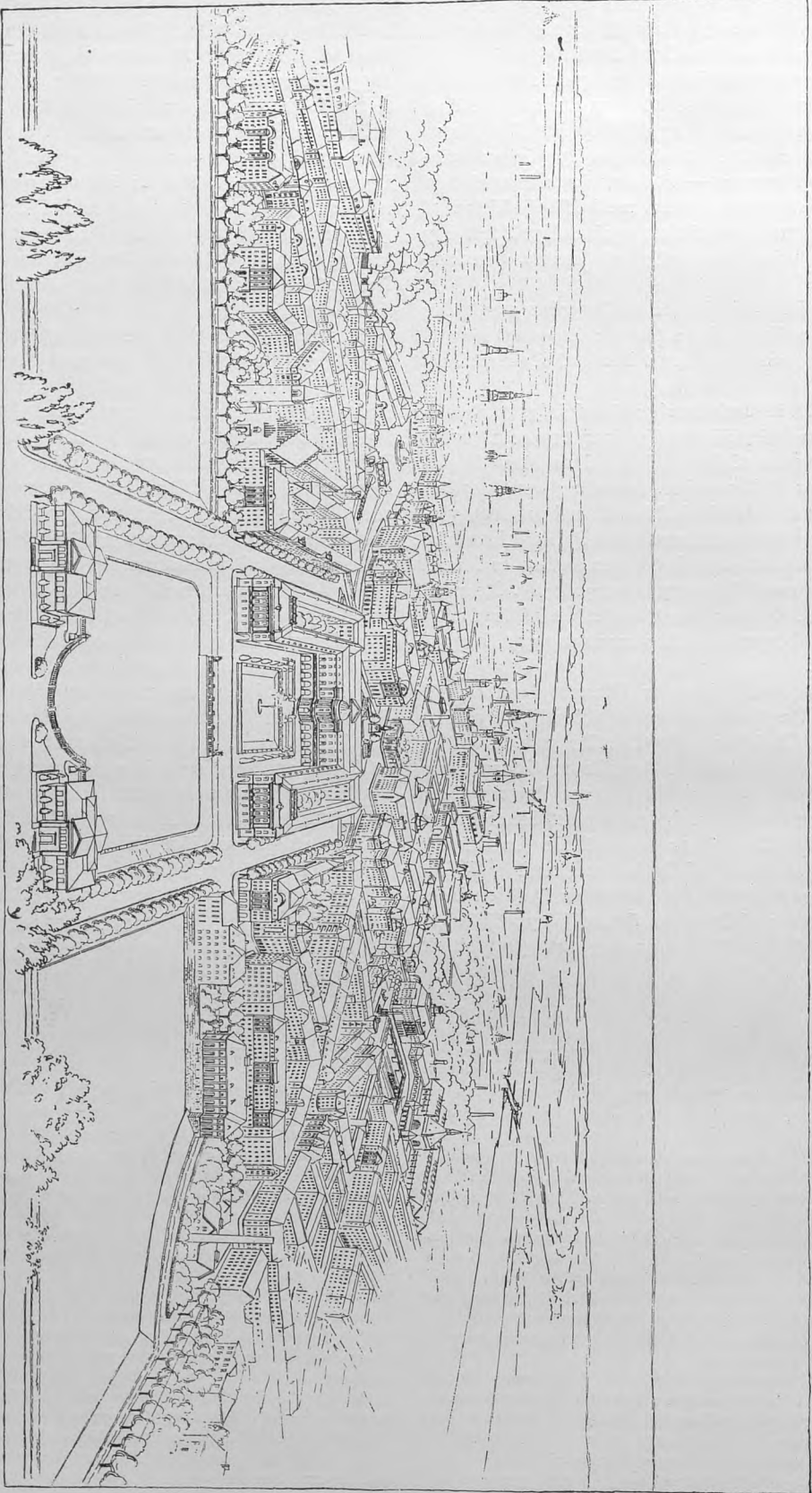
DENNE for Byens fremtidige Udseende saa vigtige Sag har været til Behandling i Borgernes Raad, hvor den som ventet blev henvist til et Udvalg.

Magistraten har som bekendt forelagt 2 eller rettere 4 Planer (1 og 3, 2 og 4), af hvilke Plan 3 og 4 kun adskiller sig fra Plan 1 og 2 ved, at Sporgravens Kurve er gjort noget fladere. Plan 4 er den, om hvilken Magistraten for sit Vedkommende har samlet sig, og som den indstiller til Borgerrepræsentationens Vedtagelse.

Vore Medlemmer kender af Referaterne i Dagspressen i Hovedtrækkene Forløbet af den Behandling, der fandt Sted den 9. September, men da det næppe udenfor en snævrere Kreds er tilstrækkelig klart, hvorom Sagen drejer sig, har vi ment — efter det stenografiske Referat — at burde gengive Ar-

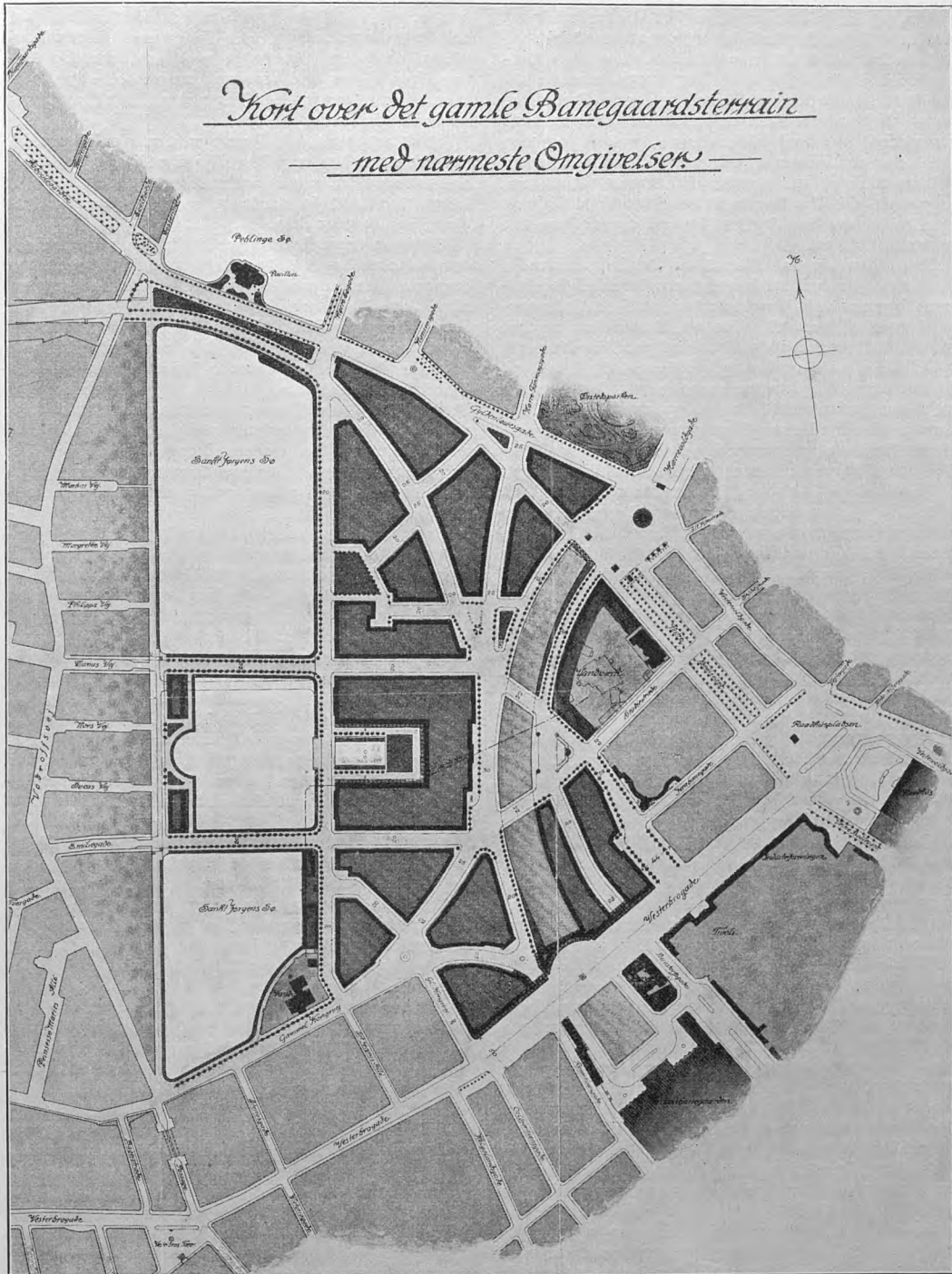
chitekt Fussings og Redaktør Ove Rodes Udtalelser, idet disse i samlet Sum giver et godt og gavnligt Overblik over denne Sags hele mærkelige Forløb.

Architekt Fusing: . . . Plan 3 er udarbejdet af Stadsingeniøren i Samarbejde med Stadsarchitekten paa Grundlag af den Plan, som ved den store Konkurrence i sin Tid blev belønnet med første Præmie, og som indeholdt saa meget godt baade i Henseende til Færdselslinjer og til Enkeltheder, at den stod langt over de andre; den var saa at sige udenfor Diskussion. Plan 3 har bibeholdt den præmierede Plans gode Sider. Naar man ser paa den, faar man et Indtryk af Friskhed og Storsyn og af, at der er lagt Vægt paa at udnytte de Muligheder, der er til Stede for at skabe et smukt Kvarter. Det Areal, her er Tale om, har en overordentlig gunstig Beliggen-

Det gamle Banegaardsterræn efter Plan 3 — eller rettere efter den oprindelige Plan 1 — set i Fugleperspektiv.
Naar man sammenholder dette Billede med Planen paa modsatte Side, vil man let kunne orientere sig.

Plan 3.

Den af Stadsarchitekten og Stadsingeniøren i Forening paa Grundlag af Præmieprojektet udarbejdede Plan, der af alle Kyndige anses for at være den bedste, men som Magistraten ikke har ment at kunne anbefale.

hed. Mod Syd støder det op til Vesterbrogade, den stærkt befærdede Hovedaare, som fører forbi Bane-
gaarden, og til Raadhuset og Raadhuspladsen. Mod
Nord støder det op til Nørrebrolevard og Ørsted-
parken, og hele dets vestlige Side ligger ud imod
Sct. Jørgens Sø. Det er i det hele taget en Beliggen-
hed saa fortræffelig, at man maa lede længe og viden-
om for at finde Magen dertil, og dette, at man har
Raadighed over det hele Areal, byder Mulighed for
her at skabe noget stort og smukt, en Chance, som
ingen Sinde mere vil falde i denne Bys Lod, og som
det derfor gælder om at udnytte fuldt og helt, baade
i økonomisk og kunstnerisk Henseende. Man maa
anspænde alle Kræfter for at naa dette Maal til Gavn
og Ære for det Samfund, vi lever i, og for dem, der
kommer efter os.

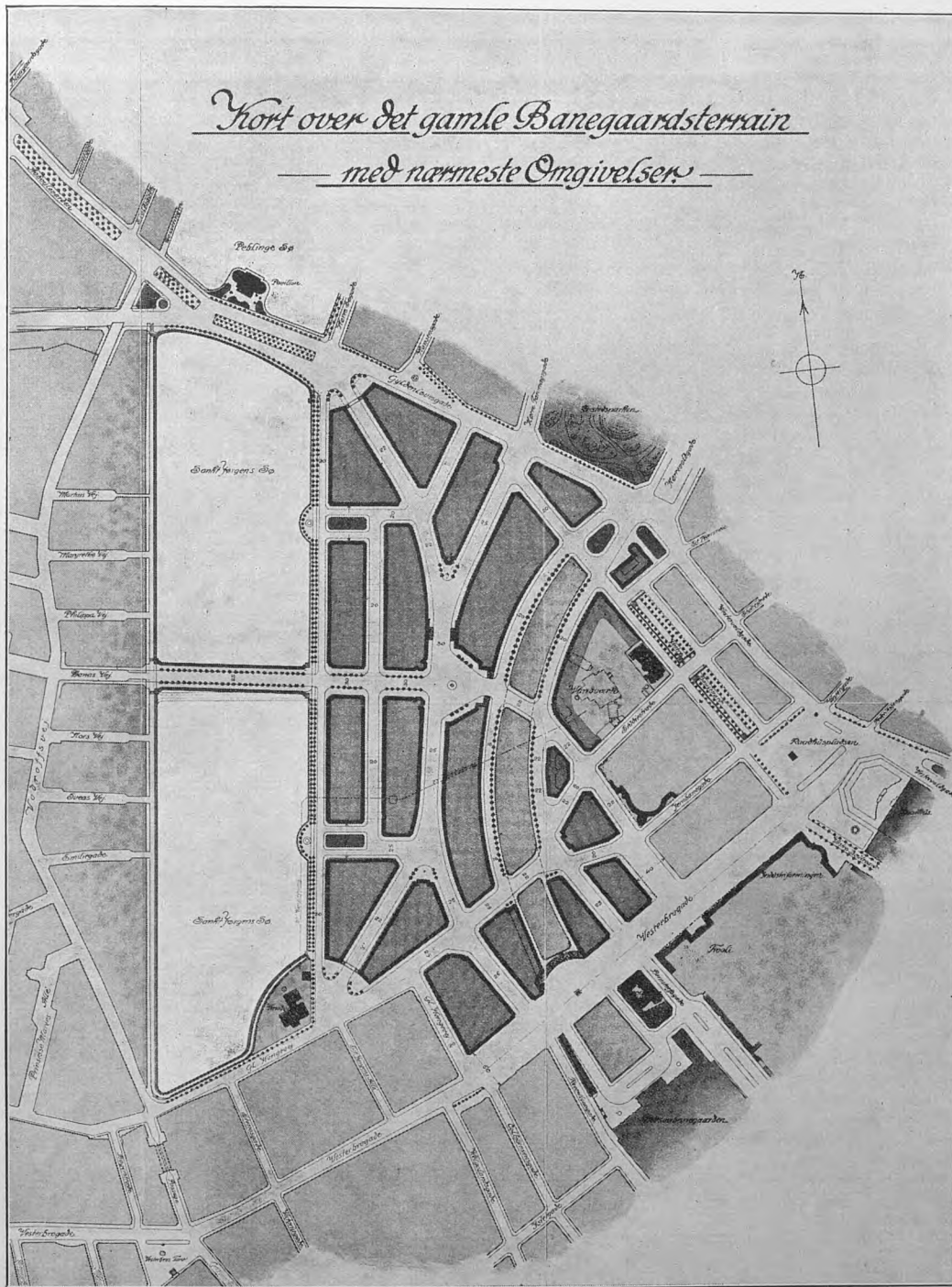
Naar man ser paa Plan 3, er det iøjnefaldende,
saa frisk og fantasifuld den er gjort. Forbindelseslin-
jerne ligger naturligt og godt. Det, at Nørrefarimag-
gade, som sikkert vil blive en Hovedaare, er ført
langs med Sporgraven, skaber Mulighed for et smukt
Bybillede af en storstilet og ejendommelig Skonhed,
saaledes som Magistraten meget rigtigt har bemær-
ket i sin Skrivelse til Borgerrepræsentationen. At
der paa sine Steder ved Sporgraven er bevaret græs-
klædte Skraaninger, vidner om, at Forfatterne af Plan-
nen har Øje for med smaa Midler at skabe Indtryk
af Friskhed og Skonhed. Der kommer Lys og Luft
ned til de kørende Tog, og den Larm, som de
ellers vilde foraarsage ved at køre mellem høje
Mure, vil i nogen Maade mindskes. Bebyggelsen
langs Sct. Jørgens Sø kan blive særdeles smuk.
Der er Mulighed for, at offentlige eller halvtöffent-
lige Institutioner, Foreninger og lign. kan finde
Plads til eget Hus, noget, der ellers er saa at sige
ugørligt her i Byen, naar Bygningen da skal ligge
nogenlunde centralt, og man ikke i dyre Domme
vil købe Ejendomme og rive dem ned. Den store
Karré udenom et Filterbassin kan sikkert meget vel
bebygges, uden at der behøves at stilles uoverkom-
melige Krav. Det forekom ham at være paa Tide, at
der fra Kommunens Side blev stillet — og ogsaa
haandhævet — ret betydelige Krav overfor Bebyg-
gelsens Art og Karakter i dens Helhed. Man har
altfor længe maattet finde sig i adskillige Vedersty-
geligheder i saa Henseende, Kommunens Ledelse
maa have Haand i Hanke med, at saadant ikke sker
mere; enten det nu skyldes Mangel paa Storsyn i
sin Tid, udelige Arkitekter eller Ministerdispensa-
tioner eller alle disse Ting i Forening, saa maa der
en Ende derpaa. Han behøvede blot at pege paa
den Genbo, Raadhuset har ligeoverfor sin Hoved-
dør, og paa Bebyggelsen langs med Søerne, for at
man omtrent kunde forstaa, hvad det var han mente.

Mod de paa Plan 3 langs med Vesterbrogade
projekterede Buegange var Borgermesteren draget
stærkt til Felts baade fra et økonomisk og endogsaa
fra et sanitært og hygiejnisk Standpunkt. De to sidste
Synspunkter vilde han lade ligge, de forekom
ham ikke at have megen Værdi. Han kunde ikke
give Borgermesteren Ret i, at Buegangene ikke kan
gennemføres paa en for Kommunen økonomisk for-
delagtig Maade. Det kommer ganske og aldeles an
paa, hvordan det bliver gjort. Bliver det gjort paa
rette Maade, kan det ogsaa gennemføres, og selv om
man ogsaa skulde bringe et Offer i saa Henseende,
kan det ikke blive saa forfærdelig stort, thi efter hvad
han kunde maale sig til, drejer det sig kun om et
Areal paa henimod 450 Kv. Alen, et Areal, som i For-
hold til det hele er særdeles ringe. Og selv om der
maatte ofres noget paa dette Punkt, kunde man sik-
kert indvinde det paa andre Punkter. Stadsingeniøren
har udtalt sig mod at overbygge de to Gadeindløb

i Vesterbrogade, men han var vistnok noget for
ængstelig paa dette Punkt. Ogsaa her kommer det
an paa, hvordan det bliver gjort. Taleren kunde godt
tænke sig, at Spørgsmaalet om Buegangene, om Byg-
værket bag ved Frihedsstøtten, som det kaldes, i det
hele taget om Bebyggelsen langs med Vesterbro-
gades Nordside blev taget op til selvstændig Be-
handling, enten ved en Konkurrence eller ved, at
man henvendte sig til en kompetent Mand, en frem-
ragende Architekt.

Stort set rummede Plan 3 saa mange fortræffe-
lige Sider, at han var tilbøjelig til at holde paa den;
at komme uden om den var sikkert ugørligt, og helt
lægge den til Side, saaledes som Magistraten har
gjort, kunde man ikke.

Om Plan 4 siger Stadsingeniøren, at den er udarbej-
det paa Grundlag af det præmierede Projekt og under
Hensyn til Anker mod dette, som til Dels blev fremsat
allerede ved Bedømmelsen og fra indflydelsesrig Side
. . . . . Naar saavel Stadsingeniøren som Magistraten
fremhævede, at Plan 4 ogsaa er udarbejdet paa
Grundlag af den præmierede Plan, forekom denne
Udtalelse ham ikke ret befojet. Der er himmelhvid
Forskel paa de to Planer. Plan 3 lægger udtalt Vægt
paa, at Radialgaderne føres saa direkte som muligt
ind til Centrum. Den undgaar Ringgader, saa vidt det
er gørligt, og den udlægger Arealer til Bebyggelse
med større, til Dels offentlige, Bygninger, hvilket ogsaa
var forudsat i sin Tid ved Programmet for Kon-
kurrencen. Plan 4 derimod fører Radialgaderne saa-
ledes ind, at de nærmest kun tangerer Centrum, eller
ogsaa gør den fuldstændig Vold paa deres naturlige
Leje, saaledes ved Gyldenlovesgades Forbindelse
med Raadhuspladsen gennem Vestervoldgade og
navnlig Vestre Boulevard, som den saa at sige spær-
rer helt af. Der er paa Plan 4 indlagt en død og ked-
sommelig Del af en Ringgade. Endelig er Arealet
stykket ud til Bebyggelse af den allerordinæreste Art.
I Sammenligning med Plan 3 gør Plan 4 Indtryk af
en plukket Fugl; enhver Fjer er væk, enhver Gnist
af Friskhed er borte. Bebyggelsen føres tæt op til
Sporgraven, og man har omhyggelig undgaaet enhver
Mulighed for at skabe storstillede Bybilleder af
den Art, som Magistraten finder saa tiltalende ved
Plan 3. Nørrefarimagsgade har faaet Huse paa begge
Sider hele Vejen og to Stykker Buegange med
— det er maaske for at vise, at det kan man dog
ogsaa lave. Bebyggelsen langs Sct. Jørgens Sø er
tør, kedsommelig og aandløs, og det, at man i Ste-
det for de græsklædte Skraaninger langs med Søen
vil opføre Mure lige ned i Vandet med en Udbyg-
ning ved hver af Søens Afdelinger, vidner dels om
Symmetrisyge og dels om, hvorledes der maa klem-
mes og pines for at faa det ind, som man vil have
ind. At føre Gl. Kongevej ind og dele den i Fortsæt-
telse baade med Studiestræde og Jernbanegade-
Vestergade var der ikke vundet meget ved, idet de
to sidstnævnte Gader er saa stærkt belembrede med
Færdsel, at de ikke kan tage stort mere. Det maatte
indrømmes, at nogle flere Gader gaar i Retningen
Nord-Syd, og at større Stykker Nordfaçader er und-
gaaet. Det er sikkert rigtigt nok, at Plan 4 har 1250 Kv.
Meter mere salgbart Areal end Plan 3, og det kan
til sin Tid indbringe et Beløb af 125,000 Kr., men det
var i denne Forbindelse et ganske lille Beløb og
spillede i hans Øjne aldeles ingen Rolle. Det er ikke
det, det kommer an paa; hvad det gælder om, er
virkelig at udnytte de Muligheder, der er til Stede,
og det gør Plan 4 ikke. Den er aandløs og skema-
matisk, den er, for at bruge Borgermesterens Ord fra
forleden, karrig overfor dem, der ønsker, at Byens
Vækst skal foregaa efter større Linjer og med større
Skonhed, end man hidtil har været vant til. Der er

Den af Magistraten anbefalede Plan 4.

i denne Plan saa at sige ikke en Plet, hvor en offentlig Institution kan finde Plads til eget Hus uden at bygge i Gadelinjen, og det vil efter den ny Bygge- lov være saa at sige udelukket, hvis man ikke beder pænt for sig. Der er afsat en lille Bygning henne ved Jarmers Taarn, men han kunde aldeles ikke tænke sig, at man nogen Sinde vil give Tilladelse til at bygge paa denne Plads, Ilge saa lidt som finde paa

at spærre Vestre Boulevard med en Indhegnings- mur, som det er tænkt ved Studenterforeningen og Dagmarteatret. Det havde undret ham, at man aldeles ikke har taget Spørgsmaalet om ny Sporvejs- linjer og deres Forbindelse med andre Linjer ind under Overvejelserne; det var ham ufatteligt, at man har kunnet undgaa dette, og han kunde ikke tænke sig, hvorledes man kunde tale om Færdselslinjer og

Trafikforhold, naar man ikke har haft dette væsentlige Led i den daglige Trafik med i sine Overvejelser.

Det var naturligvis vanskeligt at skifte Sol og Vind lige mellem to Planer som dem, her foreligger. Dette fremgik for øvrigt ganske tydeligt af Stadsingeniørens Skrivelse. Stadsingeniørens Hjerte er saa aabenbart ved Plan 3, og han slutter med at forvente, hvad Taleren for Resten ogsaa forventede, at den blev vedtaget. Men retsindigt og redeligt undlader Stadsingeniøren ikke at fremhæve de gode Sider, som han finder ved Plan 4, den, Magistraten nu foreslaar vedtaget. Selvfølgelig turde Taleren ikke sige, at Plan 3 er saa fuldkommen, at den bør følges i et og alt, men han kunde lige saa lidt være med til at vedtage Plan 4. Sagen var efter hans Mening ikke moden.

Redaktør Ove Rode fremhævede, at til Grund for Planerne 1 og 3 ligger det i den store Konkurrence, som afsluttedes ved Bedømmelsen af 12. Januar 1911, præmierede Projekt. Om det præmierede Projekt udtaler Bedømmelseskomiteen følgende: »Projektet er fortrinlig udført i alle Enkeltheder; det er vel gennemarbejdet, og Forfatteren har i sin Beskrivelse godtgjort, at han har gennemtænkt Op-gaven i sin Helhed. Bebyggelsen er praktisk, god og økonomisk gennemførlig.« Der skildres videre de udmærkede smukke Gadebilleder ved Vesterbros Passage, og der fortsættes: »Endelig er Opstillingen af Frihedsstøtten midt i Vesterbros Passage med et bagved liggende Bygværk og gennemløbende Buegang med dens Omgivelser baade mod Hovedbane-gaarden, den ombyggede Panoptikonbygning og mod den forsønkede Bane mod Nord udmærket smukt og værdigt klaret«. Der fremsættes nogle enkelte Indvendinger fra enkelte af Komiteens Medlemmer, hvorefter Komiteen som Helhed fortsætter: »Projektet er dog i sin Helhed et udmærket Grundlag at arbejde videre paa, idet der ikke alene er tænkt paa Færdselslinjerne til den indre By, Frederiksberg, Nørrebro, Østerbro, Amager, men ogsaa i udstrakt Grad til de ydre Distrikter og det bagved liggende Opland. Dette grundigt gennemtænkte og gennemarbejdede Forslag staar betydeligt over noget af de andre Projekter.« Den Bedømmelseskomité, som udtaler sig saaledes om det præmierede Projekt, bestod af Medlemmer af Magistraten og af Borgerrepræsentationen, tilkaldte Arkitekter og forskellige af Kommunens Embedsmænd. De mod Projektet fremsatte Indvendinger var to: »Enkelte af Komiteens Medlemmer forholder sig dog tvivlende overfor Muligheden af at gennemføre Vesterbrogades Profilering og det rektangulære Arrangement om Frihedsstøtten, som vist paa Planen. Ligeledes har der i Komiteen været delte Meninger om Ønskeligheden af at lade Gl. Kongevej udmunde i Vesterbrogade.« Disse to Indvendinger er de eneste, som fremsættes fra Komiteens Side. Iøvrigt siger Komiteen udtrykkelig, at Bebyggelsen er praktisk, god og økonomisk gennemførlig, og der er ikke paa dette Punkt af noget Medlem i Komiteen taget mindst Afstand.

Naar der skulde arbejdes videre paa denne Sag paa Grundlag af denne Bedømmelse, vilde formentlig det rimeligste have været at lægge det præmierede Projekt til Grund og anmode om at faa udarbejdet et Projekt, i hvilket der var vist en anden Løsning paa de Punkter, mod hvilke der var gjort Indvending — med Hensyn til Færdselen er det kun angaaende Ønskeligheden af at lade Gl. Kongevej udmunde i Vesterbrogade, der er fremsat Indvendinger —, og at man, hvis der imidlertid under Magistratens Behandling af Sagen yderligere var opstaaet Tvivl med Hensyn til andre Spørgsmaal, f. Eks. med Hensyn til Fortsættelsen af Gl. Konge-

vej, dens Udmunding i Studiestræde eller Jernbane-gade, eller med Hensyn til enkelte andre Spørgsmaal, havde angivet ogsaa saadanne Tvivlsmaal, og derefter opfordret 4de Afdeling, Stadsarchitekten og Stadsingeniøren til sammen med de 3 Mænd, som har vundet Præmien, at fremstille et Projekt paa Grundlag af det præmierede Projekt og med Hensyn-tagen til de allerede fremsatte Indvendinger og de yderligere tilkomne Tvivl. Men saaledes er man ikke gaaet til Værks. Naar han saa paa denne Sags Behandling, kunde han ikke komme bort fra, at der et eller andet Sted i Magistraten fra første Færd har været en underlig Uvilje imod det præmierede Projekt. Det har vist sig allerede tidligere ved den Behandling, Projektet fik med Hensyn til Spørgsmaalet om Opstillingen af Frihedsstøtten og de Forhold, der den Gang var Tale om, og det viste sig formentlig endnu tydeligere nu. Formentlig fandtes der ogsaa i de Udtalelser, som er fremsatte af Magistraten, i dens stærke Fremdragen af, at det er det præmierede Projekt, som ligger til Grund ogsaa for Plan 2 og Plan 4, ligesom en Fornemmelse af, at man har handlet en lille Smule ilde med det præmierede Projekt. Naturligvis er det formelt rigtigt, at dette ligger til Grund for Plan 2 og 4, idet de, som har arbejdet paa disse Planer, har haft det præmierede Projekt at se paa, men en meget væsentlig Del af, hvad der er særegent for det præmierede Projekt, er helt og holdent fjernet fra Plan 2 og 4.

Taleren kunde i Behandlingen af det præmierede Projekt gennem Bearbejdelsen i Plan 2 og 4 ikke andet end se en vis Tilbøjelighed til overalt, hvor det er muligt, at komme bort fra det præmierede Projekt endogsaa paa Punkter, hvor det slet ikke var nødvendigt, f. Eks. paa et Punkt som Spørgsmaalet om, hvorledes Forholdene ved Frihedsstøtten skulde ordnes. Overfor Løsningen af dette rent arkitektoniske Spørgsmaal har ingen i Bedømmelseskomiteen haft andet end meget rosende og i højeste Grad anerkendende Ord, men ogsaa her fjernes det samlede Bygværk, og der stilles i Stedet for Forslag om en aaben Kolonnade, hvis Virkning er af en Karakter helt modsat den, som ligger til Grund for det samlede Bygværk. Den af Fussing fremsatte Tanke: at udskyde denne specielle Sag og gøre den til Genstand for en særlig Behandling, kunde han ganske tiltræde; i det fra Magistraten foreliggende var heller ikke antydning af, end at den Sag kan løses uafhængig af Spørgsmaalet om Vejforbindelserne. Han vilde dog gerne til Fussings Udtalelser føje, at det syntes ham at være en rimelig Konsekvens af den stedfundne Præmiering, at Kommunalbestyrelsen, saafremt den fastholder sin Tanke om et samlet Bygværk paa denne Plads over Vesterbrogade mod Nord, overdrager Opførelsen af dette Bygværk til de Arkitekter, der vandt Præmien, og som her kan fremstillet en Tegning, der for visse Dele af Bygningens Vedkommende er udmærket og for andre Deles Vedkommende er — det mente han at turde sige — en ligefrem genial Løsning af et uhyre vanskeligt Spørgsmaal; han tænkte her paa Bygningens Bagside, der ses ned imod Banen fra Nord. Mod Ordningen heraf er der af Stadsingeniøren kun gjort Indvendinger vedrørende Færdselsvanskeligheder, fremkaldte ved de Kolonnader, som tænkes førte over de to Gader langs Bygværket. Hertil vilde han gerne bemærke, at de af Magistraten tidligere fremsatte Udtalelser om Færdselsforholdene paa Vesterbros Passage ikke har bekræftet sig, saaledes at en Udtalelse i denne Henseende ikke kunde være afgørende for hans Standpunkt i den foreliggende Sag. Han skulde minde om, hvorledes Magistraten med Lidenskab har paastaet, at det var ganske umuligt

at genopføre Frihedsstøtten midt paa Vesterbrogade, og den Fremstilling, den har givet af, i hvilken Grad der mod Syd vilde opstaa Færdselsvanskeligheder, idet Gaden paa ingen Maade vilde kunne tage den Færdsel, der her vilde blive. Nu er Frihedsstøtten rejst, og det viser sig, at Frihedsstøttens Opstilling paa det nuværende Tidspunkt, hvor Færdselsforholdene selvfølgelig er særdeles vanskelige, fordi en Del af Gaden ligger under Ombygning, efter hvad enhver kan se, ikke i fjerneste Maade vil hindre Færdselen mod Syd, men at Fortovets Bredde er fuldtud tilstrækkelig, og at de fremsatte Indvendinger ikke har holdt Stik. Han kunde derfor for sit Vedkommende ikke tillægge Indvendinger vedrørende Overbygningens Indflydelse paa Færdselsforholdene en saadan Vægt, som han ellers gerne vilde have tillagt Bemærkninger fra saa sagkyndig en Side, som Magistraten paa dette Omraade maatte siges at være.

Han var af samme Opfattelse som Fussing, at et saadant Bebyggelsesforetagende ingen Sinde oftere vil komme igen i Hovedstadens Liv, at aldrig mere vil det blive Kommunalbestyrelsens Opgave at tage Beslutning angaaende Planer af en for den indre By saa vidtrækkende Karakter, og at det følgelig maa paahvile alle Forsamlingens Medlemmer, før den endelige Afgørelse træffes, med den største Omhu at undersøge de fremkomne Forslag. Forhaabentlig vilde denne Afgørelse blive baaren af et Storsyn paa den foreliggende Opgave, saaledes at Efterkommerne ikke skal klage over, at den nuværende Borgerrepræsentation har kastet umistelige Værdier bort. Den Udvalgsbehandling, som nu skulde foregaa, maatte, tænkte han sig, foregaa, som ogsaa Fussing havde udtalt, saaledes, at man ikke paa nogen Maade vil erklære den ene eller den anden af disse Planer for den, der absolut og ufravigeligt skal følges, men formentlig gjorde man rettest i at tage Plan 3, saaledes som den er udgaaet af den store Konkurrence, som det naturlige Grundlag, tage Hensyn til de Indvendinger, der er fremkomne allerede fra Bedømmelseskomiteen, og til de senere fremsatte Indvendinger, og se, hvorledes Plan 3 har imodegaaet disse Indvendinger, eller henstille til Magistraten at gøre, hvad den efter hans Mening ogsaa kunde have gjort tidligere: opfordre Forfatterne til det præmierede Projekt til at give et Ud-kast, i hvilket der er taget Hensyn til de mod Projektet fremsatte Indvendinger. — — —

Magistratsforslaget anbefalede foruden af Borgermesteren for 2den Afdeling af Snedkermester Chr. Christiansen og Ingeniør Rump, hvilken sidste dog ikke lagde Skjul paa, at Plan 3 i kunstnerisk Henseende stod højere end Plan 4, og i Debatten deltog endvidere Postkontrolør Magius, der meget virksomt konstaterede, at saavel Borgermesteren for 2den Afdeling som Ordføreren for den socialdemokratiske Gruppe, nu da de staar med Ansvar, først og fremmest tager de økonomiske Hensyn, og lader de øvrige Hensyn, som de ellers har fremhævet saa stærkt overfor, hvad der skete i tidligere Tid, ligge eller i alt Fald skyde dem tilbage i 2den Plan.

* * *

Derpaa gik Sagen i Udvalg. Alle de, der ønsker, at vor By maa udvikle sig i Skønhed jævnsides med, at den voxer i Storhed, sætter nu deres Lid til, at der kommer det bedst mulige ud af dette Udvalgs Arbejde. Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse har tidligere fremhævet denne Sags uomtvistelige Betydning for Byens Udseende, og vi skal derfor denne Gang indskrænke os til at citere følgende Af-

snit af Architect Ulrik Plesners aabne Brev til Kjøbenhavns Borgerrepræsentanter i »Politiken« for den 9. Septbr.:

»For alle, der i sin Tid — da de indkomne Konkurrenceforslag til en Regulering af Frihedsstøttens Omgivelser var udstillede — valfartede til Raadhushallen, maa det være en stor Skuffelse at se det Magistratsforslag, der i Aften er lagt paa Borgerrepræsentationens Bord som et yderst spinkelt Resultat af mange og lange Overvejelser. Jeg har som Medlem af den Komité, der i sin Tid bedømte ovennævnte Konkurrenceforslag, sat mig ind i Forholdene vedrørende denne Sag og vil nu gerne udtale, at naar Magistraten i Aften til Kommunalbestyrelsens Valg forelægger 2 Forslag, et, der i alt væsentligt støtter sig til det præmierede Projekt, og som er udarbejdet af Stadsarchitekten og Stadsingeniøren i Forening, og et udarbejdet af den sidstnævnte Embedsmand med Hjælp af en udenfor Magistratskontorerne tilkaldt Architect, skønt Magistraten har haft det enestaaende Held at have samtlige de tre præmierede Herrer i sin Tjeneste — vil jeg meget kraftigt anbefale at vælge det af Stadsingeniøren og Stadsarchitekten udarbejdede Forslag.

Det Projekt, der nu ligger paa Borgerrepræsentationens Bord med Magistratens Anbefaling, er milevidt fra Tanken og Aanden i dette. Hvor er det blevet af, alt det, der glædede os alle — den ensartede Bebyggelse ud mod Vesterbrogade, de smukke Partier ved Sct. Jørgens-Sø, de velordnede Partier omkring det forsønkede Banelegeme og først og sidst den smukke og hensigtsmæssige Anordning af Gadeplanen og Færdselsvejene? — Hvor kunde der ikke i dygtige Mænds Hænder skabes noget monumentalt paa dette Grundlag. — Alt er raseret — Buegangen, de overbyggede Gader, Partierne ved Søen, Gadeplanen — tilbage er blevet en Plan, der ikke giver Gammelholm og Frederiksborggadekvarteret synderlig meget efter i Retning af Opfindsomhed og Monumentalitet.

Et Gode er opnaaet, nemlig at Frihedsstøtten kom til at staa der, hvor den nu staar — giv os Resten med, medens den gunstige Lejlighed er til Stede — den Lejlighed, der ikke mere vil frembyde sig.

Den Plan, der støtter sig til det præmierede Projekt, og som man skulde synes ogsaa nu kunde samle Stemmerne for sig, rummer saa mange Muligheder for smukke Gadebilleder og gode Færdselsveje; den Plan, Magistraten anbefaler, kan derimod kun betegnes som et tørt og skematisk Gadeanlæg, der i ingen Henseende kan tilfredsstille de Fordringer, man ellers nu overalt i den civiliserede Verden stræber efter at fyldestgøre paa værdigste Maade. Gennem dette Forslag vil Magistraten paatvinge os et Byparti, der ikke vil hæve sig op over Jævnmaalet af Byarchitektur. Vi vil faa et Kvarter, der vil give Indtrykket af, at vi endnu ikke er kommen ud over det Middelmaadighedens Præg, der kendetegner 70-80ernes Byplanlæggelse — og Forholdet er dog dette, at der i den sidste Menneskealder er sket en Strømkæntning i Opfattelsen af, hvorledes vi bør bygge — ikke mindst i Landets Hovedstad.

Jeg udtaler derfor det Haab — og jeg véd, at mange deler denne Forhaabning med mig, at Borgernes Repræsentanter vil være sig deres Ansvar bevidst, og at de vil vide at hindre Gennemførelsen af en Plan, som for en ussel Vinding af nogle lumpne Tusinder, hvorom der endog kan disputeres, og som i al Fald ligger langt ude i Fremtiden, vil give os Gammelholm om igen paa Vesterbro.«

Til disse Ord kan Foreningen ganske slutte sig.

GRAVMINDER

MED Tilfredshed kan Foreningen tænke tilbage paa sin Agitation i denne Sag. Den er virkelig bleven en »Sag«, der ikke alene har været meget omtalt, men som ogsaa har vakt Interesse og Eftertanke i vide Kredse.

Over 100,000 Mennesker har besøgt det lille Kirkegaardsanlæg ude paa Havebrugsudstillingen, som Kjøbenhavns Begravelsesvæsen og vor Forening i Fællesskab har forestaaet, og overalt — og ikke mindst ude i Landet — er vort Billedværk »Gravminder fra Kjøbenhavns og Frederiksbergs Kirkegaarde« bleven modtaget med Paaskønnelse. Fra mange Sider har vi hørt dette: »Endelig har vi da faaet noget at se og rette os efter«.

Maatte nu blot ikke alene den Kunstinteresserede, men ogsaa det store Publikum faa Øjet op for Gravmindernes interessante — men herhjemme hidtil saa upaaagtede Kunst.

Flere af vore Medlemmer vil have beundret det smukke og udmærket udførte Smedejærns-Gravminde, som var opstillet paa det lille Kirkegaardsanlæg ude paa Havebrugsudstillingen. Vi fremhæver det her, idet vi har

haft den Glæde, at Hr. Smedemester CARL SEIFERT, hos hvem det er udført, har skænket det til Foreningen for at vise denne sin Paaskønnelse. Det er tegnet af Architect N. ROSENKJÆR og forarbejdet som Svendestykke af THORKILD CHRISTENSEN, der for dette sit Arbejde har erholdt Haandværkerforeningens Sølvmedaille.

Udsendelsen af Gravmindebogen har tilført Foreningen det ikke ubetydelige Antal af over 300 nye Medlemmer. Mange af disse er indmeldt af Foreningens ældre Medlemmer, der har gjort Brug af det med Gravmindebogen fremsendte, dertil bestemte Indmeldeskort, og fra nogle Medlemmer har vi endda haft den Glæde at modtage hele Lister med indtil 10 nye Medlemmer. Vi bringer disse Venner af vor Virksomhed vor bedste Tak. Vi er imidlertid endnu i Besiddelse af et lille Restoplæg af Gravmindebogen, som vi sendér gratis til nye Medlemmer, der betaler Kontingent — 4 Kr. — for 1912. Mon der ikke hist og her hos Medlemmer skulde ligge et ubenyttet Indmeldeskort?

LITTERATUR

DANSK ARCHITEKTUR GENNEM 20 AAR. 1892—1912. Samlet og udgivet af »Architekten«s Redaktion ved K. Varming. Med indledende Text af Vilh. Lorenzen. (Erslev & Hasselbalch.)

NORDISKE VILLAER OG HJEM i BILLEDER OG TEXT. Afbildninger af nordiske Architekters og andre Kunstneres Arbejder, Exteriorer, Interiører, Grundrids og Planer. Under Redaktion af Georg Brøchner. (E. Jespersens Forlag.)

Hvor ofte har man ikke gennembladet udenlandske Værker om ældre og moderne Bygningskunst og med et Suk følt Savnet af tilsvarende Værker herhjemme.

Her forelægges den danske Læseverden paa én Gang hele to statelige og smukt illustrerede Værker om dansk Bygningskunst, Værker, der sikkert vil blive modtaget med Glæde og Paaskønnelse af dem, der — ogsaa udenfor Fagkredse — interesserer sig for god Bygningskunst.

Det kan naturligvis ikke nægtes, at Værker som de foreliggende til en vis Grad kun kan give et begrænset Billede af dansk Architektur, men i det store og Hele maa det siges, at de tjener saavel Forfattere som Forlag til Ære.

»Dansk Architektur« holder sig i Henseende til Billedstoffet til de sidste 20 Aar, men i den indledende Tekst giver Magister Vilh. Lorenzen til Gen-

gæld en klar og kyndig Vurdering af de Hovedstrømninger, som fra 1800-Aarets Begyndelse har ført dansk Bygningskunst over Empiretiden og over 80ernes Stukperiode til sit nuværende Udviklingstrin.

»Nordiske Villaer og Hjem« giver i en livlig Fremstilling Enkelt-Husets Udvikling fra den jævne billige Husmandsbolig til den kostbare Pragtvilla. Herivende Boliginteriørs og bedaarende Udendørsbilleder er strøet i broget — i bogstaveligste Forstand næsten for broget — Flok.

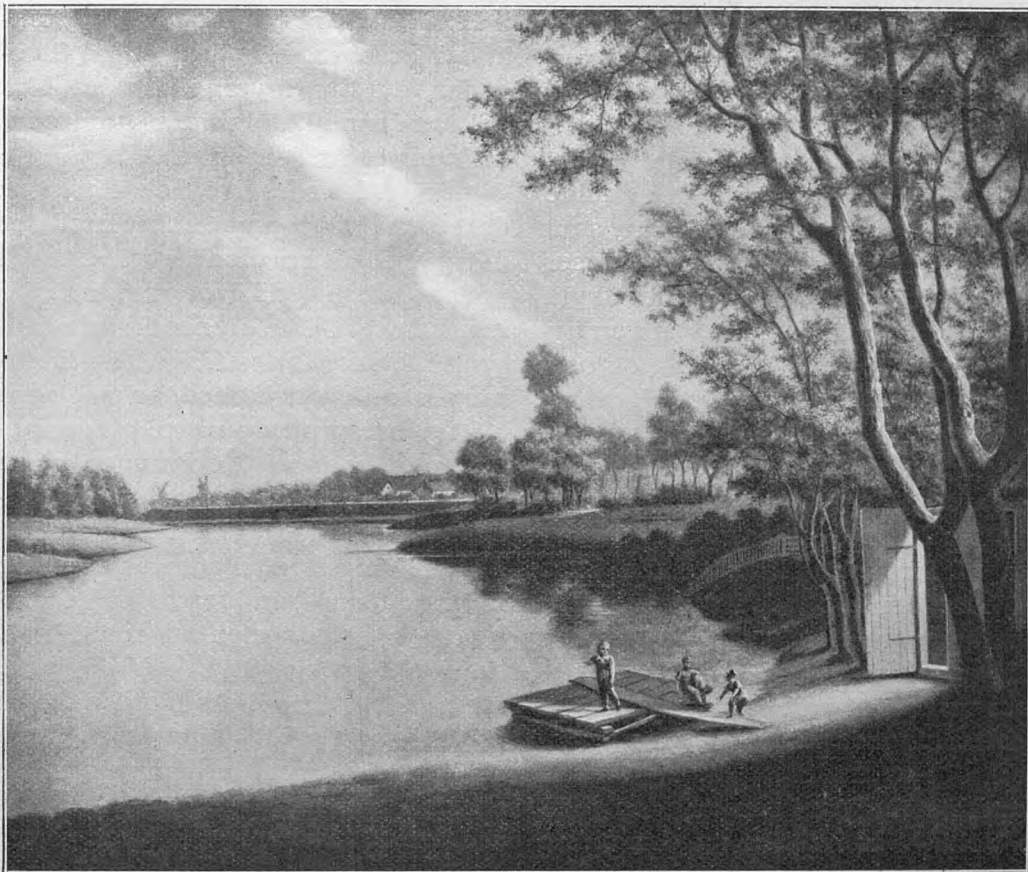
For begge Værkers Vedkommende vil der forhaabentlig kunne regnes med en Fortsættelse ad Aare.

HELSINGØR. Text af Laurits Pedersen. Tegninger af Kr. Kongstad. (Gyldendalske Boghandel. Nordisk Forlag.)

Gennem sin Text mere en topografisk Turistfører for en paa historiske Minder saa overvældende rig By som den gamle Sundtold-Stad; ved sine Billeder nærmest henhørende under Begrebet Architecturbøger. Kr. Kongstad har med disse Illustrationer, udførte saaledes, at man maa se nøje til for at komme paa det rene med, at det ikke er Træsnit, gjort denne Bog til en Lækkerbidsken for alle Elskere af god Bogkunst.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKJÆR)

Parti fra Sortedamssøen. Efter Maleri af Erik Pauelsen.

SKØNHEDSVÆRN

DET staar som skrevet med usynlige Bogstaver ned ad snart hver eneste moderne Gade i hver eneste moderne By, at det er galt fat. Der er meget gaaet tilgrunde, som var for godt til Undergang, og det nye, som kom i Stedet, erstatter langtfra altid Tabet. I en smaatskaaren Stræben efter at faa det »ordentligt«, i en toset Jagen efter det »moderne« har man tilintetgjort en Mængde af det som var hyggeligt, smukt og kunstnerisk værdifuldt. Selv en H. C. Andersen fandt det rimeligt, at »det gamle Hus« maatte vige for de »nye og nette«, som havde »store Vinduer og hvide glatte Mure«. Hans instink-

II Aarg. 1912. Nr. 7

tive Sympathi for det gamle Hus blev ikke til nogen Protest mod dets Forsvinden.

Nu har vi i Kjøbenhavn kun to af de »gamle Huse« tilbage, og det ene er i Livsfare — efter Sigende truet af en Repræsentant for tysk Forretningskapital.

Hvad Ildebrande og Bombardement har skaanet, har vi selv sløset med. En af Byens Perler, Børsen, laa oprindeligt frit paa en Mole ud i Havnen — nu er den klemmt inde mellem høje Huse, saa man maa raisonnere sig til, hvor ypperlig dens Virkning engang var. Kehraussen begyndte ved Midten af forrige Aar-

hundrede, da Opfindelser og Fremskridt satte Tempoet op, og Byen maatte udvide sig ud over sine gamle Grænser. Fra det Øjeblik, det blev bestemt at sløjfe de gamle Volde, tog »Udviklingen« Fart. Det skulde jo være en mærkelig Udvikling, som ikke bragte noget godt, men det ser ud, som man for det gode nyes Skyld har ødelagt, hvad ingen Nødvendighed krævede. Det er et trist og omfangsrigt Kapitel af Byens Historie at gennemblade. Det kan ikke nytte at komme med Bebrejdelser; de er døde, som begyndte dette Afsnit, og alle Partier har nok været lige gode om at fortsætte. Men vi kan lære af, hvad der er syndet, og se at blive forstandigere i Fremtiden.

Noget af det første nye, vi fik, og som man var mest glad for, var Frederiksborggadekvarteret. Gaa igjennem det og undres. Det ligger paa Terrainet mellem Søerne og den gamle Vold — af hvilken nu den sidste Rest skal forsvinde. Man fik vel Parke og botanisk Have — efter Sigende endda med Nød og neppe. I hvor ringe Grad er ikke denne fortrinlige Beliggenhed udnyttet. Men bevares, man fik lige Gader i rette Vinkler! For at naa dette lyksaliggjørende Resultat maatte ogsaa Træerne langs Farimagsvejen fældes, skønt de udmærket godt kunde være blevne staaende. Søerne, atter en sjelden Herlighed for en stor By, har man barberet til det yderste. Kun ved den ene Side fik en Række Træer Lov at blive, thi Byggegrunden skulde udnyttes uden at det mindste gik til Spilde. Mon Udbyttet af Byggegrundene virkelig, i det lange Løb, var blevet ringere, om man havde levnet et Anlæg, blot af den nuværende Gades Bredde, langs Vandet? Og vil man gjøre dette paa Jernbaneterrainet?

Hvad skal man sige om det stakkels Nørrebro, om Vesterbros Sidegader, om Sundbyerne? Er det ikke nok, at denne Befolknings Hundredetusinder er fattige; maatte ogsaa de Gader og Gaarde, hvori de tilbringer deres Liv, være som skabte med det udtrykkelige Formaal at kvæle al anden Glæde ved Livet end den, der kan hentes i Kjældrenes Beværtninger? Det er fortræffeligt, at Kommunen anlagde Fælledparken, som alt nu er smuk og navnlig rummelig, men naar vil Kommunen gjøre det næste Skridt og omdanne Christianshavns Vold til en Folkepark? Dens Betingelser er enestaaende, og Bekostningen kan derfor blive forholdsvis ringe, men vi maa helst have det østlige Stykke Vold med, som gaar udenom Artillerikasernen og Orlogsværftet. Staten bør stille sig imødekommende. Faar man ikke denne Park, men væltes Volden ogsaa her ud i Stadsgraven for at gjøres til Byggegrunde — hvad en Grundejerforening alt har været ude efter — saa gjør man Christianshavn til et lille Whitechapel, som vil hævne Samfundets Hensynsløshed gennem Udgifterne til Politi, Fængsler og Fatighuse.

Frederiksberg Have og Rosenborg Have har man engang været ude efter — og mod dem, som forpurrede det, var der efter Sigende Vrede paa Steder, som burde have staaet fremmerst til at værne disse Haver.

Hvorledes har man udnyttet Byens Beliggenhed ved Havet, en Beliggenhed, som er sjelden i Europa? Jo — man har omhyggeligt sørget for, at den ikke skulde mærkes. Det er ejendommeligt, at de fleste Mennesker, som lever og færdes Dag ud og Dag ind i Kjøbenhavn, har det slet ikke i deres daglige Bevidsthed, at de lever ved Havets Bred. Man

har efter bedste Evne lukket Havet ude. Man kan ikke engang gaa fra Vesterbro til Østerbro langs Havnen uden Afbrydelser — mon dette nu stemmer saa godt med de praktiske Interesser? Først Langelinie giver et fortræffeligt, men begrænset, Udsyn. Rejs til Stockholm eller Helsingfors og se, hvad man der har gjort ud af en skjøn Beliggenhed ved Vandet.

Fra Langelinie nordpaa, langs Ky- sten, fører Strandboulevarden, hvor man nu ingen Strand ser, og Strandvejen, hvor man er ligesaa heldigt stillet helt op til Skotterup, blot med enkelte Afbrydelser, hvis Tal og Omfang stadig mindskes. Det store kjøbenhavnske Publikum, der ikke faar mere at se af den for sin naturlige

Skjønhed højtpriste Omegn, end hvad der kan naas paa en Søndag, tilfods eller for en billig Jernbanebillet — det maa holde sig til »Fluepapiret«. Er det dog ikke himmelraabende, at denne usselige Stump Sand er bleven et enestaaende Gode. Al anden Adgang til Havet er ubarmhjertigt ind- dragen under den private Ejendoms- ret, i Stedet for, at der burde have været forbeholdt Vej langs hele Strand- bredden, ogsaa i Hellerup.

I sin Iver for at faa rede Penge har Stat og Kommune kastet alt i Gabet paa den private Ejendomsret. Mon det nu ogsaa var saa fordelagtigt? Grønningekvarteret synes at fortælle noget andet; det kunde være interes-

sant at vide, hvad økonomisk Fordel Kommunens Kasse har havt her. I- fald man virkelig engang skrider til ogsaa at sælge Frederiks Hospital til Bebyggelse, vil mulig den økonomiske Skuffelse blive endnu større; Skam og Skade kommer nok til at følges ad. Overhovedet turde det være gan- ske falsk, naar man jævnligen hører paastaaet, at Skønhedshensynene strid- der mod de økonomiske og praktiske Hensyn. I Virkeligheden er det oftest

Den gamle Villa »Aggersborg« paa Østerbro.

kun Spekulan- ternes øjeblik- kelige Fordel, der er Tale om, og selv den kan forvandle sig til Tab, som det end ikke altid lykkes det første Ge- led Spekulan- ter selv at und- gaa. Stat og Kommune vil heller ikke kunne forval- tes forsvarligt i økonomisk

Henseende, uden at man ser tilstræk- keligt frem i Tiden.

Er det mon heldigt, at der saa at sige ikke i Hovedstaden er levnet Plads til nye offentlige Bygninger? Var det en gunstig Økonomi, at Kommunen blev nødt til at kjøbe en Mængde Bygninger og Grunde for at faa Plads til den nye Administrationsbygning i Gothersga- de? Var det praktisk og fordelagtigt at anlægge Gammelholmskvarteret med saa lidet Hensyn til Skjønheden — der hvor botanisk Have og Værftet laa. Mon et smukt, aabent Kvarter, med en 3-4 Gange saa bred Havne- plads og lidt Anlæg, ikke i Længden havde været fordelagtigere for Byen? Og er det sikkert, at det vil være øko-

Nørreport set fra Glaciet, hvor nu Nansensgade-Kvarteret er anlagt.

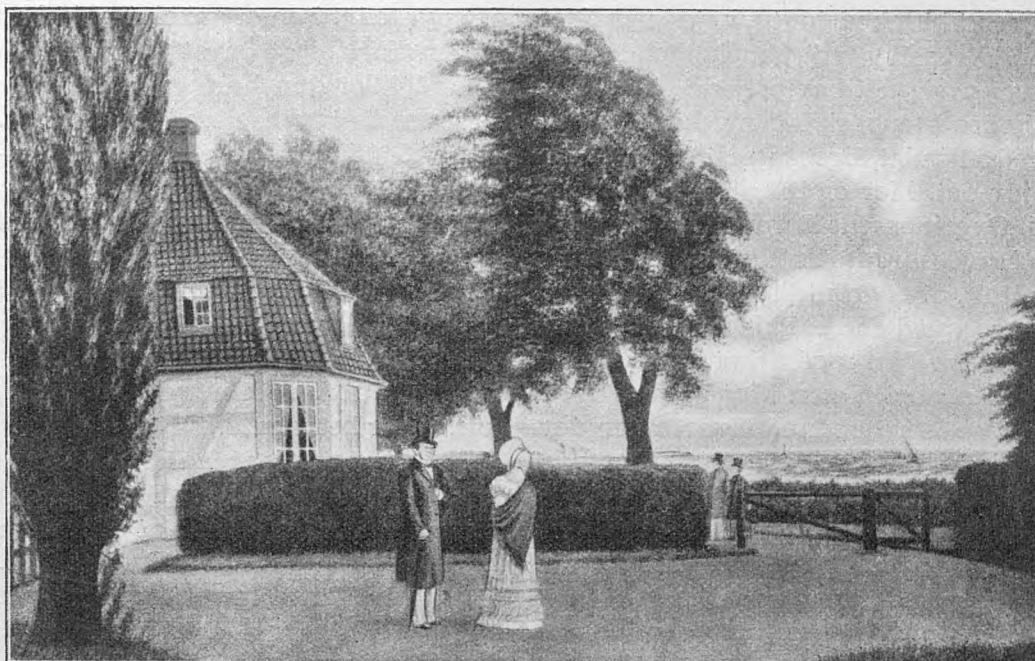
nomisk at anlægge Jernbaneterrainet efter Magistratens Plan, selv om der indvindes lidt mere Byggegrund. Mulig vilde dog baade Grundpriser og Husleje blive højere i et smukt Kvarter. Se ud i Fremtiden! Den øjeblikkelige Indtægt for Kommunen er snart forbrugt, og bagefter hjælper Anger ikke. Sligt er ikke en Smule mere praktisk, end naar man opfører offentlige Nybygninger uden tilstrækkelige Udviklingsmuligheder, saa de efter 10-20 Aars Forløb viser sig at være for smaa.

I Hovedstaden er Synderne størst og tydeligst at lære af. Men paa Landet har den samme Misforstaaelse af, hvad der er praktisk og økonomisk, ogsaa saaet mangfoldigt Stof til senere Fortrydelse. Længere ude paa Landet kan Skaden endnu rettes, men i Hovedstadens Nærhed begynder den at blive farlig. Forstæderne gror videre og videre udefter, opslugende hvad der var af Villaer eller beskednere Huse med smaa Haver og grønne

Trær. (Trær betragtes i Reglen af Bygespekulanterne som fødte Fjender.) De høje Huse i snorlige graa Gader dækker Himlen og Skyerne for Øjet. Her ligger meget vigtige Hensyn, som ogsaa Arbejdernes Repræsentanter har al Grund til at røgte. Man er saa ivrig for at skaffe Arbejderne Valgret og sligt — det var mon bedre at skaffe dem noget at glædes ved.

Kehraussen har gaaet et halvt Aarhundrede og den gaar endnu. Der er stadigvæk »praktiske Mænd«, som hævder »Fremskridtets Ret«, d. v. s. naar der er Fordel ved det. Og der er Masser af naive Mennesker, som ikke skjønner bedre. Smagen er jo hos de fleste saa højst usikker. Selv hvor det gjælder Anbringelsen af Kunstværker paa offentlig Plads trænger vi vist nærmest til at faa en Pause.

Men rundt om i Europa er der vaagnet en Anger over, hvad der er ødelagt, og en Frygt for, hvad der endnu

Parti fra Strandboulevarden. Efter C. Bayers Maleri.

kan ødelægges. Ogsaa »praktiske« Folk har begyndt at indse, at Sjønheden tillige kan være en økonomisk Værdi. Man har begyndt at raabe Vagt i Gevær og at organisere en Modstand mod Vandalerne. Men, som altid hvor Kultur skal værnes mod Barbari, er det de faa, der skal kæmpe mod de mange. Først længe efter Sejr eller Nederlag plejer Mængdens Begribelse at komme.

Hvad der gjøres herhjemme, er endnu kun spredt Fægning af smaa frivillige Korps. Men der trænges til en stærk og samlet Aktion; det turde være paa høje Tid. Samfundets Interesse i denne Sag er overordentlig meget større, end de fleste gjør sig klart, thi de materielle Interesser — som er flere end de blot økonomiske — falder her i ret høj Grad sammen med de æsthetiske. Skjønhed og Sundhed hører nærmere sammen, end man tror. For de store Byer turde Skjønheden i Virkeligheden være ikke meget mindre end en Livsbetingelse, og

dette er, bevidst og ubevidst, forlængst begyndt at blive anerkjendt i Praxis. Den store, brede Befolkning, hvis Liv Aaret rundt er fastbundet til Byen, skal og maa have Skjønhedsværdier, hvis den ikke skal drives til Desperation, som maa ende med Revolution og Anarkisme. Parker og Haver, grønne Trær og Plantninger i størst muligt Omfang, smukke Gader og Pladser, Sol og Lys er nødvendige Betingelser for dens Sundhed, dens Velvære, dens Glæde ved Livet. Ogsaa Byens nærmeste Omegn maa have det mest mulige i saa Henseende at byde alle disse mange mange Tusinder. Hvad vilde det ikke have været, om de fra Byens Grænse og milevidt mod Nord og Syd kunde færdes ved Strandbredden paa Sommerdage — ja Vinterdage maaske med for den Sags Skyld. Hvad vilde det ikke sige, om en træt Arbejder kun behøvede at gaa ud ad sin Gadedør for at have nær til en Bænk under Løvhang, eller om der var et Par Lindetrær i Gaarden, hvor Børnene

leger. Skjønhedsindtryk gennem Øjet opliver, selv om de paagjældende ikke just er sig det bevidst; de gjør os til »bedre Mennesker«, modvirker Surhed i Sindet, ligesaa vist som Musik gjør det. Her er ikke Tale om Krav til Overklassens Fordel alene.

Professor Martin Nyrop har engang udtalt, at et grønt Træ inde i en By er mere værd end et Palads. Saavidt jeg ved, har han medvirket til, at der er plantet nogle Trær. Men vi maa have mange flere endnu. Hvorfor er der ingen langs Frederiksholms Kanal paa begge dens Sider? Hvorfor er der ingen paa Højbroplads, Nytorv og Gammeltorv, paa Kultorget? Der kunde være mange flere paa Kongens Nytorv — hvad mener man om den underligt øde Plads foran Magasin du Nord? Det er at haabe, at Træerne foran Christiansborg Slot faar Lov at blive staaende. Professor H. J. Holm har engang, netop i den Forbindelse, sagt det forstandige Ord, at »Trær skjuler aldrig en Bygning«.

Om man nu vilde spørge, hvorledes Problemet rettest bør gribes an herhjemme, da maa man allerførst med Anerkjendelse nævne de spredte Begyndelser, som er gjorte. Der er dannet flere Foreninger, som med Iver har stræbt at vække Interessen og efter Evne, om end med vexlende Held, at gribe ind: »Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse«, »Foreningen til gamle Bygningers Bevaring«, »Foreningen for Naturfredning« og mulig findes der omkring i Landet lokale Foreninger, som jeg ikke kjender. »Akademisk Arkitektforening« har ved praktisk Medvirkning (»Tegnehjælpen«), Foredrag o. a. taget et Tag, hvis Betydning vistnok er stigende, navnlig fordi det i Praxis godtgjør, at det smagfulde ikke er mindre økonomisk end det smagløse, og at det simple som Regel er smukkere end

det pyntede. Paa et enkelt Punkt har Staten forlængst taget Sagen i sin Haand, idet den har paalagt Nationalmuseet at værne om Kirker m. m. og om Oldtidsmindesmærker. Kunstakademiets Medvirkning kunde uden Skade benyttes i videre Omfang, end det sker; dog er der ogsaa i saa Henseende en lille Fremgang at notere i de senere Aar.

Det nærmest liggende er at gaa videre med al mulig Energi ad de Veje, som alt er betraadte.

Og det næste er: at faa Stat og Kommune til selv direkte at værne om Samfundets Interesse. Det kan ikke nytte at komme med den Indvending, at de ifølge Grundloven ikke tør gjøre Indskrænkninger i Ejendomsretten. Grundlovens Ord er aldrig blevne forstaaede som paa den Maade absolute, thi Ejendomsretten beskyttes kun for Samfundets Skyld. Hvad er Byggelove, Politivedtægter, Sundhedsvedtægter, Love om Jagt og Fiskeri, om Skovbrug og en Mængde andre Ting vel andet end Indskrænkninger i Ejendomsretten? Med Hensyn til de her omhandlede Forhold vil der ikke være det mindste i Vejen, saa snart blot Lovgivningsmyndighederne har faaet tilstrækkelig klart Blik for disse Interessers Existens og Betydning for Samfundet. Men Staten maa sikkert gaa i Spidsen, før Kommunerne kan følge efter.

Forskjellige Steder i Udlandet har det offentlige begyndt at tage fat paa Problemet, selv om det endnu kun er en Begyndelse. I Frankrig har man en Lov fra 1906 til Værn for gamle Bygninger og landskabelig Skjønhed, ifølge hvilken Staten under visse Vilkaar kannedlægge Forbud mod Forandring eller Ødelæggelse, og denne Lov er fornylig udvidet til ogsaa at omfatte selve Paris, saaledes, at naar der nedlægges Forbud mod Forandring

Udsigt over Kalkbrænderihavnen. Efter Maleri af Wolls.

eller Nedrivning af en Husfacade, overtager Kommunen dens Vedligeholdelse. Udvidelsesplaner for Byer paa over 30000 Indbyggere skal forelægges Staten til Approbation for 30 Aar ad Gangen. Det kommer nu bare an paa, hvorledes disse Bestemmelser overholdes, eller om de sædvanlige politiske Hensyn til indflydelsesrige Vælgere faar Lov at tale med.

I Preussen har man en Lov af temmelig ny Dato, som roses meget, men hvis nærmere Indhold jeg ikke har haft Lejlighed til at blive bekendt med. I Kongeriget Sachsen er der 1908 vedtaget en Værnelov mod »Verunstaltung von Stadt und Land«, hvorefter Myndighederne faar Beføjelse til at forbyde skrigende Reklamer, Paaskrifter, Bemalinger m. m., som skæmmer Gader og Pladser, enkelte Bygninger eller Helhedsbilledet af

Landskaber og bebyggede Steder. — En saadan lille nem Indskrænkning i den »hellige Ejendomsret« kunde gjøre besynderlig Gavn hos os! I Storhertugdømmet Sachsen-Weimar kan Politimyndighederne i særligt støden- de Tilfælde forbyde Tage, »hvorpaa er anbragt kæmpemæssige Bogstaver, Aarstal, Kniplingskanter, skakbrættavlede og andre Mønstre«, fordi de »mere end nogen anden Forsyndelse skader et Landskabs rolige og tiltalende Virkning«. I den gamle maleriske By Hildesheim har Magistraten udstedt et Reglement, hvorefter der kan nægtes Tilladelse til at opføre Bygninger, »welche die Eigenart des Ortbildes der Stadt Hildesheim oder des Strassenbildes beeinträchtigen können«, og de Gader og Pladser opregnes, hvorpaa denne Regel kommer til Anvendelse. Det forlanges, at

nye Bygninger skal tilfredsstillende den kunstneriske Følelse og passe harmonisk ind i Omgivelserne. I Brüssel er der, saa vidt mig bekjendt, lagt Vedligeholdelses-Servitut paa samtlige Bygninger paa Raadhuspladsen, for at denne ikke skal lide Skaar i sin enestaaende Karakter. I en By som Nürnberg vilde man sikkert meget frabede sig, at de gamle Mure og Grave jævnedes med Jorden til Fordel for Byggespekulation, eller at et af de berømte gamle Huse forsvandt; dertil ved man for godt, hvad de er værd for Byen. Men i Kjøbenhavn er man værgeløs overfor en tilfældig Ejer af et gammelt og berømt Hus!! Samfundet »kan desværre« ikke hjælpe. Jo vist! Nej, hvis der virkelig var tilstrækkelig Følelse for Sagens Betydning og en energisk Villie, saa kunde man vel nok i en Fart faa lavet en lille Lov, der hindrede Vandalismen.

I Italiens Deputeretkammer blev i 1910 forelagt et Forslag til Lov om Værn for Landskaber; hvorvidt det blev gennemført, har jeg ikke haft Lejlighed til at erfare. Det gik ud paa, at Landskaber, »Skove, Parker og Haver, Vandløb, Bygninger etc.«, som har en væsentlig Interesse for Offentligheden paa Grund af deres Skjønhed eller deres særlige Forhold til Historien og Litteraturen, ikke maa ødelægges eller forandres uden Undervisningsministeriets Samtykke. I Nærheden af de paagjældende Steder maa heller ikke opføres nye Bygninger eller Anlæg, som skader deres Virkning. Ministeriet har overfor Ejeren Ret og Pligt til at nedlægge Forbud i de nævnte Henseender, og Ejendommen kan derefter ikke overdrages til andre, uden at der forud er givet Meddelelse herom til Ministeriet. Gjør Ejeren Kunder, kan Staten, Provinsen, Kommunen eller andre lovligt interesserede foretage Expropriation.

Saa vidt min Viden. Maaske kan andre give udførligere og nøjagtigere Oplysninger om udenlandsk Lovgivning paa dette Omraade.

Nu ligger den Opgave for os, ogsaa herhjemme at faa en Værnelov. Dens nærmere Indhold vil man først kunne fastslaa, naar man kan skjønne, hvor meget der er Udsigt til at opnaa. Muligvis vil vi foreløbig ikke kunne komme videre end til en Expropriationslov, og i alle Tilfælde bør man tage, hvad man kan faa, og iøvrigt haabe paa bedre Tider. Men i sit Hovedprincip synes en Lovgivning paa dette Omraade at burde skjelve mellem tre Hovedstadier i Begrænsningen af Ejeres Handlefrihed (thi naar det kommer til Stykket, er det vel ikke selve Ejendomsretten, men blot Handlefriheden der bliver Tale om at trække Grænser for):

a) Benyttelse eller Udbytte af Ejendommen, som Ejeren faktisk sidder i fuld Nydelse af, kan man kun gjøre Indgreb i mod fuld Erstatning. Derimod er det et Spørgsmaal, om Expropriation af hele Ejendommen altid vil være nødvendig.

b) Hvor en Benyttelse eller et Udbytte af Ejendommen er nær forestaaende, eller med Rimelighed kan formodes at have været iblandt Ejersens Bevæggrunde til at kjøbe Ejendommen og at have forhøjet Prisen for denne, bør Staten ordentligvis give en Erstatning efter Billighed.

c) Hvor man derimod blot kommer til at afskjære Muligheden for Udbytte eller Nydelse, som der ikke har været gjort Skridt til at virkeliggjøre, og som ikke kan antages at have medført en forøget Kjøbepris for Ejendommen, bør der kun i særlige Tilfælde gives Erstatning.

Med Hensyn til en eventuel Lovs Gennemførelse i Praxis vil det dernæst være hensigtsmæssigt, at selve

den udøvende Myndighed vel tillægges Ministeriet, men dog saaledes, at den reelle Afgjørelse af, hvor og i hvilket Omfang Værneloven bør brin-

ges til Anvendelse, lægges i Hænderne paa en sagkyndig og paa betryggende Maade sammensat Komité.

27. Oktbr. 1912.

P. JOHANSEN.

Langelinje. Efter et Fotografi fra Halvfjerdserne.

ET FORSLAG TIL ET GRUNDTVIG-MINDESMÆRKE

DEn Konkurrence om Udkast til et Grundtvig-Mindesmærke, der nys fandt sin foreløbige Afslutning ved Udstillingen paa Charlottenborg, viste — som det vel var ventet — hvor vanskeligt det var at finde den rette plastiske Karakteristik for Grundtvigs Personlighed. NIELS SKOVGAARDS knælende Prælat-skikkelse var vel nok blandt alle de indkomne Forslag det, der rummede den største Inderlighed, det, der gav det smukkeste Udtryk for Grundtvigs dybe Menneskelighed; men betænker man, at Monumentet er bestemt til Opstilling i fri Luft, maatte det paa Forhaand anses for en Urimelighed at fremstille Grundtvig i en Stilling, man vel almindeligvis kun indtager, naar man er i Enrum.

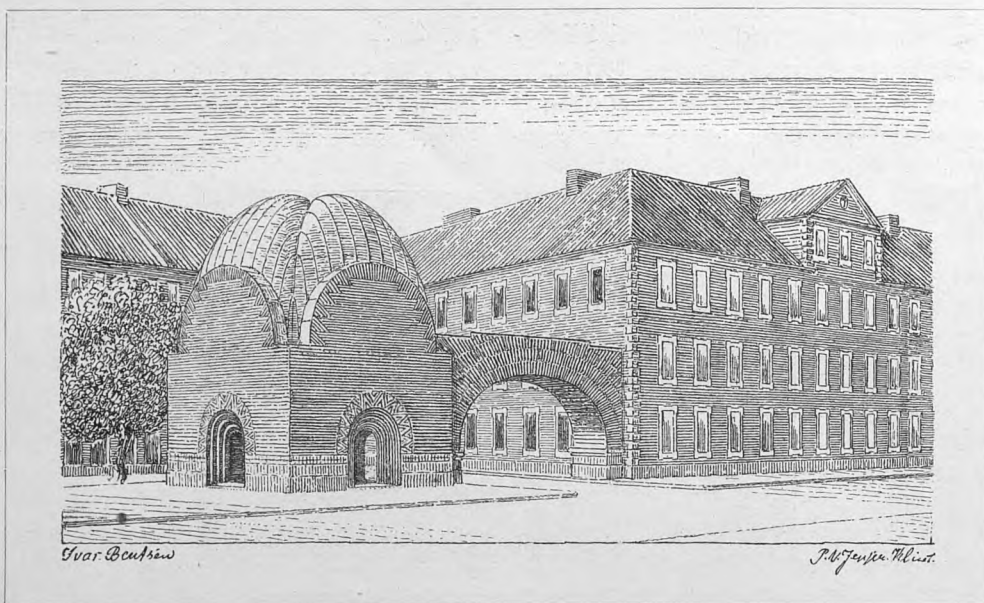
Gav Konkurrencen saaledes ikke noget positivt Resultat, høstede man dog den Lære, at et Grundtvig-Mindesmærke ikke — eller i hvert Fald ikke helt fyldestgørende — kan tænkes fremstillet alene i plastisk Form. Et rent skulpturelt Arbejde vil — det fremgik tydeligt af alle Forsøgene paa Opgavens Løsning ad denne Vej — ikke hæve sig saaledes op over andre Portrætmonumenter, som et Mindesmærke over Grundtvig skal og maa gøre, om der da iøvrigt bliver nogen Mening i at rejse ham et Monument foruden det, der allerede haves af ham foran Frederikskirken.

Kunde der da ikke tænkes en fuldkommener Løsning ad arkitektonisk Vej?

Konkurrencen indeholdt flere saadanne Arbejder, der resolut kaster alle Forsøg paa en personlig, portrætlig Karakteristik overbord. Et af disse Arbejder skyldtes Architekterne P.V.J. KLINT og IVAR BENTSEN, hvis Udkast betegner et Forsøg paa at skabe en herhjemme helt ny Monumentkunst, som vel er værd af hæfte Opmærksomheden ved.

Det er, ligesom vi er ifærd med at blive trætte eller kede af Statuer herhjemme. Er det, fordi de Personer, vi rejser Statuer for, ikke er kommet os paa tilstrækkelig langt Hold? Eller er det mon ikke snarere, fordi det er forbundet med visse Vanskeligheder gennem Skulpturens Virkemidler at finde de rette Udtryk for Personer i vore nøgterne, men i plastisk Henseende overmaade utaknemlige Dragter. Og indrømmes maa det jo, at en Statue af en Mand i Overfrakke, hvad enten han som Tietgen paa Børsrampen bærer sin høje Hat paa Hovedet, eller han som Hall i Søndermarken holder den i Haanden, ikke giver Rum for nogen større plastisk Udformning. Men hvorfor da ikke resolut bryde med den tilvante Form og søge andre Midler til at give Udtryk for Monumentalitet.

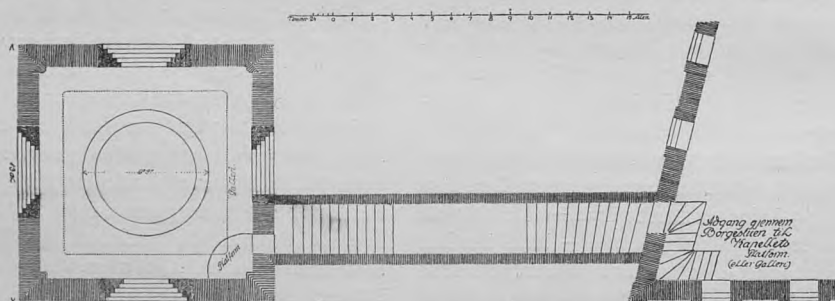
Ved Konkurrencen var det foreskrevet, at Monumentet for Grundtvig skulde have sin Plads paa Plænen foran Vartov. Der var heri noget rigtigt, fordi denne Plads — om der overhovedet skulde rejses Grundtvig et Monument her i Byen — er den eneste, hvor Monumentet med nogen Motivering kunde staa, — foran Vartov, hvortil Grundtvig følte sig knyttet gennem en mangeaarg Præstegerning.

Ogsaa i denne Henseende forekommer et Udkast som det Klint-Bentsen'ske os at give Anvisning paa en god Løsning af Opgaven.

Ved Opførelsen af et saadant »Mindekapel« vilde der kunne skabes Grundtvig et Mindesmærke, uligt alle de andre, som vor By er saa rig paa. Og dertil kommer, at vi vilde vinde

riksberggade skal opstilles den af Carlsbergfondet skænkede Lurblæsesøjle, vil det være indlysende, at et Mindesmærke holdt i almindelig Monumentstil langt fra vil kunne give Pladsen her det harmoniske Præg, som et Bygningværk som det Klint-Bentsen'ske vil være i Stand til.

Og endelig vil et saadant Monument maaske kunne tjene til at bevare Vartov for Kjøbenhavn, ved ligesom at holde fast paa denne gamle Barokbygning. Det siges — hvor meget Rygtet har paa sig, ved vi ikke —, at man omgaas med Planer om at nedrive Vartov for paa dens Plads at opføre et moderne Beboelseshus. Vi er som bekendt ikke forvante herhjemme med, at der næres særlig varme Følelser for vore gamle

et karakteristisk Bybillede. Der skabes her midt i Færdslen et lille fredlyst Rum, hvor de forbi-passerende kan ty ind og midt i Dagens hastende Travlhed for nogle Øjeblikke finde Hvile for Øje og Øren. Naar man dertil gør sig klart, at der paa Pladsen foran Vartov nærmest Frede-

Huse. Og skulde Opførelsen her af et Bygningværk være istand til at binde Vartov saa fast at man betænkte sig to Gange, før man solgte det til den højestbydende, var det ikke den mindst vigtige Grund for os til at hilse Forslagets Virkeliggørelse med Glæde.

Den ideale Løsning vilde maaske være at forbinde et saadant arkitektonisk Mindesmærke med passende skulptur i grundtvigsk Aand. I en Niche her kunde man f. Ex. tænke sig den skovgaardske knælende (eller maaske hellere: staaende) Grundtvig, og Væggene kunde afgive Plads til Indfattelsen af saadanne Relief-skulpturer, som i Tidens Løb kan fremstaa til Grundtvigs Ære.

Denne Tanke har, saavidt vi ved, ogsaa allerede været taget op til Drøftelse i Monumentudvalget, indenfor hvilket man efter Forlydende ligeledes har drøftet den Mulighed, ligefrem at opfordre d'Hrr. Klint, Bentsen og Skovgaard til i Fællesskab at forsøge Virkeliggørelsen af denne Ide? Muligvis kunde et saadant Samarbejde ikke gaa af uden nogen personlig Resignation hos de paagældende Kunstnere; men mon denne Opgaves store og

Niels Skovgaards Forslag til et Grundtvig Mindesmærke.

særlige Karakter ikke netop er egnet til at samle de bedste Kræfter til fælles Daad?

Og skulde der — hvad vi efter alt foreliggende vil anse for sandsynligt — i en nær Fremtid blive udskrevet en ny offentlig Konkurrence, vil det vel ikke være unaturligt at tænke sig en Konstellation som den nævnte.

Ved denne Lejlighed og overfor denne særlige Opgave var det jo ogsaa muligt, at der ved Samarbejde mellem andre Kunstnere — Architekter og Billedhuggere — kunde fremstaa nye Forslag, der maaske i endnu højere Grad kunde samle Stemningen om sig. Fremtiden vil vise det.

At det i ethvert Fald maa blive Tilvejbringersen af et skulpturelt-arkitektonisk og ikke alene et plastisk Mindesmærke, Opgaven kommer til at lyde paa, anser vi for givet.

INDBYDELSE TIL KONKURRENCE OM FORSLAG TIL SMUKKE FORRETNINGSSKILTE

FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE og HAANDVÆRKERFORENINGEN I KJØBENHAVN indbyder herved til offentlig Konkurrence om Forslag til Skilte og deres Anbringelse paa Forretningsejendomme i Kjøbenhavn.

1. Der foreligger paa Forskønnelsesforeningens Kontor — Aaboulevard 5 (aabent Hverdag 9—11 Fm.) — Opmaalinger (i $1/25$) af 7 Forretningsejendomme i Kjøbenhavn. Et Sæt af disse Tegninger udleveres imod et Depositum af 10 Kr., der tilbagebetales, naar Tegningerne tilbageleveres til Foreningens Kontor inden den 8. Januar 1913. Udenbys boende kan erholde Tegningerne tilsendt ved Indsendelse af Depositum + 20 Øre i Porto.

2. Konkurrencen omfatter udelukkende Skiltning paa de paa Tegningerne viste Façader.

3. Der kan indgives Forslag til Skiltning paa alle eller paa enkelte af de paagældende Façader, men kun Forslag, der indeholder Anvisning paa Skiltning for det paa en Tegning viste Antal Butiker, kan præmieres.

4. Til Skiltning tænkes ikke anvendt Ud-hængsskilte, men kun flade Skilte.

5. Der bør lægges Vægt paa at skaffe den størst mulige Helhedsvirkning i Façaden, dog naturligvis saaledes, at hver enkelt Forretning bliver tilstrækkelig fremtrædende.

6. Paa hvert enkelt af de opmaalte Huse er angivet Forretningernes Art. Det staar de konkurrerende frit for at vælge mellem de paa samme Tegning for de forskellige Butiker angivne Forretningsbrancher. De konkurrerende stilles ligeledes frit med Hensyn til den viste Inddeling af Vinduer og Butiksdøre.

7. Der skal paa den smukkeste mulige og hensigtsmæssigste Maade reklameres for de paagældende Forretninger, i hvilken Henseende det dog maa tages i Betragtning, at det ikke alene er denne Konkurrences Formaal at skaffe Eksempler paa pragtfuld Forretningsreklame, men ogsaa at skaffe Eksempler paa en Reklamering, som vil være overkommelig i Pris, og som derigennem kunde vinde Indpas for de flest mulige Forretninger i Fremtiden.

8. Der maa paa tilstrækkelig fyldestgørende Maade reklameres for de paagældende Forretninger. Der maa altsaa f. Eks. paa et Urtekræmmerskilt være tilstrækkelig Indskrift til at give Oplysning om, hvilke Varer den vedkommende sælger. Alle Bogstaver, Ord, Firmamærker o. l. skal foruden selvfølgelig at være smukke tillige være letlæselige.

9. Forslagene skal være farvelagte og i den dobbelte af Tegningernes Maalestok (altsaa 1:12,5). Tillige skal vises en Detalje

i virkelig Størrelse. Forslagene skal paa selve Tegningen indeholde en Beskrivelse, der giver Oplysning om de valgte Materialer.

10. Tegningerne skal være forsynede med Motto eller Mærke. Tilsvarende Navneseddel skal være indlagt i en lukket Konvolut, der forsynes med det samme Motto eller Mærke.

11. Der disponeres over et Beløb af 2100 Kr., som kan uddeles i Præmier paa fra 400—100 Kr.

12. Bedømmelsen foretages af Bestyrelsen for Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse suppleret med 3 Repræsentanter valgt af Haandværkerforeningens Bestyrelse.

13. Tegninger og Navnekonvolutter skal indleveres til Industriforeningens Portner den 8. Januar 1913 inden Kl. 3 Em.

14. Efter endt Bedømmelse vil Tegningerne blive offentlig udstillede.

15. November 1912.

DANSK BYGNINGSKULTUR SET MED TYSKE ØJNE

I indeværende Aargangs 1ste Hæfte har vi fremdraget forskellige Oplysninger om de Former, under hvilke man i Tyskland gennem Indførelse af et særligt Byggepolitii søgte at værne om bestaaende værdifulde Bygninger samtidig med, at man ved Oprettelse af Byggevejledningsbureauer banede Vej for et bedre Byggesæt. I »Architekten« for 9. November d. A. har Regierungsbaumeister W. Jackstein skrevet om det i Altona for to Aar siden oprettede »Bauberatungsstelle«. »Den arkitektoniske Byggehjælp i Altona har«, hedder det i denne Artikel, »et Hovedønske, som aldrig bliver fordret, men saa meget tiere udtalt, nemlig Ønsket om at genoptage Murstensarkitekturen. Opretholdelsen af denne smukke, hjemlige Byggemaade, som jo i Danmark er bedst kendt, har, ved Siden af den meget maleriske Virkning, den pædagogiske Værdi, at der i Teglsten findes en tektonisk Enhed, som allerede giver en vis Rytme i de enkelte Bygningsdele. Desuden har den den Fordel, at Bygningshaandværkeren ikke behøver at fremstille klassiske Profiler, som han jo under alle Omstændigheder kun vilde ødelægge, medens en sund Murstensteknik er let tilegnelig. En Byggehjælp behøver saaledes ofte kun at kontrollere den harmoniske Inddeling af Bygningen. Ved alle disse Fordringer, saavel tekniske som arkitektoniske, lægges Vægten paa den størst mulige Enkelthed, alene af praktiske Grunde, thi det sker meget let, at et eneste klodset Stukatorarbejde ødelægger hele Façaden.«

Og i Slutningen af Artiklen læses følgende ikke uinteressante Karakteristik af dansk Bygningskultur: »Naar en fremmed betragter det opvoksende Kjøbenhavn overfladisk, vil han dør først næppe anerkende Nødvendigheden af en Lov om Byggehjælp. — I en By, hvor selv Automobil-Telefonkasser og Brandalarmeringsapparater er tidssvarende kunstnerisk udførte (i Tyskland laves den Slags stadig endnu i Støbejernsornamentik), synes der ikke at blive en nok saa ringe Genstand tilbage, som den raadgivende Byggehjælp kunde faa Lov til at tage sig af. Ogsaa Tilsynet med smagfulde Udhængsskilte*) og Reklamer er enestaaende i Kjøbenhavn. Men man faar netop ved Synet af saa man-

ge gode Bygningsværker særlig Agtelse for Bygmestrenes voksende Fordringer, og her ligger den første Begyndelse til at kræve en Tegne- eller Byggehjælp, og det i den mest ideelle Form! Dog opdager man efter den første Beundring snart ogsaa synlige Svagheder, især i Lejehusenes Architektur, hvis Aarsag vel mere kan søges i en forældet Byggelov og Bygherrerens Forgodtbefindende, end i vedkommende Architects Udygtighed. En saadan Svagheit maa f. Eks. enhver ufuldstændig Tagløsning kaldes.

Ved at forlade Kjøbenhavn bliver man dog meget hurtig klar over, at en ukultiveret Bygherre ogsaa i Danmark kan tage sig alle Slags Friheder. Og jo længere man kommer ud paa Landet, des større bliver Smagløsheden, og Købstæder og Landsbyer er ofte skrækkelig vansirede. En Beskyttelse af Landet synes at være overordentlig nødvendig og kunde ønskes lige saa meget af den fremmede som af Indbyggerne selv. Danmark har saa mange fintfølede Digtere, der atter og atter gennem deres Værker bringer Landets Skønhed saa nær til fremmede Nationers Hjerter, at de egentlig ogsaa, ved Siden af Arkitekterne, burde være forpligtede til at tage Del i disse Bestræbelser.

Paa dansk Grund synes imidlertid Hjælpen at komme paa ganske naturlig Maade, man mærker nemlig, at den moderne nationale Kunstrening er taget op af mindre dygtige Arkitekter og anvendt mere eller mindre heldigt. Dette beviser, at en herskende Smagsretning er ved at udvikles ogsaa hos Publikum, og er ved at begynde sin opdragende Virkning. Tænker man i Tilslutning til dette Faktum paa »Heimatschutzkunstens« store Værdi for Byggehjælpen i Syd- og Nordtyskland, da er det ganske klart, at Danmark har de allerbedste Betingelser for med Held at kunne indføre en regelret Byggelov. Paa Landet lettes Arbejdet endda ved det store Antal skønne gamle Bygninger, der kunde tjene til Monster, og ved den udmærkede Teglværksindustri. Da desuden ogsaa andre Kunstneres, særlig Digteres og Maleres, Bestræbelser gaar i samme Retning, vilde en lignende Bevægelse finde stor Støtte i Danmark.«

*) Denne Bemærkning lyder som en fin, men vistnok ikke tilsigtet Ironi. Politiets Tilsyn med de kunstneriske Udhængsskilte er nok enestaaende, men ikke i den Forstand, som Forfatteren aabenbart tror.

Ethvert Medlem kan skaffe ét nyt Medlem!

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE

REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKLÆR)

SKILTE

ET BLAD AF SKILTEKUNSTENS HISTORIE

Af Kontorchef R. BERG.

DE, der jævnligt passer Kongens Nytorv, vil have lagt Mærke til, at der altid i Niels Juelsgade findes udhængt et Dannebrog-Splitflag. Til at begynde med tror man maa ske, at det er en eller anden festlig Lejlighed, der fejres, men har man set Flaget tiere, bliver man snart klar over, at det er et Skilt for en Flag- og Sejlmager. Det er med andre Ord den gode gamle Maade at skilte paa, nemlig paa en eller anden Façon at vise noget, der staar i Forbindelse med vedkommende Fag. Vel bruges denne Skiltemaade endnu, men desværre yderlig udvandet, og selv de skiltende har ikke altid Begreb om, hvorledes de egentlig skulle skilte for at hævde Traditionen.

Der er nemlig en Tradition. Og den kan følges meget langt tilbage. Fra Rom, Pompei og andre antike Byer ned gennem Middelalderens Stæder til vor egen Tid.

Skiltet er et Mærke, en Art Vaabenskjold om man vil, der paa den lettest fattelige Maade skal fortælle Betragteren, at her bor den og den Haandværker, og da man gaar ud fra, at den, der seer paa Skiltet, ikke kan læse, søger man ved billedlige Fremstillinger at naa sit Formaal. Hvert Haandværk og hvert Erhverv søger sine særlige Udtryksmidler, der paa en Maade, som ikke er til at tage

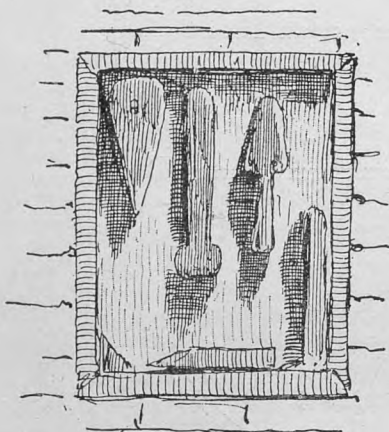

fejl af, siger, hvad der skal siges. Se f. Eks. paa de her gengivne Skilte fra Pompei. Er der nogen, der kan være i Tvivl om, hvad de betyder? Og naar man fordom i Gaderne saa snart en Handske, snart en Støvle, en Nøgle, en Høvl, en Kringle etc., etc., hvem kunde da være i Tvivl om, hvilken Haandværker der hentydedes til.

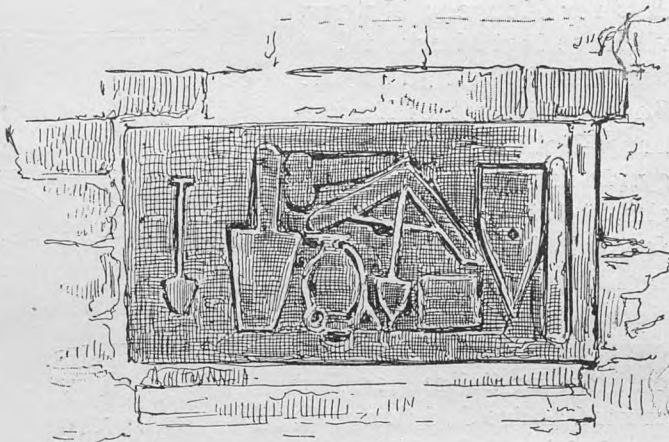
Ganske vist kunde der nu og da være Extrasymboler, som ikke var saa lige at tyde for Betragteren. Naar Skomageren f. Eks. paa sin Støvle fremstillede en Dobbeltørn, hvad betød saa det? Det var Mindet om de Folketraditioner, der bandt Skomagerne sammen overalt i det hellige romerske

Rige, selve det kejserlige Rigsvaaben. Eller naar Skomagerne nu og da malede en enbenet Mand paa deres Skilt, saa var det et Minde om alle Skomageres Fællesheros, Hans von Sagan, en tapper Skomager, der mistede det

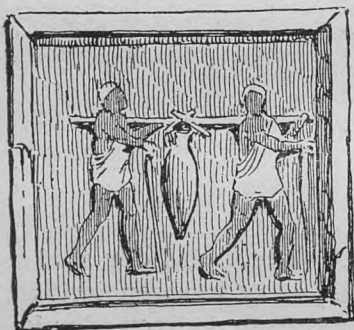
De var aldrig pralende, og de naaede aldrig udover en vis beskeden Fortællen. I Overensstemmelse med Fortidens Lavstvang og Næringslovgivning, der ikke tillod nogen Lavbroder at fremhæve sig selv paa en

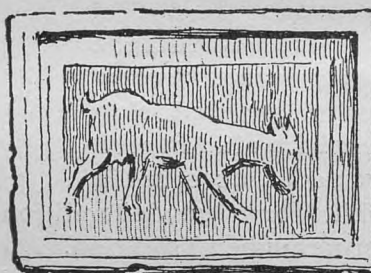
Terrakottaskilt.

Skilt for en Murer (Tuf).

Skilt for en Vinhandler (polychromt Terrakotta).

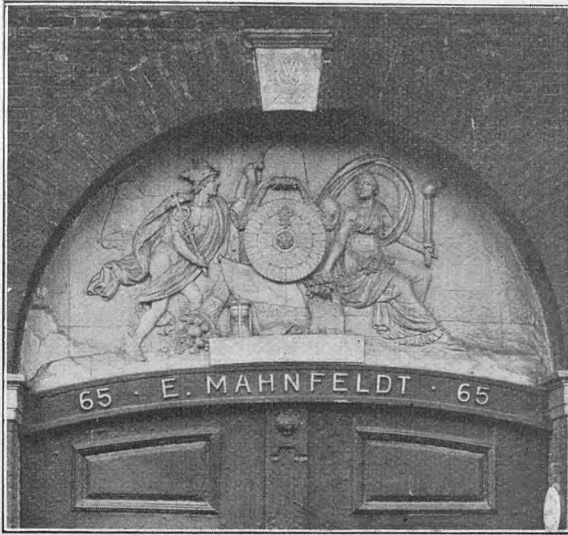

Skilt for en Mælkehandler (Marmor).

Gamle Skilte fra Pompeji.

ene Ben i et stort Slag, hvor han kæmpede paa Kejserens Side. Lige til at forstaa er det maaske heller ikke, naar Bagerne altid havde, og forresten har den Dag i Dag, en Krone over deres Kringle. Ogsaa her har vi Mindet om hævdvundne rigstyske Privilegier. Fælles for alle de gamle Skilte er det imidlertid, at de aldrig gjorde Reklame i moderne Forstand.

andens Bekostning, giver de blot det væsentlige, Haandværkersymbolet. Til Tider kan de gamle Skilte dog tillade sig en eller anden humoristisk Fremstilling. I Adelgade seer man saaledes et gammelt Brændevinsbrænderskilt, der viser en Bjørn labende af Mæskekarret; Tobakshandlerne kunde ogsaa nu og da ved Siden af deres Skraaruller have en eller an-

Bødker Mahnfeldts Skilt Nyhavn 65.
1736-37 boede her Ole Svendsen, Skipper. 1738 Ole Olsen, Skipper.

Sukkerhusskilt. Nyhavn 11.
1757 og følgende Aar boede her Sukkerraffinador Romer; senere andre af samme Navn og Stilling helt op i det 19. Aarhundrede.

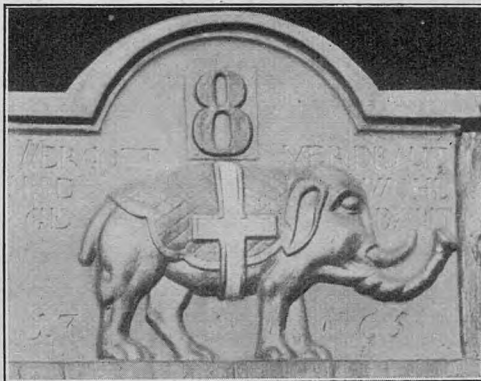
Nyhavn 41. Her boede 1762-84 Hans Klestrup, Seigelmager. Efter ham andre Sejlmagere, indtil der i det 19. Aarh. kommer en Sejl-, Flag- og Kompasmager.

Nyhavn 23 [12].
Hvad Skiltet hentyder til, har ikke kunnet opspørges.

Nyhavn 51.
Huset tilhørte i 1767 Øltapper Heinrich Enghel.

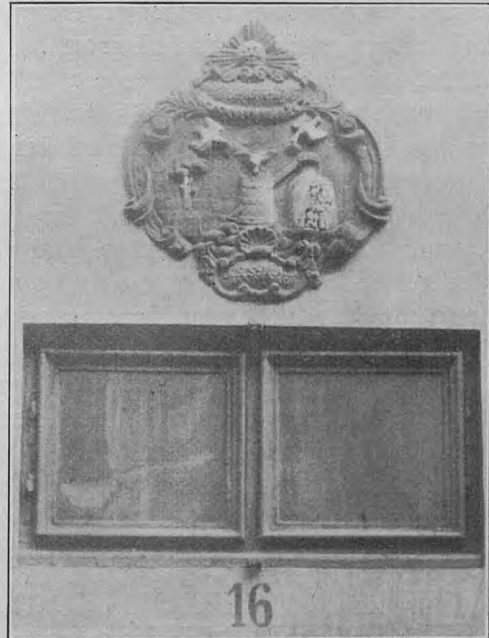

Nyhavn 15 [8].
Indskrift: »WER GOTT VERDRAUT
HAD WOHL GEBAUT.
1765«.

I det anførte Aar boede her en Theandler
Jørgen H. Alsing.

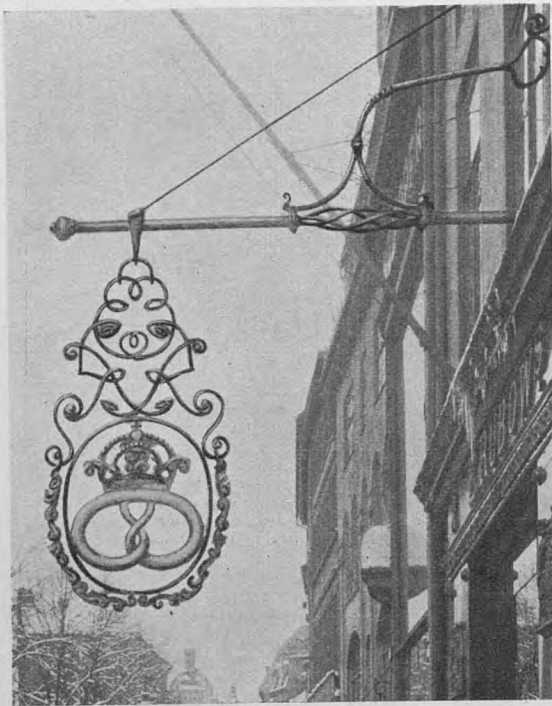
Gamle Skilteplader fra Nyhavn.

(De historiske Oplysninger
er godhedsfuldt meddelt Redaktionen af Raadhus-
arkivar, Dr. Villads Christensen).

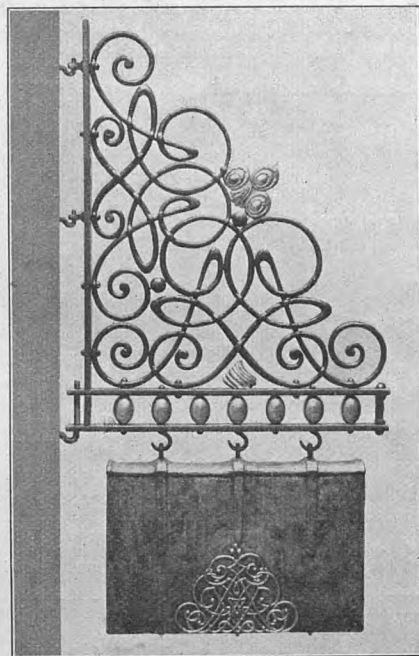

Nyhavn 16. Øltapperskilt(?) fra 1760.

Bager Rubows Skilt, Vimmelskaftet.
Tegnet af Architect A. Oppenheim.
Udført af Kunstsmed Th. Strøm.

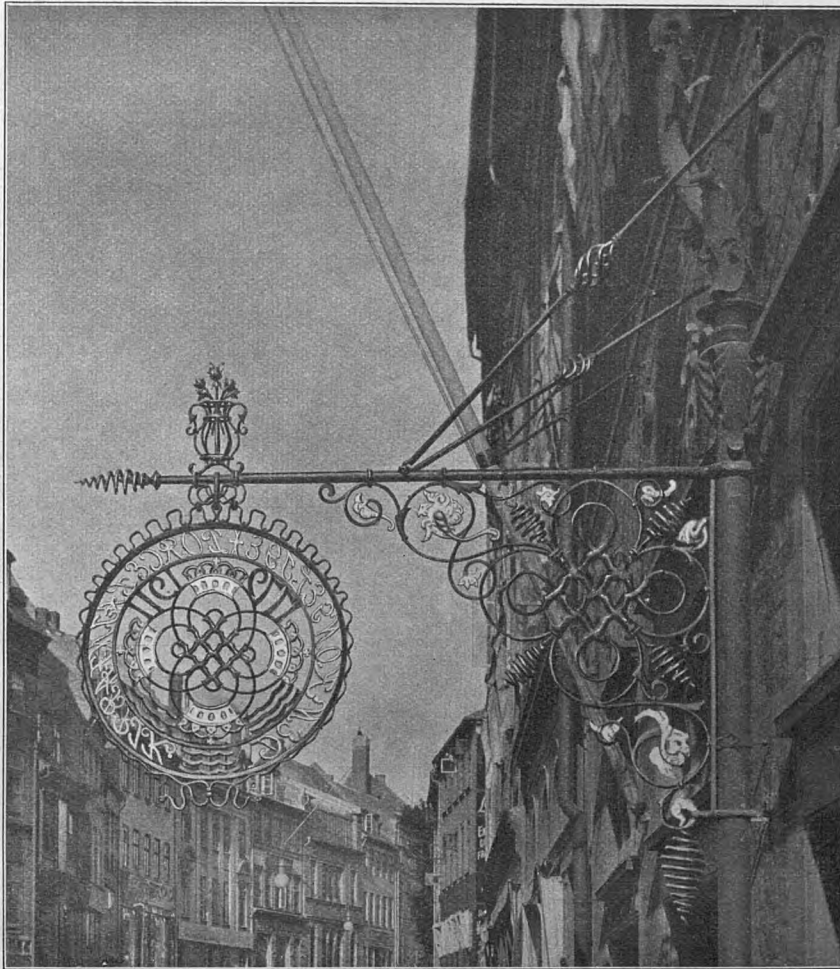
Bogbinder Raschs Skilt
paa Graabrødretorv.
Tegnet af P. V. J. Klint.
Udført af Smedemestrene J. P. Chr. Jensen
& Sønnen.

den drastisk Fremstilling af en smøgende Indianer, hvis man da ikke gik saa vidt, at man ligefrem gav Karikaturer af en eller anden kendt Personlighed saaledes som i Fyrreterne af den meget omtalte »røde Baron«.

Det stærkt fortællende er altid Hovedsagen i de gamle Skilte. Men hvad der var Hovedsagen ved dem, var det livlige Præg, de gav Gadebilledet. I en af de gamle krumme Gader kom alle disse Skilte godt til deres Ret. De saas overalt og de pynkede op. Der var ingen forstyrrende Politivedtægt, der foreskrev, hvor langt de maatte rage ud over Fortouget, enhver kunde i den Henseende gøre, hvad han vilde.

I tyske og nordiske Byer er Ud-hængsskiltene de almindeligste, de passede bedst baade til Bindingsværkshuse og til Stenbygningerne, hvor Murfladerne sjældent gav Plads

til et fladt Skilt, selv om disse ingenlunde er sjældne. I Kjøbenhavn findes saaledes adskillige udmærkede af denne Slags paa Bygninger, der stammer fra Tiden efter den store Brand 1728. Ellers er det Smedene, der har indlagt sig de største Fortjenester af vore Skilte, og mange af disse var udførte med stor Kunst, selv om Kunstfærdigheden maaske nok til Tider kunde være vel overvejende. Det var saa fristende for Smeden at vise, hvorledes han kunde smedde og sno sit Jern. Desværre har vi ikke mange tilbage af den Slags Skilte og kun ganske faa virkelig gode. Et saadant er Tømmersvendenes Lavsskilt i Adelgade, et fortrinligt Exemplar paa, hvor smukt og kunstfærdigt et Skilt kan være, og den Dag i Dag et Exempel til Efterfølgelse, som ogsaa er taget op, særlig af Smedemestrene J. P. Chr. Jensen & Sønnen.

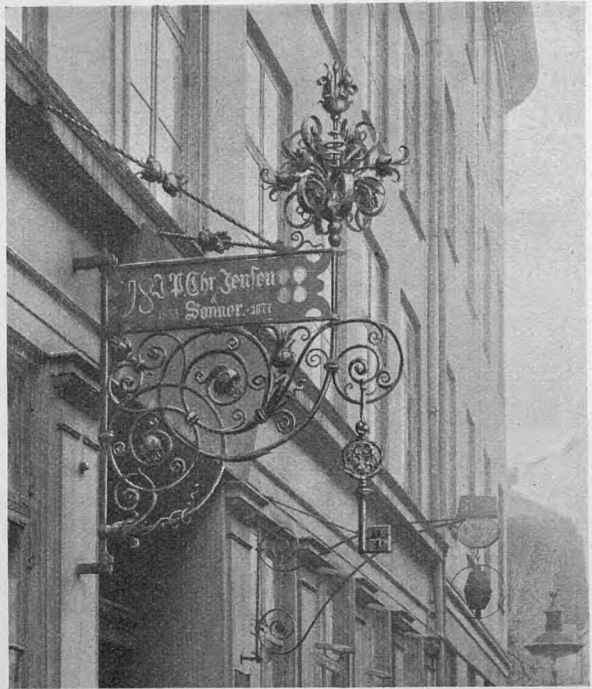

Den kongelige Porcellænsfabriks Skilt paa Amagertov.
 Tegnet af Professor Arnold Krog.
 Udført af Smedemester Chr. Christensen.
 Dette Skilt blev paa Foranledning af Københavns Politi som stridende mod
 Politivedtægten nedtaget den 25. Juli 1911.

Den moderne Tid kunde imidlertid ikke nøjes med de blot symboliserende Skilte. Næringsfriheden og den deraf følgende Trang til Reklame maatte søge andre og mere krasse Virkemidler. Man maatte have noget, der tydeligt fortalte Alverden, at her var den eneste rette Sæbekælder. Og dermed var der givet fri Bane for alskens Paafund, der brød med enhver Tradition. Nu skulde man have store Bogstaver og lange Opremsninger af de fortrinlige Artikler, der blev solgt. En beskedent Plads til Skiltning var

ikke nok. Man maatte helst have hele Huset, pynte det med spraglede Farver og Kruseduller, saa slaaende og iøjnefaldende som muligt.

Hvor langt vi ad denne Vej er kommen ud i Smagløshed, er sørgeligt kendt. En Vandring gennem vore Gader giver Eksempler i Tusindtal. Husene har næsten mistet deres Karakter af Bygninger. Facaden er ofte slaaet i Stykker af et Antal forskellige Reklameskilte, der skriger til hinanden og ødelægger hinandens Virkning, saa man skulde tro, de skilten-

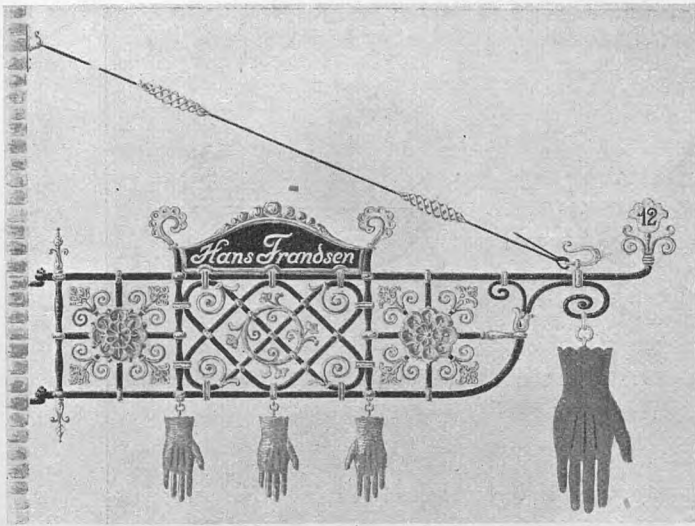
Øverst til venstre:
Hattemager Cornelius Ottosens
Skilt i Gammelomt.
Tegnet af W. Thrane.
Udført af Smedemestrene
J. P. Chr. Jensen & Sønner.

Øverst til højre:
Smedemestrene J. P. Chr. Jensen &
Sønner's Skilt i Sct. Pederstræde.
Tegnet af A. Clemmensen.

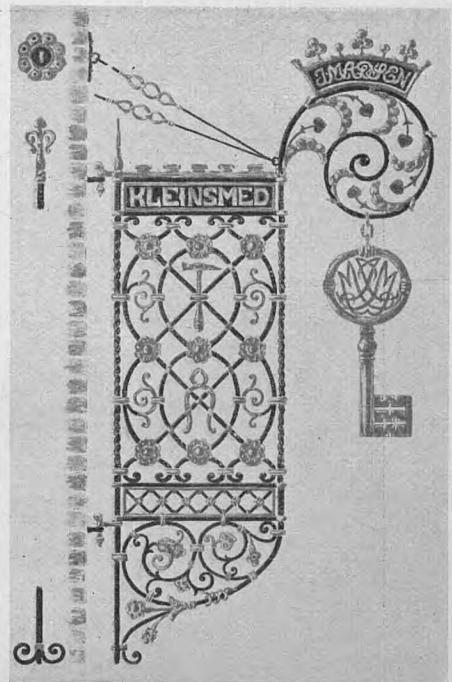
Nederst:
Glarmester Carl Møllers Skilt
i Nørregade.
Udført af J. P. Chr. Jensen
& Sønner.
Glasskiven tegnet af
Jens Møller-Jensen.

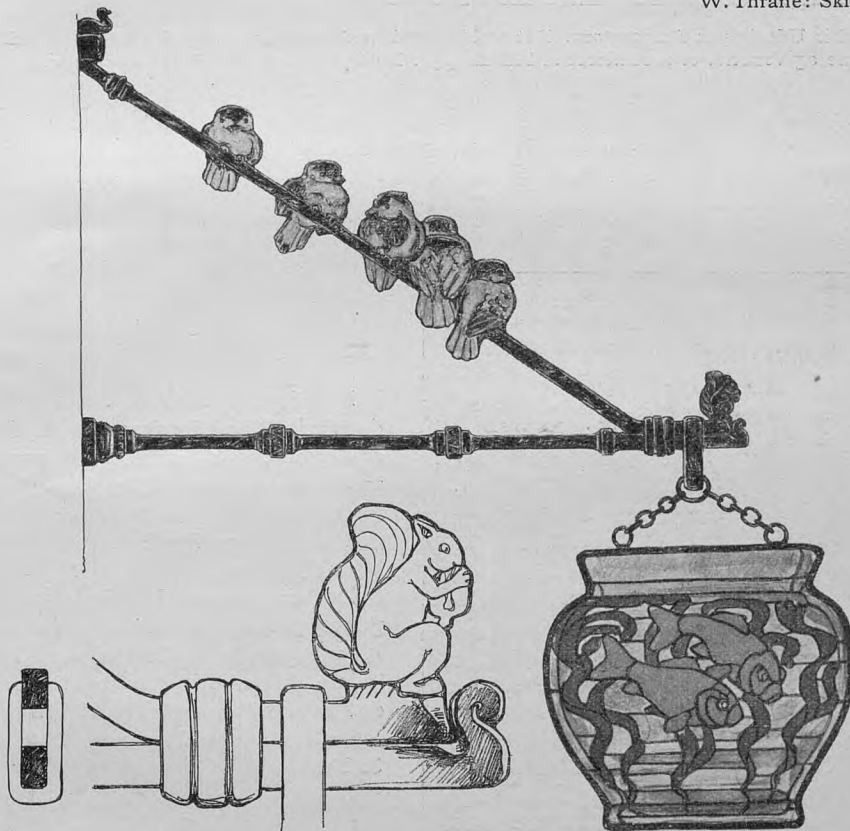

W. Thrane: Skilt for en Handskemager.

W. Thrane: Skilt for en Klejnsmed.

Mogens Clemmensen: Skilt for en Fuglehandler.

Fra
Forskønnelses-
foreningens
Konkurrence
om smukke
Udhængsskilte
1907

Bing & Grøndahls Udsalg paa Amagertorv. Det arkitektoniske Arrangement skyldes Ole Haslund. Bogstaverne og Vaabnet er modelleret af Billedhugger Dahl-Jensen og Modellør Thomsen.

Melhandler Giertz's Skilt i Smallegade. Tegnet af Malermester Jørgen Laursen.

Façadeskilte som de her viste er de almindeligst forekommende. Det er derfor ogsaa Tilvejebringelsen af saadanne, som den af Forskønnelsesforeningen og Haandværkerforeningen udskrevne Konkurrence særlig tager Sigte paa.

Det er i denne Forbindelse ikke uden Interesse at erfare, at medens Bing & Grøndahls Skilt efter sit Materiale (Marmor og Bronze) hører til de kostbare Façadeskilte, er Melhandlerskiltets Anskaffelsespris kun ca. 35 Kr.

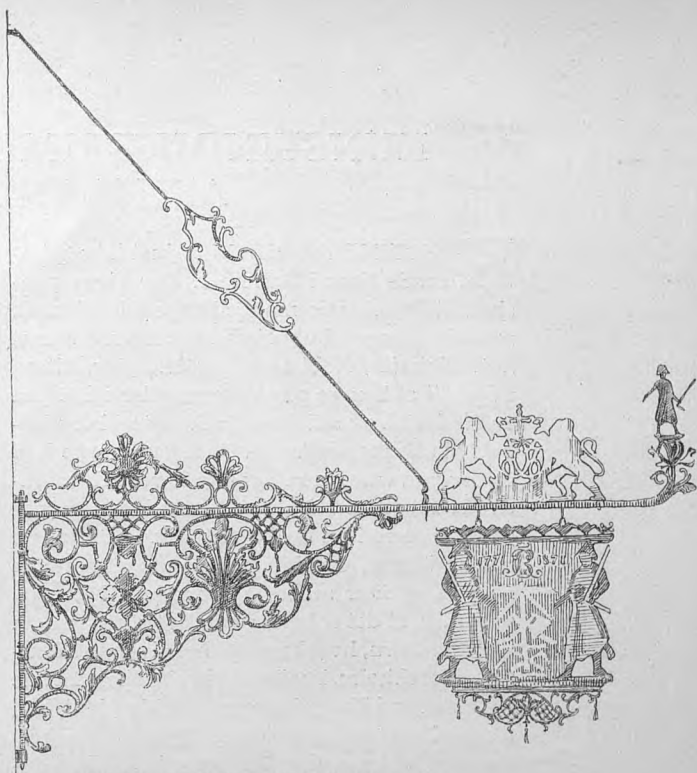
de maatte opdage, hvor langt de er komne bort fra deres Formaal.

Mærkeligt nok synes vore Architekter kun i de færreste Tilfælde at have taget Hensyn til Skiltning paa de Façader, de opfører. Skilte opsættes derfor uden Hensyn til Linjer eller Flader, saa ethvert Spor af Architektur ofte forsvinder.

Men Reklame er en Nødvendighed for det moderne Forretningsliv. Og der bliver derfor ikke andet for end at tage Hensyn dertil ved Husenes Opførelse. Nu og da seer man ogsaa, at Architekterne har taget skyldigt Hensyn i saa Henseende og virkelig indrettet Facaden saaledes, at der kan skiltes paa en værdig Maade, og saaledes at Indramningen om Butiksudstillingerne kommer til at fremhæve disse og dermed træder i Reklamens Tjeneste.

Det er nemlig ikke Bogstavernes Størrelse og mer eller mindre Farveskraal, det kommer an paa. For at en Butiksudstilling skal virke, fordres kun en ordentlig Indramning, der fremhæver og understreger det udstillede, og saa forresten gaar ind som et Led i den paagældende Bygnings Karakter.

Man har efter lange Tidens Anarki paa Skiltningens Omraade efterhaanden lært, at en virkningsfuld Reklame lige saa vel kan udøves smagfuldt som grimt og brutalt. Det er ikke det store prangende Skilt, ikke mange Billeder, der er det afgørende; et lille Skilt med almindelige simple Bogstaver, der intet prætenderer, vil gøre nøjagtig den samme Virkning.

Skiltet paa Tømrerkroen i Adelgade.
(Gengivet efter en Tegning af H. Koch).

Men der er rigtignok lang Vej hjem, inden man naar til en gennemført smagfuld Skiltning. Dertil hører først og fremmest det, at vore Skiltefabrikanter og Architekter kommer til at arbejde Haand i Haand, og at man, mere end det hidtil har været Tilfældet, faar Øjet aabent for, hvad der er det væsentligste for en Skiltning: Reklame og virkningsfuld Dekoration. Forhaabentlig vil den Konkurrence, som Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse og Kjøbenhavns Malerlav har taget Initiativet til, yde gode Bidrag til Sagens Løsning, og der er al Grund til med Interesse at imødesee den Udstilling af Skilteudkast, som de nævnte Institutioner aabner i næste Maaned.

KUNSTINDUSTRIMUSEETS Udstilling af Haandarbejder

KUNSTINDUSTRIEN har just ikke glimrende Kaar i Danmark. Der gives ganske vist forholdsvis mange Penge ud til Kunst, men det almene Publikum forstaaer ved Kunst kun Malerier, Kobberstik og Skulptur, altsaa noget til at hænge paa Væggen eller stille paa en Piedestal, og aldeles ikke kunstnerisk udarbejdede Brugsgenstande. Folk gaar gerne hen og ser paa dem, men naar de hører Prisen, lader de det gerne blive ved Beundringen og gør deres Indkøb i en Galanteributik. Idetmindste har en Dame, der forarbejder meget smukke Læderting efter antike og moderne Mønstre, sagt mig, at det er hende umuligt at sælge dem i Kjøbenhavn, hvorimod de har rivende Afsætning i Stockholm. For Broderiers Vedkommende er der oven i Købet kommet den Vanskelighed til, at alle Stormagasiner og Ugeblade nu holder Broderiforretning en gros, hvor flere tusinde relativt nettede Lampebakker eller Bordløbere leveres Kunder og Abonnenter frit tilsendt for noget som halvanden Krone. Hele det jævne Damepublikum forsyner sig paa denne Maade, næppe til Forbedring af den gode Smag.

Det er derfor saare fortjenstfuldt, at Kunstindustrimusæet jævnlig ordner en lille Udstilling af skønne Haandarbejder som den, der i disse Dage holdes aaben. Hvilken Sum af Skønhedssans og Kultur er ikke samlet i disse Arbejder! Med hvilken Nænsomhed er ikke hver Traad valgt for at frembringe just den Farvetone, som hørte til paa dette Sted. At nævne dem alle vilde føre for vidt — de fleste af dem er smukke. Der er Fru Ida Hansens pragtfuldt udførte Pude efter Møhls Tegning, der er Mette Westergaards farveblide Vævninger, ogsaa efter Tegning af Møhl, et meget smukt vævet Stykke i Ramme af Frøken Dahlerup i lige Maade efter Møhl, nogle herlige Kniplinger af Fru Ryberg Hansen item tegnede af Møhl. Overhovedet bibringes man det Indtryk, at hvis denne udmærkede Kunstner ved en Naturkatastrofe forsvandt fra Jorden, hvad Himlen forbyde, saa vilde saa godt som al dansk kvindelig Kunstindustri falde i Støv med det samme. Var alligevel ikke lidt Variation ønskelig — for at undgaa Ensartethed? I hvert Fald gør det godt som en Variant at se Fru Møller-Jensens Uldbroderier i en lidt grov Syning, en morsom Teknik, som man maa ønske Udbredelse. Ogsaa Fru Harriet Bing synes at gaa sine egne Veje. Hendes smukke syede Kniplinger er ganske vist tegnede af Hans Tegner,

men alle de nydelige silkesyede smaa Kurve med Blomster er vistnok helt skabte af hende selv. Fru Harriet Bing er beundringsværdig. Hun er Sjælen i den Bingske Porcellænsfabrik, og dog naar hun at gøre Naalens Gerning til Kunst.

Omsider faar vi ogsaa paa denne Udstilling Fru Mimi Larsens Hedebo-syninger efter egen Tegning at se, virkningsfulde og egenartede. Særlig tager de tætte Broderier sig udmærket ud. Men hvad siger Selskabet til Hedebo-syningens Fremme til disse Tegninger med Stjerner, Blomster og Figurer udskaarne i Stoffet? Ikke at jeg bebrejder Fru Mimi Larsen det, men det er jo efter disse Kenderes Mening ligefrem Helligbrøde mod den gamle Hedebo-syningens Aand. Fru Mimi Larsen vil vel hertil svare, at i de senere antike Hedeboarbejder er ogsaa udklippede Partier. Hver maa jo saa være glad for Sit. Det kan nu Selskabet til Hedebo-syningens Fremme sagtens være. Det fremviser ganske dejlige hvide Arbejder, ligesom Frøken Borups Thedug i samme Teknik synes mig uforlignelig smuk.

Frøken Dagmar Olrik har bl. a. udstillet en Stol med et indtagende rosenisprængt Mønster og forskellige Vævninger, der staar lige højt i Henseende til Kunstsans som til Udførelse. En Pude med en hvid Hjort, tegnet af Frøken Mariane Høst, maatte det være en Glæde at have i sin Sofa; af større dekorativ Virkning er dog en Gobelin, tegnet af samme Kunstnerinde, forestillende en hvid Paafugl omgivet af svagt rødmende Blomster, skønt Paafuglens hvide Hale forekommer mig at optage lidt for megen Plads i Tegningen. En anden Billedvævning med tre Fugle i en Have af Frøken Emmy Brønnum er tegnet af Elise Konstantin-Hansen og ganske præget af denne Kunstnerindes yndefulde Naturopfattelse.

Af de nu saa moderne Guld- og Sølvbroderier har Udstillingen mange smukke Eksemplarer, f. Eks. Fru Bering Liisbergs pragtfulde guldbroderede Taske, men hvis jeg skulde sige, hvad jeg fandt mest indtagende paa Udstillingen, saa blev det vist Fru Søes Perlefrynser til Lampeskærme. Hvor er de dog henrivende! Aldrig havde man da tænkt sig, at en Perlefrynse kunde blive til en sliig Øjenslyst og en saadan Pryd for den Stue, hvor den, anbragt paa en lysende Lampe, altid vil faa en iøjnefaldende Plads.

Dette er, som man vil se, ikke Kritik, men

kun et Udtryk for Glæde over det Sete. Det er saa morsomt at konstatere, at den kvindelige Kunstindustri staar ganske paa Højde med den mandlige, naar den opfattes og udøves paa rette Maade. Maatte Udstillingen blot give Mange Lyst til at udføre virkelig værdifulde Haandarbejder, selv om de kræver en Del Tid,

istedetfor det meget Godtkøbsjask, der graserer. Man kan mene, at et Haandarbejde har ikke meget at sige. Men en øget Skønhedssans i Hjemmene er det første Skridt henimod en mere almen Forstaaelse af, hvor meget vort Lands og vor Bys Forskønnelse har at betyde.

EMMA GAD.

VESTERBROS TORV

DET Udvalg, der den 1. April d. A. ned-sattes til Overvejelse af det af Foreningen fremsatte Tilbud om at skænke den af Billedhugger Rasmus Harboe modellerede Brønd til Opstilling paa Vesterbros Torv, har nu endt sit Arbejde, idet det under 30. Novbr. har afgivet en Betænkning, i hvilken det bl. a. hedder:

»Da der alt saa tidligt som i 1907 af Borgere paa Vesterbro er fremsat Klager over Torvets Tilstand og udtalt Ønsker om dets Omlægning, og da det ligeledes i 1907 af Brolægningsdirektøren overfor Magistraten er udtalt, at Brolægningen paa Torvet var i en saa daarlig Forfatning, at den burde fornyes, uden at disse Henvendelser dog har haft nogen Virkning, og da endelig Borgmesteren for 4. Afdeling har udtalt, at Torvets nuværende Tilstand fornuftigvis ikke kunde opretholdes, har Udvalget anset det for naturligt ogsaa at tage andre til Torvet hørende Forhold under Overvejelse, derunder ogsaa Muligheden for Fjernelsen af de Torvet saa stærkt skæmmende Nødtørftsanstalter og disses Erstatning paa anden Maade, hvilket efter Udvalgets Opfattelse var særdeles ønskeligt.

Udvalget er enig i, at det af Københavns Forskønnelsesforening tilbudte Kunstværk, den Harboe'ske Brønd, bør modtages med Tak

og opstilles paa Vesterbros Torv og stiller nedenfor Forslag herom til Beslutning. Efter Udvalgets Skøn har Brønden ikke ringe kunstnerisk Værdi, og den vil, opstillet paa det angivne Sted, virke smukt og sikkert være til Glæde for de mange, som daglig passerer Vesterbros Torv.«

Udvalget anbefaler sluttelig Borgerrepræsentationen

»at vedtage, at den af Københavns Forskønnelsesforening tilbudte Brønd modtages med Tak og opstilles paa Vesterbros Torv, som angivet i Plan B, og til dens Opstilling og til Telefonkioskens Flytning at bevilge et Beløb af 2895 Kr. at afholde af Kapitalformuen;

at opfordre Magistraten til snarest muligt for Forsamlingen at fremsætte Forslag om Bevilling til Opførelsen af en underjordisk Nødtørftsanstalt, som af Brolægningsdirektøren foreslaaet, saaledes at de nuværende Kabinetter kan fjernes;

at henstille til Magistrat og Budgetudvalg, at der paa Budgettet for 1913—14, Bilag 18, A. 2, optages Bevilling til Ombrolægning af Vesterbros Torv med nye Sten, eventuelt ved Udsættelse af andre Vedligeholdelsesarbejder paa denne Konto.«

Udvalgets Formand og Ordfører er Architect ANDR. FUSSING.

TYSK STILSTAND OG DANSK UDVIKLING

DIE schöne deutsche Stadt er Fællestitelen paa to hos R. Piper & Co. i München udkomne Smaa-bøger, der giver os i Danmark adskilligt af lidet opbyggelig Natur at tænke paa. Det nylig udkomne Billedværk »Danmarks gamle Hovedstad« forfølger et lignende Maal som de to tyske Bøger; men medens hin stiller os Ansigt til Ansigt med især for den ældre Tids Vedkommende unøjagtige og kun maadeligt oplysende Afbildninger af københavnske Gadepartier og Bygninger, der for Størstedelen er ændrede til Ukendelighed eller tilintetgjorte dels af Krigs og Ildebrands Hærgninger, dels — hvad værre er — af vore

egne Vandaler, medens den danske Bog altsaa er at betragte som en Samling af gamle snurrige og morsomme Billeder, er Billederne i de tyske Bøger tagne i den nyeste Tid og fremviser Bygninger og Bypartier, som de har set ud i Aarhundreder, og som de ser ud idag.

I Forordet til Bindet »Mitteldeutschland« siger Textens Forfatter Gustav Wolf: »Kun ganske faa har en Forestilling om mellemtydske Byers virkelig endnu utrolig store Afvekslingsfylde og Skønhed. Beboerne selv ved næppe af den at sige; derfor bevarer de heller ikke det skønne fra Fordærv og

gør sig knebent Umage for at øge det paa forstandig Vis.« — Disse Ord indeholder en fattig Trøst for dem herhjemme, der med Sorg har set det Voldsregimente, der saavel i København som i Købstæderne er øvet mod det lidet karakteristisk skønne, som uafvendelige Ulykker havde levnet os, men som »stod i Vejen for Udviklingen«. Det har sin store Betydning, at de mange for Størstedelen gammelkendte Prospekter af det forsvundne København er blevet samlet i een Bog, der viser Almenheden en Del — langt fra alt — hvad der i det 19de Aarhundrede har staaet i Vejen for Udviklingen; en Sammenligning med, hvad Udviklingen har bragt, kan da maaske styrke den allerede vakte Sans for dels at bevare den Smule, der er tilbage, dels at »øge det paa forstandig Vis«, især hvor saadan forstandig Øgelse kan iværksættes med samme Bekostning som en uforstandig, og hvor det, der fortjener at bevares, ikke er saa brøstfældigt, at Bevaring er lig Ombygning. Her tænkes nærmest paa Frederiks Hospital, der vel sagtens i al Stilhed er bestemt til at følge den gamle kongelige Porcellænsfabrik og Waisenhuset for ligesom de at afløses af Forretningsbygninger i den banaleste Murmesterstil.

Denne Stil, som Nødvendigheden af en hurtig Opbygning i Forbindelse med stor Armød paatvang København efter Bombardementet 1807 — og som Byens hurtige Vækst, efter at Voldene faldt, om end ikke nødvendiggjorde saa dog begunstigede — har sat sine hæslige Spor hele Danmark over, hvor enhver brav Provinsby efter Evne stræbte og endnu stræber efter at ligne Hovedstaden, hvilket har bevirket, at Kollektivbegrebet »Den smukke danske By« næppe eksisterer mere. Vi har jo ganske vist Helsingør og Ribe, og vi har haft Kolding, men en blot forholdsvis saa stor Mangfoldighed af skønne, morsomme og for deres Bestemmelse karakteristiske Bygninger, som »Die schöne deutsche Stadt« bringer Gengivelser af, turde det være umuligt at opdrive i Danmark. Og det maa erindres, at skønt de to foreliggende Bind — Süddeutschland og Mitteldeutschland*) — tilsammen indeholder 353 Afbildninger, er det saa langt fra, at Bunden er skrabet, at der som oftest kun findes en enkelt Afbildning fra hver By, mens kun saadanne Musæer af gammel Bygningskunst som Nürnberg og Rothenburg o. T. er repræsenterede af henholdsvis 7 og 10 Billeder.

Til Gengæld er der de nydeligste Partier fra Byer, hvis Navne næppe er kendt i Danmark — hvem har et klart Begreb om Beliggenheden af Braunfels, Duderstadt, Büdingen eller Leisnig?

Det er Kirker, offentlige Profanbygninger (Raadhuset i Osterode am Harz), borgerlige Beboelseshuse (Gade i Detmold, Johannisstrasse i Göttingen), Stadsmure (Passau, Donauwörth) og Byporte.

*) Norddeutschland foreligger ikke mens dette skrives.

Navnlig af disse sidste findes herlige Exemplarer afbildede. Nogle af dem, f. Eks. Jakoberthor i Augsburg, ligger øjensynlig helt omgivne af Byen, hvis Udvikling ganske rolig er foregaaet uden om Porten, hvis Bevarelse har været dikteret af rent kunstneriske Aarsager, fordi den har pyntet i Byens Silhouet eller har dannet en smuk Gadeafslutning. Man har i disse tyske Smaakobstæder med eller uden sagkyndig Forklaring forstaaet, at disse med Forsvarsojemed byggede Taarne, selv om de forlængst havde ophørt at tjene deres oprindelige Bestemmelse, var en organisk Bestanddel af Byen, hvis Fysiognomi vilde lide ved deres Fjernelse. Og det viser sig, at selv hvor den arkitektoniske Udsmykning er begrænset til det mindst mulige, som f. Eks. ved Oberes Thor i Reutlingen, gør Portaarnet en Virkning, som intet kan erstatte. Saa aabent et Blik for denne Virkning har man haft, at man i Bamberg i det 17. Aarhundrede har opført das Gangolferthor udelukkende for i en Gade at danne et saadant Hvilepunkt for Øjet. — Om Københavns Porte er der sagt saa meget, at der ikke skal siges mere; var det det eneste, der skaanselsløst og uden Pietet var fjernet, saa fik man vel slaa sig til Taals, men naar man ser dette Udvalg af, hvad tyske Provinsbyer til Trods for, at Nivelleringsdjevlen ogsaa har huseret der, endnu har i Behold, saa harmes man dobbelt over, hvor stor hans Magt og Indflydelse har været her. Fra Donauwörth findes tre Afbildninger af et af Murtaarnene, »Favertaaer«, der vist nok er bygget for at forsvare den Portaabning, som Byens Farvere har fornyttet for at komme til deres Skulleplads, men som nu selvsagt ikke har anden Betydning end den rent æstetiske. Dette Taarn minder om et, der for mindre end 30 Aar siden stod mellem Dosseringen og Ryesgade ude ved Østerbro, og hvis Bestemmelse var at være Vagttårn for Blegdammene. Det er forsvundet, uden at en Stemme med nogen Vægt har løftet sig for dets Bevarelse, og det kunde dog vist med ringe Bekostning og stor Virkning have været føjet ind i et Gadeanlæg eventuelt med en Smule Græsplæne omkring.

Der er endnu i København særlig nede omkring Slotsholmen gamle borgerlige Huse, som daarlig kan undværes. Det samme gælder enkelte Huse paa Købmagergade (f. Eks. Postvæsenets Ejendom paa Hjørnet af Løvstræde) og i gl. Frederiksberggade. Nu da den i visse Henseender fortjenstfulde »Ombygning af gamle Bydele« begynder at tage Fart, var det ikke af Vejen, om man saa sig lidt for, inden man satte Hakke og Koben i Gang. Gammel Maling og gammelt Snavs dækker ofte glemte Skønheder, hvis skønne Fremdragelse maaske kunde give Impulser ved den forstandige Øgelse af det lidt, som er tilbage af »den skønne danske By« København. A. B.

Ethvert Medlem kan skaffe ét nyt Medlem!

Indmeldelser modt. paa Foreningens Kontor, Aaboulevard 5, aabent 9-11 Fm. (Tlf. Nora 1362)
Aarskontingent 4 Kr.

Ny tiltrædende Medlemmer erholder, saa længe det meget begrænsede Restoplæg strækker til, gratis Billedværket

GRAVMINDER FRA KJØBENHAVN OG FREDERIKSBERG.

UDGIVET AF FORENINGEN TIL HOVEDSTADENS FORSKØNNELSE
REDIGERET AF OTTO ASMUSSEN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKJÆR)

K
KØBENHAVNS KOMMUNES
BIBLIOTEK
FAGSALG
Kultorget 2
1875 København K

MAGASIN

st
*09.705 Forskønnelsen
1912

bd. 2
ex. 748 NÆRMAGASIN